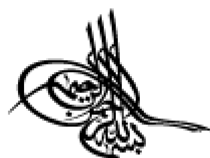
Gelin Gönüller Yapalım!

DİB YAYINLARI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1248
Halk Kitapları : 275

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Yayın Koordinatörü
Yunus AKKAYA

Baskı Takip
İsmail DERİN

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ
Mücella TEKİN
Ali YÜCEER

Baskı
Korza Yay. Basım San. Tic. A.Ş.
Tel.: 0.312 342 22 08

1. Baskı, Ankara 2016

ISBN 978-975-19- 6544-8
2016-06-Y-0003-1248
Sertifika No: 12930

Eser İnceleme Komisyon Kararı: 01.06.2016/03

İletişim:
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 72 93 - 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

GELİN
GÖNÜLLER YAPALIM!

Ramazan'ın şifalı elleri, yaralarımızı sarar, dertlerimize derman olur. Bu ay zarafet, ülfet, şefkat ve inayet ile dertli gönülleri imar edip, kırık kalpleri onarma zamanıdır. Ramazan, yara alan kardeşliğimizi tedavi etme, "gönüller yapma" zamanıdır. Selamı, selameti, affı, merhameti, saygıyı ve sevgiyi tüm toplumda tesis etmek isteyen müminler için Ramazan ne büyük bir ilahî fırsattır!

“Gelin Gönüller Yapalım, Bu Ramazan ve Her Zaman!”

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
Diyanet İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim Olan Allah’ın Adıyla.

Yeni bir Ramazan’a sevinçle, heyecanla, umutla kavuşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Zamanı yaratan ve bereketlendiren, bizi mübarek aylara ulaştıran Rabbimize sayısız hamd ü senalar olsun. *“Mübarek Ramazan ayına kavuştunuz. Yüce Allah bu ayda size oruç tutmayı farz kıldı. Bu ayda sema (cennet) kapıları açılır, cehennem kapıları ise kapanır.”* (Nesâî, Sıyam, 5) buyuran Sevgili Peygamberimize salât ü selâm olsun. Ramazan, İslam’ın rahmetle yoğrulmuş adaletini, bilgi ve hikmetle bütünleşmiş ahlâkını bütün insanlığa anlatan bir rahmet ayıdır. Ramazan mağfirettir, takvadır, taattir, hasenattır, kurbettir. Ramazan, Cenab-ı Hakk’a yakın olma mevsimidir. Ramazan, müminlerin oruç sayesinde önce kendi nefislerini dünyevî zevke ve iştaha karşı sınırlayarak arındırdıkları, sonra da toplumsal yardımlaşmanın ve dayanışmanın bilincine erdikleri aydır.

Ramazan alışageldiğimiz koşuşturmanın, stresin, dünya telaşının içinde bir an durup düşünmemizi, irkilmemizi, kendimize ve çevremize bakmamızı sağlar. “Nereye gidiyorsunuz?!” diye sorar. Bu hâliniz nedir? Bu gidişat nereyedir? Toparlanmamız ve istikamet bulmamız için bizlere yeni bir can, yeni bir hayat, yeni bir nefes getirir. Yeryüzünü mabede dönüştürür; iradelerimizi eğiten bir mektep, nefislerimizi terbiye eden bir okul olur. Bu yüzden Ramazan, her bir Müslüman’ın hasretle beklediği, derin bir tefekkürle kendisiyle yüzleştiği, hayata ve kâinata ilişkin tutum ve alışkanlıklarını sorguladığı bir hesaplaşma ayıdır.

Din-i mübin-i İslam’ın medeniyet anlayışı iyi ve güzel ilişkiler ağı üzerine bina edilmiş, bu ilişkiler bizzat Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından ilmek ilmek dokunmuştur. İyiliği ve güzelliği, unuttuğumuz ve ihmal ettiğimiz nice değeri bizlere hatırlatan Ramazan, Resul-i Ekrem’in sünnet-i seniyyesi ile taçlanır. Bu şerefli ay, ibadetin lezzetine erdiğimiz, teravihin secdelerinde, mukabelenin ayetlerinde, sahurun bereketinde buluştuğumuz aydır. Bu mübarek günler, kötü alışkanlıklara son verme; hayırdan, haktan, hakikatten, adaletten yana yeni sayfalar açma; ahlâkımızı güzelleştirme günleridir.

Ramazan’ın şifalı elleri, yaralarımızı sarar, dertlerimize derman olur. Bu ay zarafet, ülfet, şefkat ve inayet ile dertli gönülleri imar edip, kırık kalpleri onarma zamanıdır. Ramazan, yara alan kardeşliğimizi tedavi etme, “gönüller yapma” zamanıdır. Selamı, selameti, affı, merhameti, saygıyı ve sevgiyi tüm toplumda tesis etmek isteyen müminler için Ramazan ne büyük bir ilahî fırsattır!

Her sene bir ay hanelerimizi şereflendiren bu misafire “Hoş geldin ya şehr-i Ramazan” derken, onun bizi etkilemesine, kendimizle buluşturmasına, değerlerimizi hatırlatmasına müsaade edelim. Şatafatla, eğlenceyle, reklam ve israfla geçen günlere ve gecelere Ramazan’ın ihtiyacı olamaz! Oysa bizim

Ramazan'ın huzuru, vakarı ve maneviyatı ile olgunlaşacak günlere ve gecelere çok ihtiyacımız var… O halde biz onu dönüştürmeden onun bizi değiştirmesine izin verelim. Sonra da bu kutlu değişimi bütün bir yıla taşıyalım.

Ramazan, iyilik kervanlarının yola çıktığı aydır. Bu ay bize şunu hatırlatır: İyiliğin sınırı, hududu olmaz; sayısı, hesabı tutulmaz. İyilik; kişinin kendisine, Rabbine, dinine, ailesine, akrabalarına, fakirlere, yoksullara, kimsesizlere, yurtsuzlara, mültecilere, sokak çocuklarına, yetimlere, yaşlılara, kimsesizlere, dullara, düşkünlere kısacası bütün insanlara, mahlûkata, yeryüzüne, gökyüzüne ve bütün eşyaya yapılır. İyilik kervanına katılmak ise, tanıdığımız ya da tanımadığımız ama kardeş bilip bağrımıza bastığımız müminlerle lokmamızı paylaşmak, yanı başımızdakilerin ihtiyacını fark edebilmek, dünyanın dört bucağına yardım eli uzatmak, çok uzaklarda da olsalar birileri açken tok yatmamak, insanlığın huzur ve barışı, birlik ve dirliği için elimizden geleni yapmaktır.

Başkanlığımız, her yıl Ramazan ayında kaybolmasını istemediğimiz yüce bir değerimizi toplumumuzun gündemine taşımaya, bu konuda ortak bir bilinç oluşturmaya ve dikkatleri bu hususa teksif etmeye çalışmaktadır. Bu yıl seçmiş olduğumuz tema, sadece ülkemizin değil bütün dünyanın ihtiyaç duyduğu bir husustur: Gönül birliği. 2016 yılı Ramazan ayının teması "Gelin Gönüller Yapalım, Gelin Gönüller Onaralım, Bu Ramazan ve Her Zaman" sloganıyla beş başlık halinde idraklere sunulacaktır:

1. Gelin, Bize Sığınan Kırık Kalpleri Onaralım!

Hicret yurdu olarak anılmayı hak eden ülkemiz, mülteci misafirleriyle bir Ramazan'ı daha karşılamaktadır. Yıllar yılı aynı tarihi, kültürü, coğrafyayı ve değerleri paylaştığımız iki buçuk milyona yakın Suriyeli mülteci bizlerle birlikte oruca niyetlenip, mescide koşacaktır. Şimdi, Yüce Rabbimizin *"Müminler, ancak kardeştir."* (Hucurat, 10) ayetiyle bizleri kardeş ilan ettiği mazlum ve mağdur muhacirlerimize ensar olma vaktidir. Ramazan, mülteci kardeşlerimizin maddi ihtiyaçları için elbirliğine, manevi ihtiyaçları içinse gönül birliğine gitme zamanıdır. *"Birbirlerine acımakta, birbirlerini sevmekte ve birbirlerine şefkat göstermekte, müminlerin tek bir vücut gibi olduklarını görürsün!"* (Müslim, Birr, 66) buyuran Sevgili Peygamberimizin tanımladığı gibi tek yürek, tek bilek, tek ümmet olma zamanıdır. Gönlümüzün kapılarını Allah'ın bu biçare misafirlerine açalım. Kötü duyguların, art niyetlerin, fesat dillerin bizi ayrıştırmasına izin vermeyelim. Ramazan'ın kardeşlik bağlarımızı güçlendirmesi için gayret gösterelim.

2. Gelin, Minik Yüreklere Merhem Olalım!

Ne acıdır ki, insanlığın vicdanını kaybettiği, merhamet damarlarının kuruduğu, kalplerin katılaştığı bir dönemden geçiyoruz. Son 30 yılda İslam coğrafyasında 11 milyon Müslüman katledilmiş ve 150 milyon çocuk yetim kalmıştır. Yetim feryatları yeryüzünü kuşatmışken kulağının üstüne yatmak, huzur içinde uykuya dalmak mümkün olamaz. Sadece yetimhaneler açıp çeşitli maddi imkânlar sunmak da yetimle ilgilenme sorumluluğunu ifa etmede yeterli değildir. Aksine

yetimler yetimi bir peygamberin ümmeti olarak bizlere düşen, bu yavrularımızın mahzun gönüllerine dokunmak olmalıdır. Her biri cennetin anahtarları olan yetimlerimizi Ramazanda yalnız bırakmayalım, sevgiyle başlarını okşayalım, onları şefkatle bağrımıza basalım. *"Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennette böyle (yan yana) olacağız."* (Buhârî, Talak, 25) buyurarak işaret parmağıyla orta parmağını gösteren Allah Resûlü'nün müjdesine nail olalım.

3. Gelin, Koca Yüreklere Saygı Duyalım!

Zamanın son demleri, ömrün sonbaharı olan yaşlılık, güçten düşen insanın her zamankinden daha fazla ilgiye ve bakıma muhtaç olduğu dönemdir. Aslında yaşlıyla ilgilenen kimse, ondan ziyade kendisine iyilik eder. Yaşlının gönlünü alan, rızasını kazanan kimse kendi gönül dünyasını ihya eder. Hele bir de bu yaşlılar hasretle yolumuzu gözleyen anne-babamız ise, onlara sunulacak hürmet ve ikrama paha biçilemez. Ramazanda Sevgili Peygamberimizin *"Bir genç, ihtiyar bir kimseye yaşından dolayı hürmet ederse, Allah da ona yaşlılığında kendisine hürmet edecek birisini hazırlar."* (Tirmizî, Birr ve Sıla, 75) tavsiyesini hatırlayalım. Yılların yüküyle yaşlanmış yürekler için umut, güven ve rahmet olalım.

4. Gelin, Yüreğimizdeki Engelleri Kaldıralım!

Eşref-i mahlûkât olarak yaratılan insanın bir yaratılış gayesi vardır. Bu gaye kulluktur, kulluk ile imtihandır. Farklı şekillerde de olsa her birimizin hayatı imtihan basamaklarıyla doludur. Yokluğun imtihanı olduğu kadar varlığın da bir imtihanı vardır. Yüce Allah bazen verdikleriyle imtihan ettiği gibi bazen de vermedikleriyle imtihan eder. Engelli kardeşlerimiz de Rabbimizin vermedikleriyle imtihan olmaktadırlar. Engelli olmaları rızay-ı ilahîye, huzur ve kemale ulaşmalarına engel olmayan bu kardeşlerimizle Ramazan ikliminde buluşalım. Fiziksel ve duygusal desteğimizi, sevgi ve güler yüzümüzü, ikram ve duamızı onlarla paylaşalım. *"Âmâya rehberlik etmen, sağır ve dilsize anlayacakları bir şekilde anlatman, ihtiyacı olanın ihtiyacını gidermesi için ona yol göstermen, derman arayan dertliye yardım için koşuşturman, koluna girip güçsüze yardım etmen, konuşmakta güçlük çekenin meramını ifade edivermen sadakadır."* (İbn Hanbel, V, 152) buyuran Hz. Peygamberin nasihatine uygun davranalım.

5. Gelin, Gönüller Yapalım!

Ramazan'ın manevi atmosferinde mültecileri, yetimleri, yaşlıları ve engellileri hatırladığımız gibi toplumun diğer ihtiyaç sahibi olan kesimlerini de unutmayalım. Gönüller inşa etme niyetimizi her an canlı tutalım. Huzurevlerinde kalan 24 bin yaşlımızı, toplumumuzun yetimleri sokak çocuklarımızı, yoksulluğunu belli etmeden onuruyla, izzetiyle yaşayan ihtiyaç sahiplerini, vatanımızın uğrunda canını feda eden aziz şehitlerimizin emaneti olan eşlerini ve yavrularını, terörden dolayı evlerini, yurtlarını, işlerini terk etmek zorunda kalan, maddi ve manevi anlamda zarara uğrayan tüm kardeşlerimizi hatırlayalım. Onların hâlleriyle hâllenelim, boynu bükük gözü yaşlı kalmalarına izin vermeyelim.

Gelin, gönüller yaparak oruçlarımıza güç katalım! Gelin, gönüller yıkarak

oruçlarımızı bozmayalım, oruçlarımızı yaralamayalım! Ailemizle, akrabalarımızla, komşularımızla, Müslüman kardeşlerimizle öyle bir Ramazan geçirelim ve o Ramazan'ın manevi etkisini bütün bir yıla yayalım ki, gönlü kırık, yüreği buruk, kalbi parçalanmış kimse kalmasın. İftarlarımız, sofralarımız mağdur ve mazlumlarla şenlensin. Cenab-ı Rabbü'l-âlemîn her birimizi bu ayın fazl u kereminden, rahmet ve bereketinden feyiz alanlardan eylesin!

Bu duygu ve düşüncelerle "Gelin, Gönüller Yapalım!" teması çerçevesinde hazırlanan bu eserin basım aşamasına kadar geçen süreçlerinde emeği geçen herkese teşekkür ediyor; mana dünyamızda ve düşünce ufkumuzda yeni pencereler açmasını Rabbimden niyaz ediyorum.

İnsan, dünyaya "O'ndan geldik ve dönüşümüz de O'nadır." (Bakara Suresi, 2/156) gözüyle bakabildiği zaman kendi aczini daha iyi anlar, dünya huzur ve mutluluğu ile ahiret saadeti için gönüller yaparak Hakk'a gönül bağlamaya çalışır.

Gönül İmarı

Prof. Dr. H. Kâmil YILMAZ
Diyanet İşleri Başkanlığı
Başkan Yardımcısı

Dünyada en erdemli iş gönüller yapmaktır. İnsanı gönüller yapmaya hazırlayan en önemli hususiyetlerin başında iyilik, cömertlik ve tevazu gelir. İnsanın iyilik yapma ve cömert davranmasının önündeki en büyük engel ise dünya sevgisi ve ilgisi ile dünya nimetlerine dört elle sarılmasıdır.

İnsanı salâh ve takva yoluna hazırlayan sahih amelin en değerlisi gönüller yapmaktır. Onun yeri ise bu dünyadır. Bu dünyada sağlam bir imana bağlı olarak gerçekleştirilebilen iyilikler insanın insani yükselişini, ruhi değişimini, manevi dönüşümünü sağlayan bir özelliğe sahiptir. Kabir ebedî istirahatgâhtır. Orada amel yoktur. Dolayısıyla gönüller yapmaya vesile amellerin yeri kabirden önceki bu dünya hayatıdır.

İnsan, dünyaya "***O'ndan geldik ve dönüşümüz de O'nadır.***"[1] gözüyle bakabildiği zaman kendi aczini daha iyi anlar, dünya huzur ve mutluluğu ile ahiret saadeti için gönüller yaparak Hakk'a gönül bağlamaya çalışır. Mal, mülk ve evlat. Hepsi fani ve geçici şeylerdir. Dolayısıyla bâkî olanın tarafına yönelmeye hazırlayan gönül imarı işine yoğunlaşmak gerekmektedir.

İmkânlarını başkaları ile paylaşarak gönül yapmaya önem vermeyen, para ve maddî şeylerin kendini fazlasıyla cezbettiği insan yukarılara; melekût âlemine yükselemez. Mal tutkusuyla kirlenen ruh; para sevdasıyla kararan kalp, altın ve gümüşün ışıltısı ile kamaşan göz ve karışan zihin, insani gerçeklere ve ilahî sırlara perdelidir. Kalp ancak zekât ve sadaka vermenin arındırıcı etkisi sayesinde tasfiye olur ve nefs tezkiye olabilir.

Kardeşine iyilikte bulunarak gönül yapmaya çalışan kişi tarlasına tohum eken çiftçiye benzer. Nasıl çiftçi araziden en iyi şekilde mahsul elde etmek için ziraata gereken ehemmiyeti verir ve tohumun en iyisini ekerse; böyle biri de malının iyisinden bolca vermelidir. Çünkü Allah Teâlâ onu en güzel şekilde mükâfatlandıracaktır. Nitekim Kur'an'da, "***İyiliğin mükâfatı iyilik değil midir***?"[2] buyrulur.

Allah'ın insanların gönüllerine ve vicdanlarına Rahman isminin tecellisi olarak lütfettiği rahmet/merhamet sıfatı, gönül yapmanın, vermenin ve paylaşmanın temel dinamiğidir. Ancak merhamet duygusunun geliştirilmesi gerekir. Bunun yolu gönül imarından geçer. Allah, insanı yeryüzünde imar için yarattığını belirterek aslında buna işaret etmektedir.[3]

Allah Resûlü fakirlik ve maddî sıkıntıyı en derin biçimde hisseden insanların yüreklerini serinletmek, karınlarını doyurmak ve rahatlatmak üzere daima ashabını onlara karşı diğerkâm davranmaya ve iyilik yapmaya teşvik etmiştir. Nitekim Allah Resûlü ashabına, "*İki kişilik yemeği olan üçüncü, dört kişilik yemeği olan beşinci ve altıncı... kişi olarak suffalılardan alıp evine götürsün*"[4] buyururdu. Merhamet duygusu ile gönüllerini ilmek ilmek işleyen ashâb-ı kiram, gönül

yapmanın en güzel örneklerini sergilemişlerdir.

Toplumu bir vücut, bir organizma; fertleri de organizmanın organ ve hücreleri gibi gören Allah Resûlü, toplum kesimleri arasında bir uçurumun olmamasına özen gösterirdi. Bu yüzden gönüller yapmaya büyük önem verirdi. Bugün batı toplumlarında sosyal devlet anlayışının insanların merhamet duygularını dumura uğrattığı kabul edilmektedir. Çünkü insanlar şefkat ve merhamete muhtaç yoksul, yetim, yaşlı ve düşkünlere "nasıl olsa devlet bakar" ya da "baksın" diye el uzatmamakta, bu duygularını geliştirecek ortamlardan ve gönül imarından uzak durmaktadır. Bu ise zamanla merhamet duygusunu dumura uğratarak iyilik yapmanın önüne geçmektedir.

Başkalarının derdiyle dertlenmenin, sorunlarına çare bulmak ve gönül yapmak için yollar aramanın toplum düzeninin sağlanmasına yönelik çok önemli maslahat ve yararları vardır. Toplum düzeni içinde yaşayan insanlardan fakir olanlar da vardır, zengin olanlar da. Aslında zenginlik de, fakirlik de bütün fani şeyler gibi gelip geçicidir. Hatta bugün zengin olanlar yarın fakir, bugün fakir olanlar yarın zengin olabilir. Allah ikbal günlerini insanlar arasında nöbetleşe evirip çevirir. Bolluk yıllarını kıtlık seneleri, kıtlık dönemlerini bolluk devirleri takip eder. İnsanların her döneme hazırlıklı olması; düşenin yanında, yakınında ve yardımında bulunması gerekir.

Mevlânâ fakirlik ve zenginlik arasındaki ilgiye dikkat çekerek fakir nasıl zengine muhtaçsa zenginin de aynı şekilde fakire muhtaç olduğunu, bu yüzden zenginin fakire minnet borçlu bulunduğunu ifade eder ve bunu şöyle bir örnekle anlatır: "Güzeller tozsuz, passız parlak ayna ararlar; çünkü o ayna karşısında yüzlerinin güzellikleri ve üzerlerindeki süsler ortaya çıkar. Güzel, güzelliğini nasıl ayna olmadan göremezse; iyilik sahibi cömert de cömertlik yüzünü ancak yoksula bakmakla gösterebilir. Bu yüzden güzel güzelliğini ortaya koyan aynaya minnet borçlu olduğu gibi cömert zengin de fakire minnet borçludur."[5]

Yoksul, cömerdin aynası olduğuna göre, ona karşı gönül kırıcı sözler söylemek, aynayı buğulandırmak gibidir. Verenin, alanın gönül dünyasını incitmemeye, iyiliği başa kakarak boşa çıkarmamaya özen göstermesi iktiza eder. Bilinmelidir ki fakirler Hakk'ın cömertlik aynalarıdır. Hak ve hakikate varanlar, varlıktan tamamıyla geçip gerçek yoksulluğu bulanlar, ilahî cömertliğin bizzat kendisi olmuşlardır. Onlar Hakk ile verirler, nakşa ve sûrete aldanmazlar. Allah'tan fakir, fakat dünya malına karşı istekli olanlar sûrî fakirlerdir. Bunların fakirliği nakıştır, resimdir. Onlar lokma yoksullarıdır, Hakk yoksulu değillerdir. Aslolan verenin de alanın da aradan çekilip kendilerini görmemesi; verenin Allah adına vermesi, alanın da faniden değil, Hakk'tan aldığına inanmasıdır.

Bugün maalesef merhameti, paylaşmayı, müslümanda bulunması gerekli yufka yürekliliği ve gönül yapma özelliklerini kaybettik. Hepimiz ilgisizlik ve yalnızlıktan şikâyet ediyoruz; ancak bunu doğuran sebepler üzerinde durmuyoruz. Toplumdaki insanların gönül yapmaktan uzak duran ilgisiz tavırları herkesin derdi gibi görünüyor, ancak "buna nasıl bir çözüm üretilebilir?" diye kafa yoran yok. Varsa da sesini duyurabilen yok. Bunu başarmak her insanı mükerrem görmek ile mümkündür. İnsanî münasebetlerin nîrengi noktası, onların mükerrem olduğu duygusuna ermektir. Çünkü her insan, en değerli kabul

edilen gönül taşımaktadır. Sadece "kendi" merkezli yaşamak, "ben" merkezli düşünmek ve karşısındakileri hiçe sayıp görmezden gelmek beşerî münasebetlerin zaaf noktası, yalnızlaşmanın başlangıcıdır.

İnsanlar arasındaki münasebet, iki el arasındaki ilişki gibi olmalıdır. Nasıl ki elin biri diğerini yıkar, korur, ısıtır, bir arada tutar ve birliktelik güç ve imkânı verirse, insanın toplumdaki diğer insanlarla ilişkisi öyle olmalıdır. Bu yüzden başkalarını görmezden gelen ben merkezli tavrın önüne geçecek anlayış, kendini diğerlerinin yerine koymaktır. İnsani ilişkilerin temel noktası olan ve "*empati*" denilen kendisini karşısındakinin yerine koyma prensibidir.

Merhamet, Allah'ın insanların gönüllerine ve vicdanlarına Rahman isminin tecellisi olarak lütfettiği sevgi ve paylaşma dinamiğidir. İlahî dinlerin insanlığa öğrettiği en önemli hususiyet merhamet duygusudur. İnsan, kulluğunu ancak yüreğine merhamet doğduğunda veya yüreği merhamet ile dolduğunda yaşayabilir. İnsan merhameti kuşandığı zaman başkalarının farkında olmaya ve kendisi için istediğini başkaları için de istemeye başlar ve o zaman gönüller yapacak hâle gelir.

Merhameti geliştirmek gönül yapmaya bağlıdır. Bunun en önemli adımı, dert sahibi olmaktır. Çünkü yüreği ve dimağı diri dertli insan, üşüyen varsa ısınamaz, aç varsa tok yatamaz, ayağına diken batan varsa onu kurtarmadan rahat edemez. Velhasıl gönül yapmadan huzura kavuşamaz. Bu duygular toplumda farklı kesimlerdeki fertler arasındaki uzaklıkları yakın eder; mesafeleri kısaltır.

Arayanı, soranı çok olan insanların sevinçlerini veya hüzünlerini paylaşmak kolaydır. Kimsesi olmayan insanların sıkıntılarını, zorluklarını paylaşmak, onlara çareler aramak ve böylece gönüllerini yapmak ise ancak dertli gönüllere nasip bir erdemdir. İnsanların sıkıntılarını hissetmek, yıkık gönüllerin acısını paylaşmak, onların dertleriyle dertlenmekle mümkündür. Nitekim kalbinin katılığından şikâyet eden bir sahâbiye Peygamber Efendimiz (s.a.s.), "*Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri doyur, yetimin başını okşa*"[6] tavsiyesinde bulunmuştur.

Başkalarının derdini içinde hisseden bir anlayışa sahip bir mümin yüreği, kendi malını da diğerlerinin malı olarak görür. Bu tür yaklaşım tarzı, özellikle yokluk ve darlık zamanlarında; acıları paylaşıp imkânları bölüşmenin gerekli olduğu dönemlerde ayrı bir önem kazanır.

Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur: "*İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız. İşlediğiniz takdirde birbirinizi sevmeye vesile olacak bir amel göstereyim mi? Aranızda selamı yayınız.*"[7] Bu hadîs inanan insanların yüreklerinin bir ve beraber atmasını, paylaşmalarını emrediyor. Sıcak bir selamlaşma, insanların yalnızlaştığı ve birbirinden uzaklaştığı bu devirde soğuklukları ısıtacak ve gönüller yapacak güçtedir. Çünkü selam ve ziyaret ile insan, hemcinslerinin hâlini, hayatın zorluk ve kolaylığını, sevinç ve üzüntüsünü paylaşmış olur.

Aynı şehirde, aynı mahallede, aynı sokakta hatta aynı apartmanda yaşayan insanlardan birisi bile kederli, hüzünlü, yalnız ve ihtiyaç sahibi, komşular da bundan habersiz ise mahalle halkının yüreklerinin kenetlenmiş binalar gibi olması mümkün mü? Bugün içinde yaşadığımız gelişmişlik düzeyi ile birlikte

gelişen ferdiyetçilik ve sosyal devlet algı ve olgusu insanların merhamet duygularını dumura uğrattı. Çünkü insanlar şefkat ve merhamete muhtaç; gönlü kırılmış, yoksul, yetim, yaşlı, düşkün ve yalnız gibi gönlü yıkıklara el uzatmamakta, bunu devletten beklemekte ve bu duygularını geliştirecek ortamlardan uzak durmaktadır.

Bir diriliş iklimi gerekiyor. Ramazan bir diriliş ve gönül yapma mevsimi. Bu diriliş ikliminde Allah yolunda kurulan gönül köprülerinin yüz yüze bakmayı, yürek bütünlüğü içinde olmayı sağlayacağına inanıyoruz. Yüce dinimiz gönül yapmayı, birlikte olmayı, kimsesizleri aramayı, gözyaşını bulmak için ağlayanların yanına varmayı emrediyor. Bizler gözyaşını belki bu tür yalnız insanların yanına varıp hâllerine muttali olarak dertlerine katılmak ve kendilerine hoş muamele etmekle bulabiliriz.

Şu gök kubbede hoş sadâ bırakmak, gönül yapmaya bağlıdır. Toplumda her zaman yıkık gönüllü insanlar, savrulmuş aileler, hastalar, engelliler, yalnız yaşlılar ve sahipsiz çocuklar vardır. İşte bütün bunlar, ilahî rahmetin nüzulüne vesile olan kimselerdir. Toplumda kimsesiz, fakir, yaşlı ve yetim gibi sokakların insafına, milletin vicdanına terk edilmiş yıkık gönüllü insanları aramak sadece devletin ve ilgili kurumların değil, bütün insanların özellikle inananların görevidir. Bu tür insanları görmek, onların farkında olup gönüllerini yapmak ne büyük bir erdemdir.

---

[1] Bakara Suresi, 2/156.
[2] Rahmân Suresi, 55/60.
[3] Hûd Suresi, 11/61.
[4] Buhârî, Mevakitü's-salât, 41, İbn Hanbel, I, 197.
[5] *Mesnevî*, I, b. 2743-2745.
[6] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 263, 387.
[7] Müslim, Îmân, 93; Ebû Dâvud, Edeb, 131; Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 54.

Gönül insanı önce kendisi ile barışık olan insandır. Bunun temel şartı ise, varlığın hikmetini, varlığının amacını kavramak ve gereğine göre bir hayat tarzı sergilemektir. İşte burada kişi ile Yaratan, kişi ile diğer yaratıklar arasındaki ilişkiler devreye girer.

Gönül İnsanı Olabilmek

Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ
Diyanet İşleri Başkanlığı
Başkanlık Müşaviri

İnsan olmak varlıklar arasında en üstün konumu hak etmek için yeterli midir? Diğer bir ifade ile acaba Kur'an'ın insan hakkındaki "Ahsen-i takvim" (en güzel bir biçim) şeklindeki nitelemesi mutlak bir ifade midir? Bu ifade maddî, fizikî güzellik ve mükemmellik yanında potansiyel haldeki bir davranış ve iç güzelliğini ifade etmektedir. Şu halde insanın kıvam bulması, "en güzel biçim"i alabilmesi için bu potansiyel alanın da "işlenip" devreye sokulması gerekiyor. İşte maddi cihetin ve birçok zaafın ağır bastığı "beşer"in "insan"a dönüşmesi bu noktada gerçekleşir. Buna göre kişi, "insan" olmaya aday bir "beşer" olarak dünyaya gelir. Uygun "ortam"ı bulan "insan"a dönüşür, bulamayan ise beşer olarak -Hz. Ali'ye atfedilen bir ifade ile "küçük bir maddi yapı" (cirm-i sağîr) -olarak kalır, içinde dürülü bulunan "büyük âlem"in farkında olmaz.

Tefekkür dünyamızın, merkezine kalbi yerleştirdiği bu "büyük âlem" bizi değerli kılan temel mekanizmayı temsil ediyor. Başta iman olmak üzere, sevgi, şefkat, merhamet gibi pozitif; inkâr, kin, kıskançlık, nefret gibi negatif ruhî yönelişlerin iç dünyamızdaki odak noktasına kalp adını vermişiz. Buradaki "kalb"in göğüs boşluğumuzun sol üst kısmında taşıdığımız organ ile bağlantısı biraz da temsili ve semboliktir. Elle tutup gözle göremediğimiz yanımızı, iç dünyamızı bu organın adı ile "maddî"leştirmişizdir kendimizce. Kalbin Farsça karşılığı olan "dil"in Türkçemizde "sözlerden oluşan konuşup anlaşma ara- cı"nı ifade etmesi de anlamlı bir tesadüftür; içimizde yaşanan apayrı dünyanın dışa vurulduğu, ifade edildiği yer olarak da kalbi kabul ediyoruz çünkü. Yani kalp de "dil" oluyor bizim için.

Kalbin inanç, sevgi, şefkat merhamet, incelik gibi pozitif yönelişler üreterek oluşturduğu alana özel bir adla "gönül" diyoruz. Karşıdan bakışla söyleyecek olursak, kalp/yürek bu artı değerler kast edilerek kullanıldığında "gönül" yerine kullanılmış olur. "Gönül" kavramı olumsuz duygu ve yönelişlere yabancıdır. Buna göre, inkârın, kinin, nefret ve düşmanlığın ortaya çıktığı yer olarak kalbi gönül diye nitelemeyiz.

İnsanın, kendi içindeki "büyük âlem"in farkına varması, gönül dünyasının gelişmesine fırsat vermesi, zemin hazırlaması ile mümkün olur. Bütün ahlâkî değerler bu amacın hizmetkârlarıdır. Bunu başarabilenlere gönül insanı diyoruz.

Tek başına bir kimsenin gönül insanı olması söz konusu değil. Şunu kast ediyorum: Gönül insanı denince, kişinin hemcinsleri ile çevresi ile varlık âlemi ile ilişkileri ön plâna çıkıyor. Çünkü sevgi, şefkat, merhamet, affedicilik gibi gönül dünyası yansımaları bu harici unsurlar üzerine düştüğü zaman bizi varlıklarından haberdar edebiliyorlar. Yani gönül bir cevher, bir ışık kaynağı ise dış çevre onu yansıtan aynadır, ışıldaktır diyebiliriz. Demek ki birey, insanî yönünü sergileyebilmek için başkalarına, topluma, toplumsal hayata muhtaçtır. Bu yönü

ile gönül dünyasının toplum ile sıkı bir bağlantısı vardır diyebiliriz. Toplumda gönül insanlarının çoğunlukta olması, o toplumu gönül toplumu olarak nitelemek için yeterli olur mu? Eğer söz konusu olanlar gerçek gönül erbabı kimseler ise, evet. Çünkü bu durumda bencillikler örtüler altına çekilmiş, en aza indirilmiş, hatta yok edilmiş olacaktır. Gönül eri çevresi ile ilişkilerini, Yaratıcı ile olan ilişkilerinin süzgecinden geçireceği için, davranışlarına rengini "Allah'ın boyası" (Bakara, 138) verecektir. Gönül toplumu olamayan ortamlarda bencilliklerin, kişisel yararların ve onları besleyen zaaf kökenli yönelişlerin insana ve topluma nelere mal olduğu burada ortaya çıkıyor.

Gönül insanı önce kendisi ile barışık olan insandır. Bunun temel şartı ise, varlığın hikmetini, varlığının amacını kavramak ve gereğine göre bir hayat tarzı sergilemektir. İşte burada kişi ile Yaratan, kişi ile diğer yaratıklar arasındaki ilişkiler devreye girer.

Gönül adamlığı, bilinçaltımızda bir yerlerde, çok kere maddi olarak mütevazı şartlar içinde yaşayan insanlara yakıştırılır. Oysa gönül insanı olmak, her konumdan herkesi birleştirmesi beklenen ortak bir zemindir. Gönül insanı olmak, en çok "güçlü" olana yakışır. Nitekim mutlak anlamda gerçek gönül insanları peygamberlerdir. Onların bu nitelikleri, peygamberlik görevini destekleyen, besleyen en önemli kaynaktır. Hasbilik, Allah'ın rızasını gözetmek, onların temel endişeleri idi. Kur'an'da birçok kere tekrarlanan "Buna (peygamberlik görevine) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak, âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir." (Şuarâ, 109) ayeti peygamberlerin görev anlayışlarının temelindeki hasbiliği dile getiren formül niteliğindedir.

Şeyh Edebâlî'nin Osman Gazi'ye nasihatindeki ifadelerin özeti "Gönül adamı ol, Bey olana yakışan budur"dan başka bir şey midir? Diyor ki Edebâlî:

"Ey oğul! Beysin... Bundan sonra öfke bize, uysallık sana. Güceniklik bize, gönül almak sana. Suçlamak bize, katlanmak sana. Acizlik bize, yanılgı bize, hoş görmek sana. Geçimsizlik, çatışmalar, uyumsuzluk, anlaşmazlıklar bize, katlanmak sana. Kötü söz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlamak sana..." Anlaşılıyor ki gönül ehli olmak bir hâl eğitiminden geçmeyi gerektiriyor. Büyük mürşidin genç padişaha verdiği de işte böyle bir eğitim. Tasavvuf özde gönül ehli insanlar yetiştiren bir mekteptir. Kültür tarihimiz, dini özümsemiş, tasavvuf gözesinden içmiş nice gönül insanı kutuplarla doludur.

Gönül insanı deyince Mevlânâ'yı hatırlamamak mümkün mü? "Kâbe, Azer'in oğlu Halil İbrahim'in yaptığı binadır. Gönül ise Aziz ve Celil olan Allah'ın nazargâhıdır, baktığı yerdir" diyor o. Bu ifade asla, Kâbe'ye atfettiğimiz önemi örseleyici, göz ardı edici bir ifade değildir. Anlatılmak istenen şudur: Kâbe bütün kutsallığına rağmen nihayet maddî malzemeden yapılmıştır. Söz gelimi yıkılsa, zarar görse, tamiri, eskisinden daha mükemmel şekilde yapılması mümkündür. Ama onun da varlık sebebi olan insanın, Allah'ın nazargâhı ve imanın tecelligâhı olan kalp kırılacak olursa tamiri mümkün olmaz. İnsan gönlünü kırmamaya özen göstermiyorsan Kâbe'ye gösterdiğin saygı şeklî olmaktan öteye geçmez.

Yunus Emre'yi de hatırlamadan edemeyiz gönül insanı deyince. O da Mevlânâ'nın söylediklerini kendi üslûbunca dile getiriyor: "Bir kez gönül yıktın ise / Bu kıldığın namaz değil. Yetmiş iki millet dahi / Elin yüzün yumaz değil."

Eğer bir insan kalbi kıracak kadar duyarsızlaşmış isen, aldığın abdestin, kıldığın namazın bilincinde olduğunu söyleyemezsin. Bilinçsiz namaz da namaz değildir.

Gönül insanı olmak için sevgi yetmez ama bu yolda büyük bir aşama kaydedilmiş olur. Bu yüzden gönül dünyamızı oluşturan unsurlar arasında sevgi önemli bir yer tutar. Sevdik mi "cân-u gönülden" severiz; gözden ırak olmak, gönülden de ırak olmak demektir bizim için. Yapmaya niyetlendiğimiz şeyleri gönlümüzden geçiririz. Gönül kırmayı insana vurulmuş en büyük darbe sayarız. Beklemediğimiz davranışları sergileyenlere gönül koyarız.

Allah ile ilişkilerin temelinde yer alan sevgi unsuru, hasbiliği var eden asıl kaynaktır. İşte bu anlayışın insanlarla ve diğer canlılarla olan ilişkilere de yansıtılması kişiyi gönül insanı yapar. Bundan dolayı gönül yerine göre sevgidir, aşktır, merhamettir, tevazudur, inceliktir, özveridir, iyilik ve cömertliktir, ama özellikle bunların toplamı ve sonucudur. Bu ruhî yönelişlerin özünde bir fedakârlık duygusunun, kendini aşma eğiliminin yer aldığını fark etmek zor değildir. Bu sebeple gönül insanı olmak bencilliği aşmak demektir.

Gönül insanı, iyilikler için gönüllü olan kimsedir. Bu gönüllülük gündelik hayatımızdan büyük ideallere, büyük hedeflere ulaşma uğrunda verilen çabalara kadar geniş bir alanda sergilenebilir. İslam, Mekke vadisi kıskacından "sahabe" unvanlı gönül erlerinin fedakârlık yüklü gayretleri ile çıkıp gelişti; imkânı olanlar neyi varsa ortaya koyuyor, imkânı olmayanlar,

"...bu uğurda harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözyaşı döke döke..." (Tevbe, 92) ağlıyorlardı.

"Gönül" deyince bir bağlanma eğilimi gelmiyor mu aklımıza? Sevdiğimize gönül veririz, ona bağlanırız. Merhamet, şefkat duyduklarımıza bir tür bağlılık oluşur içimizde bir yerlerde. Ancak, gönül insanının asıl bağlandığı merci Yaratan'dır. Bağlanıp teslim olacak mutlak varlık olarak O'nu görür ve bunun gereğini yapar. Bu sebeple gönül ehli tevekkül ehlidir, gerçek tevekkül ehlidir. Bütün sebeplere sarıldıktan sonra her şeyi O'ndan bilir ve sonuca razı olur. Şeyh Sadi'nin de dediği gibi, "Sen Allah iradesinin nereden geldiğine bak; başka şeylere güvenmek körlüktür. Allah balın içinde şifa yaratmıştır, ama ecelin hakkından gelecek kadar değil. Bu bal, yaşayanların sağlığına yararsa da ölüm derdine ilâç olmaz... Canı ağzına gelmiş olanın ağzında bal neye yarar." (Şeyh Sadi, Gülistan, Çev. Hikmet İlaydın, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1997, 5. Baskı, s. 258)

Gönül insanı olmak, insana gönülde yer verebilmek ve insanların gönlünde yer alabilmekle mümkün olur. Bu da, bütün insanların sığabileceği kadar geniş bir iç âleme ve küçücük kalplere sığacak kadar küçük bir benliğe sahip olmayı gerektirir, "alçak gönüllü" olmayı gerektirir. Yine Şeyh Sadi'nin ifadesi ile "insanlık bu maddî kalıptır sanma; insanlık keremdir, iyiliktir. Önce hüner gerek. Kırmızılı mavili boyalarla, kemerlerle de insan resmi çizebilirsin. Eğer bir erdemi, keremi yoksa ademoğlunun duvar nakışından ne farkı var. Dünyayı ele almak hüner değil, yapabiliyorsan bir gönül elde et." (Şeyh Sadi, Gülistan, s. 229) Bunu başarabilmenin ilk şartı, gönlün şifrelendiği merkez olan kalbin gerekli kıvamı almış olmasıdır. Yumuşak bir kalp ve tatlı bir dil bu vadide alınan yolun en açık göstergesidir. Yumuşak kalpliliğin kâinatın Efendisini (s.a.s.) başarıya taşıyan

köşe taşlarından biri olduğunu ifade ediyor Kur'an: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi." (Âl-i İmran, 159) "Allah'tan en uzak olan insanlar katı kalplilerdir" (Tirmizi, Zühd, 47) buyuruyor Efendimiz.

Bir gönül insanı tipini, "Eskici Baba" kimliği ile şöyle canlandırmıştım zihnimde:

Tırnakla kazanır, şükürle yerdi,
"Sağlığım yerinde, yetmez mi?" derdi,
Kendini de, herkesi de severdi,
Gönül adamıydı eskici baba.
Örsü çekicine gönül koymazdı,
Bir göz yanar diye soğan soymazdı,
Dinleyenler sohbetine doymazdı,
Onun candan dostuydu tüm kasaba.
Bir gün karşılaştık, dedi ki: "Oğul,
Ne et eyle; hayat iksirini bul:
Sevginin sihirli gölünde boğul,
Katıp ölüm ötesini hesaba..."

"Âhiret iyiliğini, dünya bilgeliğini, düzgün yaşayışı, bütün ahlâk güzelliklerini ve faziletleri kazanmak isteyen kişi, Muhammed (s.a.s.)'i örnek alsın. Çünkü Resulullah (s.a.s.) bütün hayırlarda en ileri durumdadır. Allah, onun ahlâkını övmüş, faziletleri en mükemmel şekliyle onda toplamış ve onu her türlü kusurdan arındırmıştır."

Hz. Peygamberin Bir Sünneti: Gönül Alma

Prof. Dr. Zekeriya GÜLER
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Giriş

“Hz. Peygamberin sünneti”, onun yüce Kur’an’ın pratiği demek olan ahlâkı, hayat tarzı, izlediği yol ve yöntem demektir. “Müminlere kendi öz canlarından daha yakın”[8] olan peygamberimiz (s.a.s.), bireysel ve toplumsal hayat için “mükemmel bir örnek”[9] ve etrafını aydınlatan “bir ışık kaynağı”dır.[10]

“Gönül almak”, gücenen ve incinen bir insanı güzel söz ve davranışlarla hoşnut etmek, onun kırılan kalbini onararak sevindirmek anlamında kullanılan bir deyimdir. Bu deyimin tersi olan “gönül kırmak” ise bir insanı üzmek, incitmek, maddi veya manevi onu eza ve cefaya maruz bırakmak demektir. Kuşkusuz bu apaçık bir kötülüktür. Kötülük ise bir ruh hastalığı ve davranış bozukluğudur. Bu sebeple, “Mümin çekiştiren, lanetleyen, kaba sözlü ve ağzı bozuk değildir”[11] uyarısında bulunan peygamberimiz (s.a.s.), “*Allah’ım, kötü ahlâktan, çirkin amellerden, yanlış düşünce ve inançlardan sana sığınırım* (Allâhümme innî eûzü bike min münkerâti’l-ahlâkı ve’l-a’mâli ve’l-ehvâ)”[12] diye dua ederek bu hususa dikkat çeker. “Bir kez gönül yıktın ise / Bu kıldığın namaz değil” diyen derviş de, ilhamını *“Gerçekten namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar.”*[13] âyetinden almış olmalıdır.

Esasen, bir insanın kendini beğenip büyüklenerek muhatabını aşağılaması, sosyo-psikolojik bozukluğun bir göstergesidir. Bu marazî durum, *“Müslüman kardeşini aşağılaması kişiye kötülük olarak yeter!”*[14] hadisi ile dile getirilir.

“İnsan iyiliğin esiridir “el-insânü abîdü’l-ihsân” derler. Mesajı iletmenin yolu, insanın gönül dünyasına dokunmaktan geçer. Manevi fetih demek olan bu durum, hüsn-i niyet ve samimi duygularla yapılan iyilik ve eğitim seferberliği ile ancak gerçekleşebilir. Bu konuda Yüce Kur’an’ın şu uyarısı gayet açıktır: *“İyi (gönül alıcı ve tatlı) bir söz ve bağışlama, peşinden incitmenin geldiği bir sadakadan / yardımdan hayırlıdır. Allah müstağnidir, halimdir. Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmayan ve malını gösteriş için harcayan kimse gibi, minnet altında bırakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırları boşa çıkarmayın.”*[15]

Bilindiği gibi üslup, bir insanın meram ve maksadını ifade ederken kullandığı yöntem (tarz-ı mahsus) demektir. “Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı” ifadesi, dilin gücünü ve üslubun etkisini gösterir. Eğitim ve irşat faaliyetlerinde yumuşak, içten bir ses tonu, güzel bir dil ve üslup, anlamlı jest ve mimik, muhatabın gönül dünyasını okşayarak olumlu izler bırakır. Şu iki âyet-i kerime bu noktaya işaret eder:

“O Firavun’a yumuşak söz söyleyin, umulur ki öğüt alıp düşünür veya içi titrer, korkar.”[16]

“Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı

yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılır, giderlerdi. Öyleyse onları affet ve onlar için mağfiret dile. (Yapacağın) iş hakkında onlarla müşaverede bulun. Karar verince de Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah, tevekkül edenleri sever."[17]

"Hz. Peygamber'in Bir Sünneti: Gönül Almak" başlıklı bu yazıda, "tıbb-ı ruhânî"nin önemli bir parçası olan gönül almak yanında, gönül kazanmak / gönülleri fethetmek konusuna dair kısa yorumlarıyla birlikte bazı örneklere yer verilecektir.

Gönül Almak

A. Hz. Peygamberin Hadis ve Uygulamaları

Bilâl-i Habeşî (r.a), annesinin ten renginden dolayı kendisini kınayan Ebû Zerr'i (r.a) Resûlullah'a (s.a.s.) şikâyet etti. Bunun üzerine Resulullah (s.a.s), "Ey Ebû Zerr! Sen onu anasının ten renginden dolayı mı ayıplıyorsun? Demek ki hâlâ senin içinde cahiliye ahlâkı vardır."[18] buyurdu.

Resûlullah (s.a.s.)'ın, "Kimin ameli (ve ahlâkı) kendisini geride bırakır ise, nesebi onu ileri götürmez."[19] hadisi de dikkat çekicidir. Her iki hadis, etnik kökene bağlı bölücülüğü men ettiği gibi, kabilecilik ruhu ve ırkçılık anlayışının birer cahiliye geleneği olup bunun, Resûlü Ekrem'in açtığı kutlu yoldan sapmak anlamına geldiğini öğretir.

Ayrıca, dokunan bir iyilik sebebiyle teşekkür etmeyi ve işlenen bir kusurdan dolayı özür dilemeyi öğreten Resûlü Ekrem'in, incitilmiş bir muhataba yönelik gönül alıcı şu niyazı da ibretâmizdir: *"Allah'ım, Muhammed ancak bir beşerdir. Her insanın öfkelendiği gibi o da öfkelenir. Eğer bir Müslümana haksız yere lanet okur, ağır konuşur, beddua edersem, bunu onun için (hata ve günahlarından) temizlenme ve rahmet vesilesi kıl!"*[20]

Rahmet peygamberi (s.a.s.), *"O halde yetimi sakın ezme!"* (Duhâ Suresi, 93/9) âyetinin yüklediği görev ve sorumluluk gereği bakıma muhtaç yetim ve kız çocuğunun önemsenmesi, mağdur ve mazlum kimseleri himaye ettiği gibi, şefkat ve merhamet gösterilerek onların gözetilmesinin gerektiğini şu iki hadisiyle açıklar:

"Müslümanlar hakkında en hayırlı ev, içinde kendisine iyi bakılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar hakkında en kötü ev ise, içinde kendisine iyi davranılmayan bir yetimin bulunduğu evdir. Ben ve yetime bakan, cennette şu iki parmak gibiyiz."[21]

"Allah'ım, ben şu iki zayıfın, yani yetim ile kız çocuğunun hakkının gasp ve zayi edilmesinin günah ve haram olduğunu insanlara söylüyor, onları bundan sakındırıyor ve engelliyorum (sen şâhit ol)!"[22]

Resûlü Ekrem'in komşularla yardımlaşma ve dayanışmayı tavsiye eden şu iki hadisi de önem arz eder: *"Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir."*[23] ve *"Ey Müslüman kadınlar, hiçbir komşu kadın, bir paçayla da olsa, komşu kadına hediye ve ikramı küçümsemesin!"*[24]

Câhime (r.a), Resûlullah'a (s.a.s.) gelerek,

- Ya Rasûlallah! Savaşa katılmak istedim. Size danışmak için gelmiştim, dedi. Resulullah (s.a.s.),

- Annen var mı? diye sordu. O,
- Evet, cevabını verince Resulullah (s.a.s.),
- O halde annene hizmet et. Çünkü cennet, onun ayakları altındadır,[25] buyurdu.

Cennete giden yolun, ilgi ve desteğe ihtiyaç duyan annenin gönlünü kazanmaktan geçtiği mesajını veren bu hadisten, cihada katılabilmek için izin istemek üzere gelen Câhime'nin (r.a) annesinin bakıma muhtaç olduğu, ordu için zaruri bir ihtiyaç duyulmadığı anlaşılmaktadır. Abdullah b. Amr'ın (r.a) naklettiği şu haber de aynı noktaya vurgu yapar: Bir adam Peygamber (s.a.s.)'e gelerek,

- Hicret etmek üzere sana biat etmek için geldim ve ana babamı ağlar vaziyette gözleri yaşlı bıraktım, dedi. Peygamber (s.a.s.),
- Sen onların yanına dön. Ağlattığın gibi onları güldür ve sevindir![26] buyurdu.

Hz. Âişe diyor ki: Safiyye gibi güzel yemek yapanı görmedim. (Bir gün) Resulullah (s.a.s.) benim evimde iken Safiyye ona yemek yaparak (göndermişti). Aşırı derecede duyduğum kıskançlıktan dolayı titredim. Hemen (kalkıp) tabağı kırdım sonra da pişman oldum. Dedim ki:

- Yâ Rasûlallah, bu yaptığımın keffareti nedir? Resûlullah (s.a.s.) bu sualime,
- Tabağa misliyle tabak, yemeğe misliyle yemek![27] cevabını verdi.

Kıskançlık (gayret), eşlerin birbirlerine gösterdikleri sevgi ve duydukları heyecan demektir. Bu duygu ve düşüncelerle eşler birbirini hain bakışlardan ve kem gözlerden koruyup kollar. Ne var ki kıskançlık, olması gereken makul ölçüyü aşmamalıdır. İşte Hz. Âişe'nin aşırıya kaçan kıskançlığı sebebiyle gösterdiği tepki, duyduğu hüzün ve pişmanlık karşısında Resûlü Ekrem'in verdiği cevap, ona gönül ferahlığı (inbisat) kazandırması bakımından önemlidir.

Abdullah İbn Ömer'in (r.a) gördüğü bir rüyanın kendisine anlatılması üzerine Peygamber (s.a.s.) onu şöyle tabir eder: "Abdullah ne iyi adamdır, bir de geceleyin kalkıp namaz kılmayı âdet edinseydi!"

Abdullah'ın oğlu (ve hadisi nakleden) Sâlim diyor ki: "Artık ondan sonra geceleyin pek az uyurdu."[28]

Bu hadis, insanın ruh dünyasını okşayan bir iltifatın, muhatabın bir eksiğini gidermeye matuf bir tenkit içerse dahi sonuç aldığını öğretir. Esasen şu hadis, içinde yaşadığı toplum için ürettiği hizmet ve faaliyetinden dolayı bir insanın övülebileceğini gösterir: Ebû Zerr el-Gıfârî (r.a) diyor ki: "Adam hayırlı iş yapar da halk onu överse ne buyurursun?" diye Resûlullah'a (s.a.s.) soruldu. Bu suale Resûlullah (s.a.s.) şöyle cevap verdi: "Bu, mümine dünyada peşinen verilen müjdedir."[29]

Ancak burada bir hususa işaret edilmelidir. Süfyân İbn Uyeyne, "Övgü (medih) kendini bilen / tanıyan kimseye zarar vermez" der. İmam Nevevî de, övgü ve taltif sözleriyle iyiliğe teşvik, süreklilik, örneklik gibi faydalı gelişmelerin meydana gelmesi halinde bunun müstahap olduğunu belirtir.[30] Ne var ki, yüzüne karşı doğrudan veya dolaylı olarak övgüye muhatap olan insanın, zayıf bir karakter olduğundan kendini beğenip büyüklenerek savrulmasına yol açmak da kabul edilemez. Nitekim İmam Gazzâlî[31], kendini beğenip büyüklenme gibi olumsuz bir hâl ve gidişat karşısında, dilin bir afeti olarak övgünün

yasaklandığını ifade eder. O, Hasan Basrî'den "Kim bir zâlimin ömrünün uzun olması ve bekasının sürmesi için dua ederse, muhakkak ki o kimse yeryüzünde Allah Teâlâ'ya isyan edilmesini istemiş olur" sözünü naklettikten sonra, "Fâsık ve zâlim kimse, üzülmesi için bilakis yerilmeli, sevinip şımarmaması için de övülmemelidir." uyarısında bulunur.

Ayrıca bir insana gereğinden fazla iltifat edilip değer verilmesi, hem değer veren hem de değer verilen açısından bir zayiata yol açar. *İmam Şâfiî*'nin, "*Şayet ben, hak etmediği değeri ve saygıyı birine gösterecek olursam, ben de o ölçüde kendi değerimi ve saygınlığımı yitirmiş olurum.*"[32] şeklindeki tecrübesi, bu açıdan manidardır.

Muaviye b. Hakem es-Sülemî (r.a) diyor ki: "Peygamberin yolunda canım feda olsun, ben ondan önce de ondan sonra da ondan daha güzel bir muallim görmedim. Vallahi o beni hiç azarlamadı, bana asla kötü söz söylemedi ve bana hiç vurmadı."[33]

Medineli genç sahâbî Muâviye b. Hakem (r.a), henüz yasak olduğunu bilmediği sıralarda namaz esnasında aksıran birisine "Yerhamükellâh" dedikten sonra bakışlarıyla cemaatin kendisine tepki gösterdiğini, kendisinin de "Ne oldu da bana bakıyorsunuz?" diyerek onlara karşılık verdiğini, onların üstelemeleri üzerine de susmak durumunda kaldığını ve namazdan sonra yumuşak bir dil ve üslupla Hz. Peygamberin "Namazda hiçbir şekilde insan sözü uygun olmaz. Ancak namaz tesbih, tekbir ve Kur'an okumaktan ibarettir" buyurduğunu ve büyük bir heyecanla yukardaki sözünü ekleyerek Hz. Peygamberin, muhatabını asla mahcup edip onu güç durumda bırakmadığını, hep gönül alıcı bir dil ve üslup ile onu eğitip geliştirdiğini anlatırdı.

Sehl b. Sa'd (r.a) diyor ki: Resûlullah'a (s.a.s.) bir içecek getirilmiş ve ondan içmişti. Sağında bir çocuk, solunda da yaşlılar bulunuyordu. Resûlullah (s.a.s.) çocuğa yönelerek,

- Bunlara (amcalara) vermem için bana izin verir misin? diye sordu. Çocuk,

- Hayır, vallahi hiçbir kimseyi sizden gelen nasibime tercih edemem, ey Allah'ın Resûlü! diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.) içeceği ona verdi.[34]

"Sen bizimle şakalaşıyorsun!" diyenlere Resûl-i Ekremin, "(Evet ama) ben sadece hakkı ve doğruyu söylüyorum"[35] şeklindeki açıklamayı, "Kardeşinle yersiz münakaşa etme, onun hoşuna gitmeyecek şakalar yapma ve ona yerine getirmeyeceğin bir vaatte bulunma!"[36] hadisi üzerine yaptığı bilinir.

Enes b. Mâlik (r.a), Resûl-i Ekrem'in henüz küçük kardeşine künye ile hitap ederek onunla şakalaştığını, oynayıp eğlendiği minik bir serçenin ölmesi üzerine her karşılaşmada tebessüm ederek onu sevindirdiğini şöyle anlatır: "Peygamber (s.a.s.), en güzel ahlâka sahip idi. Benim Ebû Umeyr adında bir kardeşim vardı, zannederim o sütten kesilmişti. Peygamber (s.a.s.) bize geldiği zaman 'Ebû Umeyr! ne yaptı nuğayr' derdi. Nuğayr (nuğar) kardeşimin oynayıp durduğu minik bir serçe idi."[37]

Râfi' el-Gıfârî (r.a) diyor ki: Ben henüz bir çocuk iken hurma ağacı taşlamıştım. (Suç üstü yakalandığımdan) beni Resûlullah'a (s.a.s.) götürdüler. O bana "Yavrucuğum, hurmayı niçin taşladın?" diye sordu. Ben, "Karnım açtı, yemek için!" diye cevap verince Resûlullah (s.a.s.), "Yavrum, hurmayı taşlama, altına

düşenlerden ye” dedi. Sonra başımı okşadı ve “Allah’ım, bu çocuğun karnını doyur!”[38] diye dua etti.

Bu hadise göre, fiilin sebebini araştırıp soruşturduktan sonra alternatifini göstererek problemi çözmek, insan eğitiminde Nebevî bir yöntemdir. Resûlullah’ın (s.a.s.), “yavrucuğum” hitabıyla kurduğu duygusal iletişim karşısında, “Karnım açtı, yemek için!” diyerek samimi itirafta bulunan, başı okşanan ve “Allah’ım bunun karnını doyur!” duasına mazhar olan çocuk, bu güzel hatırayı bir ömür boyu yaşayacaktır.

“Tokalaşınız ki, aranızdaki kin ve nefret gitsin. Hediyeleşiniz ki, birbirinizi sevesiniz ve içinizdeki düşmanlık hissi gitsin!”[39] hadisi, motive edici bir unsur olarak hediyeleşmenin gönül kazandırdığını, düşmanlık ve soğukluk gibi kötü duygu ve düşünceleri giderdiğini gösterir. Bizzat Resûlü Ekrem “hediye kabul eder ve hediyeye hediye ile karşılık verirdi.”[40] Hatta şiddetli rahatsızlığı esnasında Resûlü Ekrem’in vasiyetlerinden birisi şu olmuştu: “Gelen heyetlere benim yaptığım gibi hediye ve ikramda bulunun!”[41]

Mekke’nin fethi ve Huneyn Gazvesi’ne kadar Hz. Peygamberi hiç sevmeyen ve ona çok eziyet eden Safvân b. Ümeyye, Hz. Peygamberin kendisine ganimetlerden bol miktarda pay ayırdığını ve maddi desteğin devam ettiğini görünce, onun gönül kazandığını ve en çok sevilen insana dönüştüğünü itiraf ederdi.[42]

B. Sahâbe ve Tâbiînin Söz ve Uygulamaları

Sahâbe ve tâbiîn neslinin, Resûlü Ekrem’in sünnetine uyarak talebelerinin gönüllerini aldıkları / kazandıkları görülür. Şu örnekler bu noktayı açıklar:

Ebû Dücâne (V. 12/633), en çok hoşlanıp güvendiği iki amelî-ahlâkî özellikten birincisinin, kendini ilgilendirmeyen söze karışmamak, ikincisinin ise gönlünde Müslümanlara karşı asla kötü bir duygu beslememek olduğunu belirtir. Bilhassa Uhud Gazvesi ve Huneyn Günü’nde Resûlü Ekrem’i koruyup gözeten bu cengâver sahâbî[43], Resûlü Ekrem’in “Allah’ım! Hareşe’nin oğlundan (Simâk b. Hareşe) ben nasıl razı isem sen de razı ol” diye duasına mazhar olur.

İlk Müslümanlar arasında olmaktan şeref duyduğunu dile getiren Abdullah b. Mes’ûd (r.a), kendine gelen talebelerine yaklaşarak, “Siz benim kalbimin devasısınız (Entum devâu kalbî)” derdi. Keza, Ebû Âsım da bazen talebelerini şöyle karşılardı: “Şayet siz bize gelmeseydiniz biz size gelirdik (Lev lem tecîûnâ leci’nâkum).”[44]

Genç sahâbî Ebû Saîd el-Hudrî de (r.a) Resûlü Ekrem’in şu vasiyetine şahit olmuştu: *“Dinlerini öğrenmek üzere size dünyanın dört bir yanından insanlar gelecek. Size geldiklerinde onlara iyi davranın ve hayır tavsiyesinde bulunun!”*[45] *“Sizler beldeleri fethedeceksiniz. Dinlerini iyi öğrenmek üzere size genç ilim yolcuları gelecektir. Size geldiklerinde meclislerinizi onlar için genişletin ve onlara hadisleri iyi anlatın!”*[46] Resûlü Ekrem’in bu vasiyeti üzerine Ebû Saîd el-Hudrî (r.a) talebelerini gördüğünde, “Merhaba, Resûlullah’ın (s.a.s.) bize emanet ettiği gençler!” diyerek her daim onlara yakın ilgi göstererek görev ve sorumluluğunu yerine getirmişti.

Sahâbenin bu kutlu ilim ve ahlâk yürüyüşü, Basralı tâbiînden hadis ve fıkıh

âlimi Bekir b. Abdullah el-Müzenî gibi pek çok şahsiyeti etkilemiş olmalıdır. Zira onun, zenginler gibi giyinmesine rağmen, gönüllerini almak maksadıyla özel olarak fakir fukara ile sohbet ettiği, onlara destek verdiği ve ibretli konuşmalarıyla çevresini etkileyen bir zâhid ve vâiz olduğu bilinir.[47]

Netice

Hasbî faaliyetlerin, fedakârlıkların ve güzel alışkanlıkların temelinde ahlâk vardır. Bu da "Allah'ın emrine saygı, yarattıklarına sevgi ve şefkat (et-ta'zîmu li emrillâh ve'ş-şefekatü alâ halkıllâh)" esasına dayanır. Bir ruh sağlığı ilmi olan ahlâk, olgun ve erdemli insanın psikolojisidir.

"Ben iyi ahlâkı tamamlamak için gönderildim"[48] buyuran peygamberimiz (s.a.s), risaletinin henüz ilk günlerinde Hz. Hatice'nin dilinden şu vasıflarla tanıtılır: "Yemin ederim ki Allah hiçbir zaman seni mahcup etmez. Zira sen hısım ve akrabalık bağlarını gözetirsin, dosdoğru konuşursun, işini görmekten âciz ve zayıf olanlara yardım edersin, fakirlerin elinden tutarsın, misafirleri ağırlarsın, zulüm ve haksızlığa uğrayan kimselere arka çıkarsın."[49]

"Hz. Peygamberin Bir Sünneti: Gönül Almak" başlıklı bu yazıyı, Endülüslü âlim İbn Hazm'ın *el-Ahlâk ve's-siyer* isimli kitabındaki şu tespitiyle taçlandırmak istiyoruz:

"Âhiret iyiliğini, dünya bilgeliğini, düzgün yaşayışı, bütün ahlâk güzelliklerini ve faziletleri kazanmak isteyen kişi, Muhammed'i (s.a.s.) örnek alsın. Çünkü Resûlullah (s.a.s.) bütün hayırlarda en ileri durumdadır. Allah onun ahlâkını övmüş, faziletleri en mükemmel şekliyle onda toplamış ve onu her türlü kusurdan arındırmıştır."

"Ve sallallâhu alâ seyyidinâ Muhammed ve alâ âlihî ve sahbihî ecmaîn."

---

[8] Ahzâb Suresi, 33/6.

[9] Ahzâb Suresi, 33/21.

[10] Ahzâb Suresi, 33/46.

[11] Tirmizî, Birr, 48.

[12] Tirmizî, Deavât, 126.

[13] Ankebût Suresi, 29/45.

[14] Müslim, Birr, 32; Ebû Dâvûd, Edeb, 35; Tirmizî, Birr, 18; İbn Mâce, Fiten, 2; Ahmed b. Hanbel, II, 227.

[15] Bakara Suresi, 2/263-264.

[16] Tâhâ Suresi, 20/43-44.

[17] Âl-i İmrân Suresi, 3/159.

[18] Buhârî, İman, 20.

[19] Müslim, Zikir, 38; Ebû Dâvud, Vitir, 14; Tirmizî, Kırâat, 10; İbn Mâce, Mukaddime, 17; Ahmed b. Hanbel, II, 252.

[20] Müslim, Birr, 89.

[21] İbn Mâce, Edeb, 6.

[22] İbn Mâce, Edeb, 6; Ahmed b. Hanbel, II, 439.

[23] Müslim, İman, 74.

[24] Buhârî, Hibe, 1; Müslim, Zekât, 90.
[25] Ahmed b. Hanbel, III, 429; Nesâî, Cihad, 6; Hâkim, *Müstedrek,* II, 104.
[26] Hâkim, *Müstedrek,* IV, 152.
[27] Ebû Dâvud, Buyû, 91; Nesâî, İşretü'n-nisâ, 4.
[28] Buhârî, Teheccüd, 2; Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 140.
[29] Müslim, Birr, 166.
[30] Nevevî, *Şerhu Sahîh-i Müslim,* XVIII, 170, 173.
[31] Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-dîn,* III, 227- 228.
[32] Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ,* II, 262.
[33] Müslim, Mesâcid, 33.
[34] Buhârî, Eşribe, 19; Müslim, Eşribe, 127; Muvatta', Sıfatü'n-Nebî, 18; Ahmed b. Hanbel, I, 284.
[35] Tirmizî, Birr, 57.
[36] Tirmizî, Birr, 58.
[37] Buhârî, Edeb, 112; Tirmizî, Birr, 57.
[38] İbn Mâce, Ticârât, 67; Ebû Dâvud, Cihad, 85.
[39] Muvatta', Husnü'l-huluk, 16.
[40] Buhârî, Hibe, 11.
[41] Buhârî, İlim, 39; Müslim, Vasiyyet, 22.
[42] Müslim, Fezâil, 59.
[43] Geniş bilgi için bkz. Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ,* I, 243-245; Asri Çubukçu, "Ebû Dücâne", *DİA,* X, 122.
[44] Hatîb, *el-Câmi'* I, 353.
[45] Tirmizî, İlim, 4.
[46] Hatîb, *el-Fakih ve'l-mütefakkih,* II, 116.
[47] Bkz. Zehebî, a.g.e., IV, 532-536; İsmail L. Çakan, "Bekir b. Abdullah el-Müzenî", *DİA,* V, 361.
[48] Muvatta', Husnü'l-huluk, 8.
[49] Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 3; Müslim, İman, 252.

Gönül yapmanın önemini biliriz de gönlü nasıl yapacağımızı bilir miyiz? Başka gönülleri yapabilmek için önce kendi gönlümüzü imar edebilmeliyiz. Gönül yapmak kendini tanımakla başlar. Kemal yolunun ilk basamağıdır nefse arifiyet. Kim olduğunu, niçin var edildiğini bilmeyen, kendi arzının halifesi olmayan, gönlünü imar edemeyen, gönül tahtında oturanla tanışıp kaynaşmayan hangi gönlü yapabilir?

Gönül Çalabın Tahtı

Doç. Dr. Ülfet GÖRGÜLÜ
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Güzel Türkçemizin en manidar kelimelernden biridir “gönül”. Şiirlere ruh, şarkılara, türkülere can veren.. Deyimlerimizi, atasözlerimizi süsleyen.. Onu lügatimizden çıkardığımızı farz edelim, ne çok şeyi birden yitirmiş olurduk o zaman.

Gönül kapısını çalamaz, gönül evine giremez, sevdiklerimizin gönlünü alamazdık. Gönül bağımız kopar, gönül birliğimiz bozulurdu o vakit. Gönül dilini yitirir, gönül gözünü kaybeder, gönül rızasından mahrum kalırdık. Ne gönül acısı çekebilir ne gönül ferahlığı yaşayabilirdik. Gönül zenginliği de kalmaz olurdu, gönül tokluğu da. Ne gönülden kopardı verdiklerimiz ne bir gönül alırdı yarım elmamız. Gönül yarasını bilmez, gönül derdi çekemezdik. Gönül eri de olamazdık, gönül ehli de. Varsın ayran gönüllü olsun, hatta ferman dinlemesin gönül. Yeter ki lügatimizdeki tahtına kurulmaya devam etsin. Hani diyor ya bir düşünür, gönül öyle değerli bir kavram ki içinde yer aldığı her ifadeye değer katar, her cümleyi güzelleştirir. “Alçak” kelimesi bile onunla buluşunca yüce bir erdeme dönüşür. O halde gönlün kıymetini bilmek, gönül yapabilmek ne güzeldir.

Gönül yapmanın önemini biliriz de gönlü nasıl yapacağımızı bilir miyiz? Başka gönülleri yapabilmek için önce kendi gönlümüzü imar edebilmeliyiz. Gönül yapmak kendini tanımakla başlar. Kemal yolunun ilk basamağıdır nefse arifiyet. Kim olduğunu, niçin var edildiğini bilmeyen, kendi arzının halifesi olmayan, gönlünü imar edemeyen, gönül tahtında oturanla tanışıp kaynaşmayan hangi gönlü yapabilir? Karılmadan, yoğrulmadan, yorulmadan olmaz ki. Usta bir mimar, diyelim rahmetullahi aleyh Sinan, bir Selimiye yapabilmek için hangi yollardan geçti; ne çileler çekti; nice emek verdi? Bir insan gönlü yapmak, insanın kendi gönlünü yapması çok daha dikkat ve emek gerektirir. Gönül yapmak için gönül ustası olmak, onun için de önce bir ustaya çırak olmakla başlar deruni yolculuk.

Yenisini yapmak için eskinin yıkılması gerekir. Gecekondu arazisine imarlı, tapulu bir bina inşa edebilmek için önce yıkım yapmak, enkazı kaldırmak, arsayı düzlemek gerektiği gibi insanın iç aleminde de nefs-i emmarenin tahakkümüne son vermeden, kibir, haset, inat, kin enkazını kaldırmadan gönül nasıl yapılır ki? Köhne bilişlerden, enaniyet ve nispetlerden, gizli şirke yol açan anlayış ve inanışlardan temizlenmeden gönül mamur olur mu hiç? “Sür çıkar ağyarı dilden ta tecelli ide Hak / Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan” derken Şemseddin Sivasi Efendi ne veciz ifade ediyor bu hakikati. Niyazi Mısri Efendi de Ümmi Sinan Halveti Hz. eliyle gerçekleşen gönül imarını, “Yıkıldı kal’ayı fikrim / Yapıldı din u imanım” dizeleriyle ne güzel dile getiriyor.

Gönül tahtında sultanı ağırlamak için kelime-i tevhid ile bir imara girişmek, tevhidin kelimesinden hâline geçebilmek lazım. Nimet ile necaset aynı kapta

bulunamayacağı gibi iman ile şirkin de bir kalpte cem olması mümkün değildir. Gönül âleminde tevhid ihtilali gerçekleşirken "La ilahe" diyerek önce inkâr etmekte, nispet varlık anlayışını yıkmakta, gizli şirk kalıntılarını sürüp atmaktayız. Zira nefsi emmare varlık hiyerarşisini alt üst etmekte, heva ve hevesler ilah mertebesine yükseltilmektedir.[50] Ahlak kabı olan gönül evini "La ilahe" süpürgesi ile süpürüp zikrullah ile kalaylayıp cilalamak gerektir. Ardından "İllallah" ikrarıyla yeniden bir yapılanma meydana gelmekte, yâre hasret bitip vuslat gerçekleşmektedir. "Zahidin dilinde zikri var ise çün la ilahe / Aşıkı sadıkların kalbinde illallah var." Sevgili gönül turi sinasında tecelli edince, uzaklarda sandığını can içre bulmak, gözden göreni, dilden söyleyeni, elden işleyeni tanımak hasılı sevilen kul olmak ne güzeldir.

Uzayın derinliklerinde, okyanusların diplerinde, atomun çekirdeğinde, insan anatomisinde yapılan keşiflere, ulaşılan hakikatlere haklı olarak değer atfediyor, insanlık adına büyük başarı ve kazanım olarak görüyoruz. Rabbul-âlemin evrene, uzaya, okyanuslara sakladığı hakikatlerden fazlasını, "ahseni takvim" olarak yarattığı, "en şerefli varlık" olarak taltif ettiği insana gizlemiştir. İnsan kendi gönül âleminde keşfe, hikmet ve hakikatleri arayıp bulmaya ne zaman başlayacak? Teleskoplarla yerküreden binlerce ışık yılı uzaklıktaki gök cisimlerini görebilen insan şah damarından yakın olanı görüp tanıyamazsa bu göz gerçekten görmekte midir? Birkaç lisanı ana dili gibi konuşabiliyor da gönül dilinden anlamıyor, sevgi lisanıyla konuşamıyorsa kişi, söylenen sözün bir anlamı var mıdır? Çok kazanmanın, iyi yaşamanın, güzel yiyip içmenin hesabını yapan akıl, hakla batılı, helal ile haramı, doğru ile yanlışı ayırt etmiyor, Allah'a vereceği hesabın derdine düşmüyorsa bu nasıl bir akıldır? Tefekkür etmeyen kafayı omuzda, zikretmeyen dili ağızda, fıkhetmeyen kalbi vücutta taşımak yük taşımak değilse nedir? Öyleyse kula düşen evvel emirde kendi gönlünün mimarı olabilmektir.

Kendini imar eden müminin en hayırlı amellerindendir gönüller yapmak. Yaralara merhem, dertlere derman olmak için koşmak. "Kanayan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim / Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim" diyordu ya gönül insanı Akif. Aldırmazlık, vurdumduymazlık mümin ahlakı olamaz. Bir garip görünce duraklayabilmek, yoksulu görünce kucaklayabilmek, ağlayanla oturup ağlayabilmek bize insan oluşumuzu bir kere daha hatırlatacaktır. İşini bir türlü bitiremediğimiz dünyada, sabahtan akşama, akşamdan sabaha koşturup durduğumuz, nasıl başlayıp ne zaman bittiğini anlayamaz olduğumuz günler, haftalar, aylar, mevsimler geçip giderken sermayesi sayılı nefesler olan bu ömrün kârı fethedilen gönüller, kazanılan dualar olacaktır. Ne güzel buyurmuş Hz. Mevlana:

"Ey mümin götürsen de huzura yüz çuval
Hak buyurur: Bana gönül getir, bunları al
Ben senden razıyım, eğer razı ise senden bir gönül
O senden yüz çevirirse ben de çeviririm bil
Ben gönüle bakarım, bakmam sana
Ey mümin gönül armağan getir bana!"

Huzur-i ilahiye yüz akıyla çıkmak, hesabını verebileceğimiz bir hayat yaşamaksa muradımız âlemlere rahmet kutlu nebi rehberimiz, önderimiz, örneğimiz. Resulullah Efendimizin izinden yürüyen ümmeti olacaksak o izi Mekke'nin dağlarında, Medine'nin yollarında aramayacağız elbet. Allah Resulünün ayak değil yürek izini takip edecek, O'nun gibi gönüller yapmaya bakacağız. O gönül ki arş-ı a'ladır; nazargah-ı ilahidir; beden coğrafyasının beytullahıdır. Yunus'un deyişiyle, "Gönül Çalab'ın tahtı / Çalap gönüle baktı / İki cihan bedbahtı / Kim gönül yıktı ise" Gönlü yıkan bedbaht olur iken onu yapan Allah'ı razı ve hoşnut etmiş olur. Şu bir gerçek ki Hakkın rızası paha ile değil, bahanelerledir. Allah Resulünün buyurduğu gibi bir yarım hurma veya bir güzel sözle bile olsa bir gönül yapabilmek ateşten korunmaya vesiledir.[51]

Bazen bir gülümseme yeter bir gönül almak için. Hz. Ali Efendimizin ifadesiyle tebessüm sabit bir iyiliktir. Feri sönmüş gözlerde bir parıltıya, gülmeyi unutmuş yüzlerde bir sevince vesile olursa bir gülümsememiz, karşımızdakinden önce bu bize iyi gelecektir.

Bazen bir selam, iki kelamla fethedilir bir yürek. Hele uzun zamandır hâlini soranı, nasılsın diyeni olmamışsa bir yalnızın. Yunus Emremize, "Bir garip ölmüş diyeler / Üç günden sonra duyalar / Soğuk su ile yuyalar / Şöyle garip bencileyin" dedirten yalnızlık, sahipsizlik.. Böyle bir yalnızın hikâyesini Hollanda'da bir arkadaşımdan dinlemiştim. Bir Cuma sabahı, çocuğu okula bıraktıktan sonra epeydir görmediği memleketlisi bir teyzeyi ziyaret edip gönlünü yapmak, hayır duasını almak için yolunu o tarafa düşürür. Ancak adresi karıştırıp yanlışlıkla başka bir zile bastığını, neden sonra kapı açılıp da Endonezyalı yaşlı bir hanım karşısına çıkınca anlar. Arkadaş mahcup bir şekilde adresi şaşırdığı ve günün erken bir vaktinde istemeden rahatsızlık verdiği için ev sahibesinden özür dilemeye çalışırken kadıncağız, "Özür dileyecek bir şey yapmadınız. Sizi Allah gönderdi. Aylardır kapımı çalan, hâlimi soran biri olmadı. İyi ki geldiniz, hata ile de olsa zilime bastınız. Lütfen girin bir kahvemi için. Öyle ihtiyacım var ki biriyle konuşup sohbet etmeye." diyerek âdeta yalvarır kapısına gelen bu yabancıya. Gönül yapmak mı muradımız yanlışlıkla değil, bilerek, isteyerek basalım komşunun ziline. Şu mübarek Ramazan ayında, bayramı beklemeden bayram sevinci yaşatalım yaşlılarımıza, akrabamıza, aile büyüklerimize. Hemen gidemiyorsak şayet telefonun ucunda bekletmeyelim hiç olmazsa. Ahirete uğurlamışsak şayet kabirlerini ziyareti, dualarla ruhlarına ziyafeti ihmal etmeyelim.

Kimi zaman bir yetime kucak açmak, başını okşamakla yapılır gönül. Bir bayram sabahı Medine sokaklarında, ağlayan bir yetim çocuğa Resulullah Efendimizin kucak açtığı, akan gözyaşını dindirdiği, yüzünü güldürdüğü gibi. Yıllar önce İzmir'de bir çocuk yuvasını ziyarete gitmiştik birkaç arkadaşla birlikte. İçeriye henüz girmiştik ki görevliler tarafından ikindi kahvaltısı için yemekhaneye götürülmekte olan çocuklardan biri koşarak yanımıza gelmiş, dört yaşında ve adının Ömer olduğunu öğrendiğim bu yavru elimi sıkıca tutup "başımı okşasana" deyivermişti. Demek yetim gönlü yapmak, bir baş okşamak kadar kolaydı. Lakin onlara karşı ihmallerimizin, duyarsızlıklarımızın günahını affettirmek öyle kolay değildi..

Bir tatlı sözdür bazen bir gönlü mest eden ya da bir dua yürekten gelen. Keşke hata bulmakta, ayıp, kusur aramakta, eleştirmekte olduğu kadar teşekkür ve takdir etmekte, iyilik ve güzellikleri görmekte de cömert olabilsek. Eşimizin, evladımızın, yakınlarımızın varlıklarının hayatımıza kattığı anlamı onlara, duymak ve görmek istedikleri şekilde ifade edebilsek. Modern zamanların icadı, evvel yoğ iken iş bu yeni rivayet günlerin peşine düşüp süslü vitrinlerin ışıltısına kapılıp bi dolu bedel ödeyerek, kredi kartlarına yüklenerek, hediye niyetine aldıklarımız yerine sevdiklerimizin gönlünü tatlı dilimiz, güler yüzümüz, hoş sohbetimizle, ilgi ve alakamızla alabilsek. Hayatlarının en kıymetli hediyesi biz olabilsek..

Kimi zaman bir hatayı örtmek, bir suçu affetmek, bir küslüğü bitirmekle kazanılır gönül. Nefsin benlik putunu kırarak, tevazuu kuşanarak, “Özür dilerim, yanlış yaptım” diyebilmekte ya da “Hakkımı helal ediyorum” diyerek muhatabın hem vicdan hem ahiret azabını kaldırıvermekte gizlidir gönül tamiri, Mevla rızası. Evliliğinin ilk yıllarında maruz kaldığı hakaret ve eziyetler sebebiyle eşinin ailesine kırgın olan ve yirmi yılı aşkın bir süredir görüşüp konuşmayan, bu küslüğü ölüme kadar sürdürmeye, hesabı ukbaya taşımaya kararlı olan bir hanımefendi bir kandil günü ağlayarak yanıma gelmiş ve demişti ki: “Hocam dün gece ne yaptım biliyor musun? Kayınvalidemi telefonla aradım. Bu Kadir gecesi hürmetine, yaklaşan bayram hürmetine ben bu küslüğü bitiriyorum. Geçmişi tamamen siliyorum. Size olan hakkımı helal ediyorum. Siz de beni affedin ve hakkınızı helal edin dedim.” Yirmi yıl sonra ilk kez gelininin sesini ve “anne” deyişini duyan kadıncağız önce inanamamış sonra hıçkırıklara boğulmuş ve “Sen de beni affet yavrum” diyerek helallik istemiş. “Hocam affetmek ne şifalı bir ilaçmış. İnanır mısın dün geceden beri ayaklarım adeta yerden kesildi. Kendimi bedenden azat olmuş, bir ruh gibi hür ve hafif hissediyorum. Meğer yıllardır içimde kin değil dağlardan ağır bir yük taşımışım.” diyerek yaşadığı iç huzurunu anlatırken gözlerindeki parıltı görülmeye değerdi.

Bazen bir hastane odasından, bir hapishane koğuşundan ya da bir garibin sofrasından geçer gönle ve Hakkın rızasına giden yol. “Bir hastaya vardın ise / Bir yudum su verdin ise / Yarın anda karşı gele / Hak şarabın içmiş gibi.” Hani bir gece yarısı kaybettiği devesini, odasının çatısında arayan meçhul kişiye “Damda deve mi aranır a şaşkın?” diye seslenince aldığı, “Damda deve bulunmaz da o rahat yataklarda, bu debdebe ve ihtişamda Allah bulunur mu?” cevabıyla saraylardan çöllere, Belh’ten Mekke’ye, hakikatte kesafetinden letafetine bir yolculuğa koyulmuştu ya İbrahim b. Ethem. Kuş sütü eksik mükellef iftar masalarında Rabbimizi hoşnut edemeyeceğimizi, ya bir yoksulun, bir muhacirin, bir garibin sofrasına misafir olarak ya sofralarımızı bu kardeşlerimizle şenlendirerek rıza-i ilahiye erebileceğimizi idrak etmek için hatiften sesler mi bekleyelim?

Derde derman, yaraya merhem olmakla, düşeni tutup kaldırmakla, sonra da “bak ne güzel kalktın” diyebilmekle yapılır gönül; nefse bir pay çıkarmadan, teşekkür de dahil hiçbir karşılık beklemeden.

Dostlar! Bugün hep beraber Rabbimize bir söz vermeye, O’nun rızasını gözeterek kalplerimizden bütün nefsani duyguları çıkarıp atmaya, Çalab’ın tahtı

olan gönülleri merhametle onarıp muhabbetle yapmaya, dilimizin dikenlerini kırıp tatlı dil olmaya, öfke, kin, nefret kılıçlarını bir daha çıkarmamak üzere kınına sokmaya, dargınlıkları bırakıp küslükleri bitirmeye, kötülüklerden şikâyetçi olmak yerine iyiliği yaymak için var gücümüzle koşmaya ne dersiniz? Haydi, o zaman yürek yüreğe verelim ve Hz. Yunus gibi can u gönülden ünleyelim:

Ben gelmedim dava için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir
Gönüller yapmaya geldim..

---

[50] Furkan, 25/43.
[51] Buhârî, Edep, 34.

İşte böyledir gönül dili: Harfsiz, sessiz, lafsız; hâlle, gönülle / kalple konuşulup anlaşılır. Gönül dili bildiğimiz lisan değildir; muhabbettir, neşedir, zevktir; ruh ve maneviyat dilidir. Bunda ten dili depreşmez, hiç kımıldamaz; can diliyle anlatılır, bütün anlatılmak istenenler.

Gönül Dili

Prof. Dr. Ahmet ÖGKE
Akdeniz Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Hz. Osman (r.a.), halife olunca minbere çıktı. Herkes 'acaba ne diyecek?' diye merakla bekliyordu. O sustu, hiçbir söz söylemedi; sadece halka baktı. Gönül diliyle onlarda öyle bir hâl ve atmosfer oluşturdu ki, artık dışarı çıkacak durumları kalmamıştı. Birbirlerini ve nerede olduklarını bile unutmuşlardı. O güne kadar yüzlerce zikir, öğüt, vaaz ve hutbe dinlemişlerdi; ama hiçbirinden bu kadar etkilenmemişler, hiç böyle bir hâl yaşanmamış, bu kadar sırlara ve manevi bilgilere vâkıf olmamışlardı. Oysa Hz. Osman (r.a.) onlara hiçbir şey söylemiyor, sadece sürekli onlara bakıyordu. Nihayet bu beraberlik sonunda minberden ineceği sırada: "İş yapan (faal / aktif) bir lider (imam), konuşan / söz söyleyen bir liderden (imamdan) daha iyidir." buyurdu. Çünkü söz söylemekten maksat, başkalarına bir fayda vermek, kalbe etki etmek, ahlakı güzelleştirmek ve ruhi-manevi incelikleri göstermektir. Hz. Osman (r.a.), hiç konuşmadan, onları konuştuğu zamankinden daha fazla etkiledi. Onlar da sözle elde ettikleri faydaların birkaç katını, sözsüz olarak elde ettiler… İşte Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.), "Sahabem yıldızlar gibidir; hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz." buyurdu ya; birisi yıldıza bakar, gidilecek yolu gidilmeyecek yoldan ayırt eder ve yola düşer. Yıldız ona hiç söz söyler mi? Hayır! Fakat insanlar, yıldıza bakar, onun dilini anlar, yolunu bulur ve varacağı yere varır. İşte (peygamberlerin manevi mirasçıları konumundaki) Allah erlerine (evliyaullah) de bakarsın, yolunu düzeltirsin. Olur ki, onlar senin üzerinde etkili olurlar da sen sözsüz lafsız, dedikodusuz maksadına erersin; onlar Allah'a ulaşma (vuslat), yaklaşma ve buluşma (kurbiyet) durağına götürürler seni." (Mevlânâ, Fîhî Mâ Fîh, s. 202.)

Hz. Osman'ın ilk halife oluş sahnesini bu şekilde anlatarak yorumlayan gönüller sultanı Hz. Mevlana Celaleddin-i Rumi, onun hâl ve tavrını, baş diliyle bir şey söylemeksizin gönül diliyle / lisan-ı hâlle / lisan-ı kalple insanları etkileyiş biçimini bütün çıplaklığıyla gözler önüne serer.

İşte böyledir gönül dili: Harfsiz, sessiz, lafsız; hâlle, gönülle / kalple konuşulup anlaşılır. Gönül dili bildiğimiz lisan değildir; muhabbettir, neşedir, zevktir; ruh ve maneviyat dilidir. Bunda ten dili depreşmez, hiç kımıldamaz; can diliyle anlatılır, bütün anlatılmak istenenler. Bu sebeple bir bakıma gönül dili semboliktir, simgeseldir, metaforiktir.

Gönül dilinin, biri bütün insanlara (genel), biri de Allah'ın nitelikli / seçkin (özel) kullarına hitap eden iki farklı yönü vardır: En genel anlamıyla gönül dili, baş diliyle kulakların değil; kalplerle kalplerin, ruhlarla ruhların konuşup anlaşmasıdır. İnsan, rüyada nasıl dilsiz dudaksız konuşuyorsa, uyanıkken de aynı şekilde gönül diliyle konuşabilir (Mevlânâ, Dîvan, V/311, b.no: 3752). Esasında her insan, kendi istidat ve kabiliyeti ölçüsünce gönül dilini bilip anlayabilir,

konuşabilir, aynı dili konuşanlarla söyleşip anlaşabilir. Hemen hepimizin, dostlarımızla ve sevdiklerimizle öyle özel anlarımız olmuştur ki, sessiz sözsüz, hiç konuşmaksızın nice manalar devşirmiş, nice duygular hissetmişiz ve tatmışızdır.

Baş dili yalan söyleyebilir; ama gönül dili asla yalan söylemez. Baş gözü görmek istemediklerini görmezden gelebilir; ama gönül gözü her şeyi görür. *"Gerçek şu ki, size Rabbinizden gönül gözleri (besâir) gelmiştir; kim (bununla) görürse kendi yararına, kim de körlük ederse kendi zararınadır."* (En'âm, 104) Baş kulağı duymak istemediklerini duymazdan gelebilir; ama gönül kulağı her şeyi duyar. *"Yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, kalpleri olsun da onunla akıllarını çalıştırsınlar, kulakları olsun da onlarla duysunlar. Şu bir gerçek ki, kafadaki gözler kör olmaz; ama göğüslerin içindeki kalpler körleşir."* (Hac, 46) Baş dili, baş gözü ve baş kulağı topraktan; gönül dili, gönül gözü ve gönül kulağı ise Rahman'dandır. Topraktan yarattığı insan bedenine işitme gücü, gözler ve gönüller (ef'ide) bahşeden Cenab-ı Hak, kendi ruhundan, kendi nefesiyle ona üfleyerek can / ruh vermiş (Secde, 9) ve insanlara kalpleri / gönülleri aracılığıyla seslenmiştir. İnsan da Yüce Allah ile kalbi aracılığıyla iletişim kurar. Bu yüzden kalp, "Allah'ın evi (beytullah)" olarak nitelenmiş ve gönül yıkmak, Kâbe'yi yıkmaktan daha büyük bir kabahat sayılmıştır (Vâhib-i Ümmî, Dîvan, 271/3; Sinân-ı Ümmî, Dîvan, 163/1). Mademki insan, bünyesinde kutsal ruhu taşımaktadır; öyleyse gönül dilinin söyledikleri de kutsallık taşır, çok değerlidir ve ölümsüzdür. Çünkü Allah'ın birlik meclisinde harfsiz sessiz yüzlerce söz söylenir (Mevlânâ, Dîvan, I/386, b.no: 3561). İlahî hitap, vahiy, ilham, sezgi, keşf ve mükâşefe hep kalp / gönül aracılığıyla gerçekleşir. Bu yüzden Yüce Allah, kendisine yönelmenin ve yönlendirmenin şifreli anahtarını da gönül diline armağan etmiştir.

Özel anlamıyla ise gönül dili, Allah'ın nitelikli kullarının, keşf ve ilham sayesinde elde ettikleri ilahî aşk ve irfanla ilgili bilgileri anlatmakta ve bu konularda anlaşılması güç sırları çözüp anlamakta kullandıkları özel bir lisandır. Bu, öncekine göre daha ileri bir boyuttur.

"Dolar kalb sırr-ı envârdan, gelir ilhâm alır sırdan Gönül mülkünde cân dili, muammâlar çatar ey Şâh." (Sinân-ı Ümmî, 150/2)

Bu tür ilhamlar, kalbî zikir neticesinde elde edilen manevi hâllerden (vâridât) oluşur ve bunlar vasıtasıyla can dilinden bize hitap eden de Cenab-ı Hak'tır (Sinân-ı Ümmî, 163/7). Aşk bahçesi konumundaki gönül (gülistan) dilini bilmeyen kimsenin sözleri yavan olur:

"Âşık ma'şûktan almıştır sabâhını ne gam, zâhid Gülistândan dili olmayan, sözün külli yavan söyler." (Vâhib-i Ümmî, 303/7)

İnancın tam olması için ten diliyle ikrardan sonra, can diliyle de bu ikrarı tasdik etmek lazımdır (Eroğlu Nûri, Dîvançe-i İlâhiyât, 35/2). Ârif, ten diliyle değil de can diliyle konuşur (Sinân-ı Ümmî, 126/12). Onun ten dili yalnızca Hakk'ın zikriyle meşgul olur ve böyle olmayan dile de dil denmez (Niyâzî-i Mısrî, Dîvan, 199/5); (Geniş bilgi için bk.: Ahmet Ögke, Elmalı Erenlerinde Mânâ Dili, Ankara 2007).

İşte bu iki temel niteliği sebebiyle gönül dilinin iki ayrı veçhesi vardır: Bir yandan gerçek dost olan Cenab-ı Hak ile irtibatımızı sağlar; diğer taraftan ise onun yarattıkları kullar arasından dostlar edinmemize ve başka insanlarla

iletişim kurmamıza yarar.

Gönül dilini bilmek için, her şeyden önce gönül sahibi olmak gerekir; ya da en azından gönül sahibi bir Allah dostundan o dilin inceliklerini öğrenmek. Gönül sahibi Allah dostları, kendi gönüllerinde mayaladıkları yüce ruhu, manayı ve o tadına doyum olmaz marifet ve muhabbet zevkini isteklilere sunarlar. Gönlün latif rengine baştan ayağa boyanan bu asil ruhlar arasında senlik benlik davası bütünüyle kaybolup gitmiş ve ortada sadece "Ona" bağlı görece bir "biz" kalmıştır. Hz. Mevlana'nın "Gönlün varsa eğer, yürü, gönül sahibi bir dost ara!" çağrısı işte bunun içindir. (Gönül sâhibi Allah dostlarının özellikleri için bk.: Ahmet Ögke, "Gönül Sâhibi Bir Dost: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", Diyanet Aylık Dergi – Mevlânâ Özel Eki, sayı: 204, Aralık-2007, ss. 3-8.)

Yüce Allah, gönül sahibi (ulü'l-elbab) kimseleri, "sözü dinleyen ve sözün en güzeline uyan kişiler" (Zümer, 18) olarak tanıtır. Demek ki, önemli olan "konuşmak" değil, "söz dinlemek" ve "iyi ve faydalı sözlere" tâbi olmaktır. Salt aklı kullanan filozoflar ve bilginler beyinlerindeki akıllarıyla aklederken, gönül dilini bilen Allah'ın ârif kulları kalplerindeki / gönüllerindeki akılla aklederler; zira "onların akledip düşünen kalpleri vardır." (Hac, 46) Esasında gerçek akıl sahipleri (ulü'l-elbâb=gönül sahipleri) onlardır ve onlardan başkası gereği gibi düşünemez (Âl-i İmrân, 7). Ancak gönül sahibi olanlar, düşünüp ibret alırlar (Zümer, 9), Allah'tan sakınırlar (Bakara, 197), Kur'an'ı kendilerine yol gösterici ve hatırlatıcı kabul ederler (Mü'min, 54).

Susmak, dile sahip olmayı öğretir insana. Diline sahip olan, bütün organlarına sahip olur. Esasında burada dili her iki manasında da anlayabiliriz: Edebiyatımızda "dil" denince, hem "lisan" ve hem de "gönül" anlaşılır. Gönülden geçmeyen söz dilden dökülmez. Gönlü tertemiz olanın dili dupduru, sade ve etkili olur; az konuşur, öz konuşur, ama konuştuğunda etkili konuşur, insanı kendinden geçirir, yakar, kavurur.

Sözün bittiği yerde susmak gerekir. O zaman gönüller konuşur. Ten diliyle sağlanamayan konuşma, söyleşme ve anlaşma, can diliyle gerçekleşebilir. Ten dilinin barışma, yakınlaşma ve anlaşma dili olamadığı hâllerde gönül dili devreye girer ve aşılmaz denen nice sorunlar kolaylıkla aşılabilir.

Mevlana'ya göre, aynı dili konuşmak, yakınlık ve bağlılık göstergesidir. İnsan, dilini bilmediği kimselerle bir arada kalırsa, yabancılık hisseder, kendini hapse düşmüş bir tutsak gibi görür. Fakat dostluk, sadece aynı dili konuşmakla elde edilecek bir şey değildir. Yeryüzünde birbirlerinin dillerini bilmeyen nice insanlar vardır ki, birbirlerine dostturlar ve birbirlerini çok iyi anlarlar, anlaşırlar. Aynı dili konuşan, aynı memlekette yaşayan nice insanlar da vardır ki, birbirlerine yabancı gibidirler, geçinemezler, anlaşamazlar. Öyleyse, der Mevlana, mahremlik (tanışıklık/dostluk, gönül) dili bambaşka bir dildir ve gönül birliği, dil birliğinden daha iyidir. Çünkü gönülden sözsüz, işaretsiz, yazısız yüz binlerce tercüman zuhur eder (Mevlânâ, Mesnevî, I/97).

"Gönülden sözsüz espriler duy, anlamaya bile sığmayan şeyleri anla!" (Mevlânâ, Dîvan, IV/242, b.no: 2308) "Sus! Çünkü sözle, sesle, harfle örülmemiş dilsiz bir sözün de var..." (Dîvan, III/119, b.no: 1007) "Sus!... Dille söylenen sözlerden başka cana canlar katan sözler de vardır." (Dîvan, III/157, b.no: 1380)

“Sus da, gönül dilsiz dudaksız söylesin! Gönül dilinin söylediklerini duyunca, (başımdaki dilin söylediği) bu sözlerden utanıyorum ben.” (Dîvan, I/298, b.no: 2762) “Sus da, harfsiz dilsiz, o (gönül) söylesin! Zaten dil, o dilse (gönül diliyse) bu (tendeki) dillerin ne değeri kalır ki?!” (Dîvan, I/242, b.no: 2272)

Gönülden gönüle ulaşan sayısız yollar vardır. Gönülden çıkan söz ve manalar yine gönüllere kadar tesir eder; bir kulaktan girip diğerinden çıkmaz. Sözün gücü ve kıymeti, onun gönülle olan bağlantısı ölçüsüncedir. Gönülden yükselmeyen ve insanın iç dünyasına ulaşamayan kuru bilgiler, çeşitli laf ebelikleri, heva ve hevesleri kabartan dil ve akıl oyunları, asla yüreklerde yankı bulan kalıcı bir ses ve soluk bırakma gücüne erişemez. Gönül diliyle söylenenler, asla zayi olmaz; etkisi hemen görülmese bile, gönlü açık kimselerin sinelerinde eninde sonunda bir yankı bulur ve tesirini icra eder. Tıpkı toprağa ekilmiş bir tohum gibi; uygun şartları, ortamı ve mevsimi bulunca derhal filizlenecek, dal budak salıp yeşerecek ve meyvelerini verecektir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.)’in özelliklerinden biri de az sözle çok mana anlatmasıydı. Bir yönüyle bunun anlamı, onun, gönül dilini en çarpıcı bir şekilde uygulayan bir tebliğci olması demektir. Onun manevi mirasçısı konumundaki Hz. Mevlana gibi gönül sahibi Allah dostlarının da asırlar sonra gelecek nesillerle güçlü bir bağ kurabilmesinin en temel sebebi de işte bu gönül dilinin inceliklerini iyi bilmeleri ve bunu en güzel şekilde kullanmalarıdır. O, inşa ettiği gönül köprüleri ve gönül dili aracılığıyla çağlar öncesinden günümüz insanına seslenmektedir ve gelecek kuşaklara da seslenmeye devam edecektir. Çünkü gönül dilini bilenler, en güçlü ve en gerçek sevgi olan ilahî aşkı, ab-ı hayatı / ölümsüzlük iksirini / dirilik suyunu içenlerdir. İşte bu yüzdendir ki, Rahman’dan aldıkları ölümsüz ilahî nefesi kıyamete kadar bütün insanlığa, ölü olsun, diri olsun bütün gönüllere gönül diliyle ulaştırmaya devam edeceklerdir. İşte bu yüzdendir ki, gelecek nesillerle bağlarımızı sapasağlam kuracak en güçlü ve ölümsüz vasıta, yüce gönül dilidir.

Öyleyse son sözü yine Hz. Mevlana’ya bırakalım da, ölümsüz mesajını 8 asır öncesinden bizlere gönül diliyle söylemeye devam etsin: “A gönül sözcüsü! Niceye dek dille böyle sözler söyleyeceksin? Niceye dek anlatış davulunu çalıp duracaksın (kuru gürültü edeceksin)? Soluksuz, sözsüz gel (de gönül diliyle söyleşelim)!...” (Dîvan, VII/356, b.no: 4596).

Ramazan, gönül almanın yurdudur.
Sadece bir şey yiyip içmemek değildir.
Bu perhizin melekûtuna ulaşmak için mutlaka gönül almak gerekir.
Eğer bu kutlu günler, bize gönül almanın değerini yaşatamıyorsa, yolunda gitmeyen bir şey var.

"Dostun Evi Gönüllerdir…"

Sadık YALSIZUÇANLAR
Yazar

Kutlu günlerdeyiz. Kur'an ayında.

Sevgili peygamberimizin ümmetine rahmetle müjdelendiği bir ayda.

Aşk ve irfan sofrasının açıldığı bir zamandayız…

"Âlemlere rahmet olarak gönderilen" peygamberimizin, insanlığa evrensel bir hidayet ve merhamet çağrısını yönelttiği günlerdeyiz…

O günler yüzyıllar öncesinde kalmadı.

"Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası" diyen şaire kulak verelim. Bilelim ki, dem bu demdir.

Adalet ve merhamet çağrısı her an gönlümüze yeniden sefer etmektedir.

Bu kutlu günlerde gönlümüzü kinden, kibirden arındıralım.

İnsan, insanın gönlünde dinlenir. Bunu aklımızdan çıkarmayalım.

Gönül, güzel Türkçemize özgü bir kelimedir. Diğer dillerde tam karşılık gelen bir söz yoktur.

Dil de böyledir.

Türkçemizde, "dil", hem tat alma organı, hem lisan hem de gönül anlamındadır.

Gönül ve dil ile ilgili o kadar zengin bir deyim dağarımız var ki…

En sevdiğim şu: "Gökten düşenin parçası bulunur, gönülden düşenin bulunmaz…"

Bir diğeri, Yunus Emre'nin o görkemli dizeleri:

"Gönül, Çalab'ın tahtı
Çalab gönüle baktı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise…"

Ya da bunun bir başka ifadesi olan şu dizeler:

"Bir kez gönül yıktın ise
Şu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil…"

Madem gönül Hakk'ın evidir, o halde orada en küçük bir kötülük barınabilir mi? Barınıyorsa orası gerçekten Hakk'ın evi olabilir mi?

Bir kez gönül yıkmak, insanın kulluğunu bile samimiyetten uzak kılıyorsa, bir gönül yıkmak, Hakk'ın gönlünü yıkmak demek oluyorsa, nasıl bir sınavla karşı karşıya olduğumuzun farkında mıyız?

Bu kutlu günler, bizim için bir fırsat olmalı.

Yetim, öksüz, yoksul, çaresiz ve mutsuz insanlara el uzatmak için daha ne

bekliyoruz.

Bir yetimin gönlüne girmek, Hakk'ın gönlünü kazanmak değil midir?

Bir öksüzü mutlu etmek, Hakk'ın rızasını kazanmak için en güzel fırsat değil midir?

Kimsesiz, çaresiz, hasta, yaşlı ve yoksul birine el uzatmak ibadetlerin en güzeli olmaz mı?

Yine dilimizin güzel deyimlerinden biri bize şöyle söylüyor: "Yarım elma, gönül alma…"

Dört kelimeyle, hayatın muazzam bir sırrı başka türlü nasıl anlatılabilir?

Ne güzel değil mi?

"yarım elma, gönül alma…"

Aza çoğa bakma, şöyle veya böyle deme, hemen, şimdi, gönlünden gelerek, bütün içtenliğinle bir yetime, bir yoksula, bir yalnıza gönlünü uzat. Onu gönlünde dinlendir. Ona yardım et. Onu hiçbir çıkar gözetmeden sev. Onunla yoldaş ol. Derdini derdin bil. Aç ise doyur. Ellerinle yedir. Sağ elinin verdiğinden sol elin haberli olmasın. Git bir ırmak kıyısında bekle. Belki oradan geçmekte zorlanacak bir yaşlı gelecektir. Onu sırtına al, karşıya geçir. Kendini unut, sokağında, mahallende, şehrinde yaşayan ve boğazından sıcak bir çorba geçmeyen yoksulu bul. Lokmanı paylaş. Hz. Ebubekir gibi evinde, elinde ne varsa ona götür, ver. Sevap umma. Ahiretim mamur olacak diye düşünme. Dünyalığım azalacak diye korkma. Fakat bil ki, paylaştıkça çoğalacaktır. Hem malın artacak, dolayısıyla daha çok tasadduk edeceksin; hem de sahiplik duygusundan arınacaksın. Asıl Sahib'e yakınlaşacaksın. Yoksul bir kulunun doyurulması O'nun rızasına vesile olacaktır. Gönül gönüle değecektir. Gönül alınacak, gönül verilecektir. Gönülden gönüle gizli olan o yola girilecektir. Sen yeter ki yola çık. Ben kavga için, benlik için, iddia için gelmedim. Ben sevmek için, sevilmek için, sevgi için geldim. Gönül, Dost'un evidir, gönüller yapmaya geldim, de. Bunu şiar edin. Bunu diline vird edin. Gönlüne nakşet. Her şeye dost ol. Her şey dostluk üzere yaratılmıştır, unutma. Hayat sevgiden doğmuştur, nefretten değil. Paylaşıldıkça çoğalır her şey. Sevin ve sevdiğinizi söyleyin. En azından gülümseyin. Gülümsemek de bir ikramdır. İyi düşünmek, iyiliğe niyetlenmek ne kadar güzeldir. Biz iyi bir şey dilersek, Cenab-ı Hak mutlaka onun eylemini de lütfedecektir. Bu yüzden güzel zan üzere olmak esastır. Vermek, almadan vermek gerekir. Gönül almak için bu zorunludur.

Ramazan, gönül almanın yurdudur.

Sadece bir şey yiyip içmemek değildir.

Bu perhizin melekûtuna ulaşmak için mutlaka gönül almak gerekir.

Eğer bu kutlu günler, bize gönül almanın değerini yaşatamıyorsa, yolunda gitmeyen bir şey var.

İşte buna bakmalıyız.

Kılı kırka yarmalı, "benim bir karıncaya (dahi) ulu nazarım vardır" diyen şairin dikkatine bürünmeliyiz.

O zaman gönül yıkmaz, yaparız.

Gönül verir, gönül alırız.

O zaman gönül almanın kıymetini fark edebiliriz.

Damdan düşenin hâlini düşen bilir.

Aç kalınca açın derdini, kimsesiz olunca kimsesizin acısını, yetim olunca öksüzün ıstırabını hissederiz.

Bu kutlu günler, bize böylesi bir sofra açıyor.

Bu sofradan yoksun kalmak ne acı.

Gönül almanın bin bir türlü yolu var.

Hangisi olursa olsun, samimiyet ona eşlik etmezse işlevsiz kalır.

Çabalarımızın bereketlenmesi için mutlaka "ihlas" gerekir.

İhlas ise, sadece O'nun rızası için eylemektir.

Var olanı, Varlık'ın tezahürü görürsek, O'na hizmeti kulluk bilirsek, ayrım yapmaksızın hizmet edersek gönül alma imkânları açılacaktır.

O yola girmek, hizmette ileri, ücrette geri durmak, cömertlikte sınır tanımamak ne güzel!

Rabbim, gönül alanlardan eylesin.

İletişim, çoğu zaman kelimeler aracılığıyla "konuşma dili" sayesinde kurulur. Ne var ki kelimeler, iletişim için yeterli olmaz. Bu durumda devreye "beden dili" girer. Gerçek bir iletişim için bu iki araç da genellikle yetersiz kalmaktadır. İletişimin temeli ve en sağlam yolu kanaatimizce duyguların dünyası olan "gönül dili"dir.

İletişimde Gönül Dili

Prof. Dr. Ertuğrul YAMAN
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Öğretim Üyesi

İnsan; düşünme, dinleme, öğrenme, algılama, hayal kurma, konuşma, sorgulama, muhakeme etme, yazma gibi birçok farklı özelliği ile diğer canlılardan ayrılır. Bu bağlamda; toplumsal bir varlık olan insan türü, kendi kendisiyle ve diğer varlıklarla iletişim kurmak zorundadır. İletişim becerisi, insanın ruhî dengesinin kurulmasında; huzurlu, mutlu, sağlıklı ve başarılı bir hayat sürmesinde en önemli etkenlerden birisidir.

İnsanın toplumdaki yerini, mevki ve makamını belirlemede sağlam ve etkili iletişimin üstün bir katkısı vardır. Konuştuğu insanlarda olumlu izlenimler bırakan bir kişi, her zaman hatırlanır, aranır. Böyle kişilerle konuşmak diğer insanlara rahatlık ve huzur verir. Bu açıdan, toplumda iyi bir konuma yükselebilmek için, sağlam ve etkili bir iletişim becerisine sahip olmak kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Gerçek iletişim; duygu, düşünce ve eylem uyumu ile sağlanabilmektedir. İletişimin gerçek boyutu yüzeysel ilişkilerde değil derinliklerde gizlidir. Ruhumuzdaki, gönlümüzdeki o derinliğe inilemediği için, yalnızca dille kurulmaya çalışılan iletişim, sığ ve yetersiz kalmaktadır. Düşünmeden konuşan, yalnızca söz söyleyen ama bunun altını dolduramayan bir anlayış iletişimde geçerliliğini artık yitirmiştir.

Ruh güzelliğine, uyum kabiliyetine sahip olabilmek için, işe yüreğimizi temizlemekle başlamak gerekiyor. İşin özünde zihnimizi sözü edilen toplumsal uyum için hazırlamakla işe başlanabilir. Bireyler, zihniyet itibarıyla hazır hâle geldiğinde ve iç huzur sağlandığında, çok daha güçlü ve olumlu davranışlara girebiliyorlar. Yüreklerde küllenmiş hâlde bulunan sevgi ön plana çıkıyor, ışıltılı bir insan olunabiliyor.

Etkili bir iletişim için ön yargısız bir bakış açısı, mutlu ve huzurlu yaşama azmi, başarılı olma gayreti ilk adım olabilir. Çevremizle içten ve dürüstçe iletişim kurmak, olumlu davranmak ve sonuçlarını zamana bırakmak… Zaman zaman da tarafsız bir şekilde kendimizi değerlendirmek, iç kontrolümüzü hep sürdürmek… İnsanların hepsine karşı, “katıksız sevgi, sonsuz saygı, herkese değer verme, ön yargısız bir yaklaşım ve saygıyla hizmet etme” ilkelerini düşünce planından çıkartıp uygulamaya koymak gerekiyor. Öyleyse ilk iş yüreği temizlemek olmalıdır. İnsanın gözlerindeki ışıltı ve yüzündeki parıltı sözlerden çok daha etkilidir.

Modernliğin zirvelerine tırmanma gayreti içindeki insanlık acaba neden her geçen gün kendisinden ve toplumdan kopmaktadır? İnsanlık; bilim ve teknoloji alanında bunca baş döndürücü bir hızla ilerlemesine rağmen, en önemli ihtiyacı olan huzur ve sükûneti sağlama, sağlıklı iletişim kurma noktasında neden pek fazla mesafe alamamıştır? Mideleri doyan ama ruh ve gönülleri aç kalan insanlar,

neden robotlaşma eğilimine girerek insanlıklarını unutmaktalar?

Böylesine amansız bir dertle karşı karşıya kalan toplum mühendisleri, insanın maddi (biyolojik) yönü kadar manevi (psikolojik) yönünün varlığını kabul ettiler. Bu amansız sosyal probleme geçici bir çözüm olarak bencillik zemininde gelişen “kişisel gelişim” akımını icat ettiler. Ne var ki, toplumu veya topyekûn insanlığı hedef almayan bu bireyselci yaklaşım, yaşanan bunalımlara çare olamadığı gibi, yeni sorunlara da davetiye çıkardı.

Birçok dünya ülkesinde olduğu gibi, Türkiye’de de bu yaklaşım, bir miktar “müşteri” buldu. Göz boyama, geçici olarak etkileme esasına dayalı bu yaklaşım, insanları birer ticari meta olarak algıladığı için kendi sektörünü de oluşturdu. Ancak, sorunlar çözülmek yerine, derinleşmeye devam etti. Ekonomik sıkıntılardan, sağlık sorunlarından, iletişim kazalarından bunalan bir kısım insanlar, farkında olmadan bu akımın etki alanına girdiler. Bunca patırtı kütürtü, şamata ve “dezenformasyon (bilgi kirliliği)” altında sıkışan insanlar, çareyi bu limanlara sığınmakta aradı. Ağzı olanın konuştuğu, gündemlerin çok hızlı değiştiği, medyanın sınır tanımadığı böylesi bir ortamda, insanlar kime inanacağını, ne yapacağını şaşırdı.

İnsanlığın aradığı çözüm aslında çok uzaklarda değildi. Çözümü duymak için, birazcık susmak yeterliydi. Ne var ki susmak zor işti. İnsan, konuşan bir varlıktı ve elbette konuşarak iletişim kuracaktı. Ancak, yapılan araştırmalar konuşmanın iletişimdeki payını çok düşük göstermektedir. Doğru olan; gerektiği kadar, kararınca kıvamınca konuşmak, yeri geldiğinde susabilmek ve dinleyebilmektir. Önemli olan dengeli ve ölçülü bir tavır sergileyebilmektir. İletişimde gerçek başarıya, yeri geldiğinde susmakla ulaşılabilir. Susmanın erdemi, insanın huzur ve mutluluğudur.

Hz. Muhammed’in “Susan kurtulmuştur.” (Tirmizi, Sıfatü’l-Kıyâme ve’r-Rakâik, 50) yönündeki uyarısı da bunu teyit etmektedir. Günümüzün adı konmamış yaygın hastalıklarından birisi de boş, anlamsız ve gereksiz konuşmaktır. Lokman Hekim’e “Senin hikmetin nedir?” diye sorulunca; “Ben yapmam gerekmeyen şeyi sormam, beni ilgilendirmeyen şeyin de peşine düşmem.” diye cevap vermiştir. Cahil insan karşısında kitap gibi sessiz kalmak aklın zirvesidir.

Kimi insanlar, kendilerini ilgilendirsin ilgilendirmesin her şeyi sorarlar ve gereksiz uzun uzun konuşurlar. Bu durum hem kendilerini yorar hem de karşı tarafı bıktırır. Günümüz insanının en fazla zorlandığı konulardan birisi ve belki de en başta geleni dilini tutamamaktır. Bugün toplumumuzu ve tüm insanlığı yakıp kavuran gıybet hastalığı, insanlığın neredeyse sonunu hazırlayacak kadar yaygınlaşmış bir felakettir. Sağlık, huzur ve mutluluk arzu edenler; öncelikle duygu, düşünce, beden ve dillerini korumak zorundadırlar. Huzurun ve mutluluğun sırrı en başta dile sahip olmaktan geçmektedir.

Gerektiği yerde gereğince konuşabilmek, erdemlerin başında gelir. Bir Türk atasözü “Erdemin başı dil” diyerek bu gerçeği vurgulamıştır. Dilini tutabilen, kendini de tutabilir. İnsan, düşüncelerine hâkim olabilir; nefsini kontrol edebilir ve kendini tutabilirse, sağlam bir kişilik ve karakter kazanabilir. Düşüncelerine hâkim olan bir insan, en zayıf zamanlarında dahi hâkimiyetini kaybetmez. Bu şuurdaki bir insan ise, varlığının kanunlarını ve kendini keşfetmekle hayatın

amacı olan sonsuz huzur ve mutluluğun yolunu tutmuş olur. İnsanın huzur ve saadeti; sağlık ve mutluluğu kendi içindedir. İç dünyamızdaki duygu ve düşünceler, bedenimizin de besin kaynağıdır. Ruhunda olumsuz duygular barındıran bir insanın hem ruh sağlığı hem de beden sağlığı kısa zamanda bozulur. O hâlde insanın dış şartları düzeltebilmesi için önce iç şartlarını düzeltmesi gerekir. Bunun en kestirme yolu da susabilmek; boş ve gereksiz konuşmalar yapmak yerine dinlemeyi öğrenmektir.

Sözün geçer akçe sayıldığı devrimizde susmayı önemsiz görenlerin çok olduğunu biliyorum. Elinizde ruhunuzdan çalınan sözlerin listesi ile kapı kapı dolaşıp toplamaya çalıştığınız o güzel duygular (sevda, inanç, erdem) suskunluğun gizeminde saklı aslında. Bilelim ki cahilin kalbi dilinde, âlimin dili kalbindedir. Bunca koşuşturma yerine daha fazla düşünmeye hem de sükûnetle derin düşünmeye ihtiyacımız çok. Bir konuyu bilmek başka; o konuyla ilgili “Niçinler, nasıllar, nedenler?..” üzerinde yoğunlaşmak çok daha başkadır. Keşke konuşmaya, tartışmaya, kavga gürültüye ayırdığımız zamanın bir kısmını düşünmeye sarf edebilsek!

Okumadan, bilmeden, öğrenmeden, yaşamadan ve düşünmeden insanlar, olaylar ve kişiler hakkında çoğu ön yargıya dayalı olan acele kararlar veriyoruz. Sonra da verdiğimiz bu yanlış ve acele kararları düzeltebilmek uğruna çok daha zahmetli ve sıkıntılı süreçler yaşıyoruz. Oysa, düşünebilenler için her konunun birçok çözümü vardır. Akıllı insanlar, her bilgiyi, olayı, durumu pozitif ve negatif yönleriyle düşünür. Doğruya ulaşmak için acele etmez. Erken karar verip kendisini karanlık zindanlara mahkum etmez. Sorar, öğrenir, düşünür ve sakince uygular. İşte gerçek huzur ve mutluluk burada yatmaktadır.

Konuşmak, hayati bir ihtiyaç olduğu kadar, o yeteneği güzel ve kararınca kullanabilmek de önem arz etmektedir. Eski kaynaklar, “insan konuşan bir varlıktır” diyerek insanın diğer canlılardan ayrılan ve onu üstün kılan bir yönüne işaret etmişlerdir. Konuşma kabiliyeti, bir yönüyle insanoğluna müthiş bir üstünlük sağlarken diğer bir yönüyle de ağır bir sorumluluk yüklemiştir. Dile sahip olmak, konuşmayı kontrol altına alabilmek pek de kolay bir meziyet değildir.

Söz, bilenler için cevherdir. Onun kıymetini bilmek, olur olmaz yerde harcamamak gerekir. Huzurun ve mutluluğun sırrı en başta dile sahip olmaktan geçmektedir. İnsan olarak elbette konuşmak zorundayız. Ancak, kararınca, kıvamınca ve gereğince, en az sözle en çok meramı anlatacak tarzda konuşmayı öğrenmemiz gerekiyor. Keza söz var, insanı yola getirir; söz var, insanı yoldan çıkartır. Keşke biz susabilsek de gözümüz, yüzümüz, gönlümüz, hâl ve hareketlerimiz en önemlisi de işimiz ve eserimiz konuşsa!

İşin özü şudur ki işe karşımızdaki insanları düzeltmekle değil, kendimize çekidüzen vermekle başlamalıyız. Her şey bizde gizlidir. Sebep ve sonuçlar da bizdedir. Sebep ve sonuçları başkalarında, başka yerlerde aramak, zafiyet alametidir. İnsanlar, toplu hâlde yaşarlar ve birbirleriyle değişik yollarla iletişim kurarlar. İnsanlar arası bu iletişim bir anlamda hayatî bir mecburiyettir. İletişim, çoğu zaman kelimeler aracılığıyla “konuşma dili” sayesinde kurulur. Ne var ki kelimeler, iletişim için yeterli olmaz. Bu durumda devreye “beden dili” girer.

Gerçek bir iletişim için bu iki araç da genellikle yetersiz kalmaktadır. İletişimin temeli ve en sağlam yolu kanaatimizce duyguların dünyası olan “gönül dili”dir.

Gönlün dili, duyguların oymağıdır. O sessiz oymak, her türlü iletişimi içinde barındırır. Gönül dilinde ikiyüzlülük, sahtecilik, rol yapmak, aldatmak… yoktur. Gönül dilinin temel ilkeleri; samimiyet, tevazu, önyargısızlık gibi üstün hasletlerdir. Bu dil, insanlığın fıtrat dilidir. Onunla doğulur. Siz onu terk etmezseniz; o dil sizi terk etmez.

Sonuç olarak iletişimde en geniş ve en kapsamlı basamak “gönül dili”dir. Eğer; sözlerimiz, kalbimizin en derin kıvrımlarından çıkıp geliyorsa, yüreğimizi ortaya koyarak iletişim kuruyorsak, bütün bunları en başta yüzümüz ve gözlerimiz olmak üzere bedenimize doğru yansıtabiliyorsak, işte o zaman etki alanımız karşı tarafın kulağından yüreğine kadar uzanır. Böylelikle iletişim, gönülden gerçekleşmiş olur. Bunca gereksiz söz sarf etmek yerine gönlün diline kulak vermek, duygulara değer vermek en gerçekçi iletişim yöntemidir. Çünkü; hâlden anlamayana söz kâr etmez! O hâlde susalım, dinleyelim, hissedelim, düşünelim, yaşayalım ve gönül diliyle konuşalım.

“O gün, ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah’a kalb-i selîm ile gelenler müstesna.”
(Şu’arâ Suresi, 26/89)

Kalb-i Selim

Rukiye Aydoğdu DEMİR
Diyanet İşleri Başkanlığı
Diyanet İşleri Uzmanı

Kalplerin katılaştığı hatta taşlardan da sert olduğu bir zamandı. İçinden ırmaklar fışkıran, yarılıp ortasından sular çıkaran, Allah korkusuyla yuvarlanan, Allah'ın rahmetiyle bağrı filizlenen taşlar vardı oysa (Bakara, 2/74). Ancak çöl sıcağını emerek yanan, yandıkça kararan, katılaşan kalpler, taşlardan daha da sert durumda idi. İman nedir, takva nedir, Allah aşkıyla atmak nedir bilmeyen bu kalplerin her biri, bir esfel-i sâfilînin göğsünde atıyordu şimdi. Küfür, inkâr ve isyan ile dolup taşan, cahiliye taassubunu yüklenen kalplere paslı kilitler vurulmuştu. İşte kalplerin kin ve nefret yüklendiği, kibirle küçüldüğü, hasetle kavrulduğu, türlü günahlarla karardığı böyle bir zamanda mübarek bir el geldi, her bir kalbin üzerindeki kilidi açtı. Yüreklerindeki kirden, pastan, hastalıklardan kurtulmaları için Tabîbü'l-kulûb (s.a.s.), insanlara çeşitli devalar sundu ve buyurdu ki:

"Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bundan vazgeçip tövbe ve istiğfar ettiği zaman kalbi parlar. Günahtan dönmez ve bunu yapmaya devam ederse siyah nokta artırılır ve sonunda tüm kalbini kaplar. Allah'ın (Kitabında) 'Hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır.' (Mutaffifîn, 83/14) *diye anlattığı pas işte budur."* (Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 83)

Kalplerdeki pasa işaret etmişti Nebî. Buna göre her bir günah ile siyah bir nokta beliriyordu insanın kalbinde. Kişinin söylediği her yalan bir leke bırakıyordu geride (Muvatta, Kelâm, 7). Harama her tenezzül ile kin, nefret, kibir ve nifak ile biraz daha kararıyordu kalpler. Bencillik, cimrilik, haset ve her bir kötülük siyah bir nokta demekti kalpte. Bir nokta, sonra bir nokta daha… Zamanla alışıyordu insan kalbindeki siyahlıklara. Şeytan da sinsi telkinleriyle kişi ile kalbinin arasına girince, günahlar daha masum, daha sevimli hatta süslü görünüyordu insana. Artık gözlerinde perde, kalbinde mühürle, karanlıklara alışan insanın gözü görmüyordu yüreğindekileri. Üstelik rahatsız da olmuyordu kaçırdığı iyiliklerden, yaptığı kötülüklerden pişmanlık duymadığı gibi. Böylelikle her bir siyah nokta büyüdü, çoğaldı ve insanın özünü, masumiyetini, insanlığını yutan kara delikler hâline geldi. İşte böyle kalpler, Kur'an'ın ifadesiyle, kördü (Hac, 22/46), kilitliydi (Muhammed, 47/24), mühürlüydü (Câsiye, 45/23), hastalıklıydı (Hac, 22/53), perdeliydi (Bakara, 2/88) ve taşlardan bile daha sertti (Bakara, 2/74).

Kalplerdeki hastalıkların yanında, onların şifa kaynağına da işaret ediyordu Kutlu Nebî. Buna göre kalpler kaskatı kesilmeden, gözlere perdeler inmeden yani kalbi ölmeden kul, Rabbinin huzuruna vararak samimiyetle, ihlâsla, kalbindeki lekelerden utanarak, günahlarının o ağır yükünü boynunda hissederek O'ndan af dilerse ve tekrar dönmemek üzere günahlarına tövbe ederse işte o zaman kendisini arındırmış olur. Zira kendisine iyilik ve kötülük ilham edilmiş olan

insan (Şems, 91/8), hidayete de dalâlete de meyyal bir yapıya sahiptir. Her insan günah işleyebilir ancak Hz. Peygamberin ifadesiyle, günah işleyenlerin en hayırlıları tövbe edenlerdir. Hatta tövbe ederek kalbini temizleyen kişi, hiç günahı olmayan kimse gibidir (İbn Mâce, Zühd, 30).

Esasında insanın kalbi, yapısı itibariyle değişkendir; hâlden hâle, renkten renge bürünebilmektedir. Bu durumu Allah Resûlü şöyle izah eder: "*Kalbe kalp denilmesinin sebebi, onun çok değişken olmasıdır. Kalbin misali çöldeki bir ağacın üzerinde asılı kalan kuş tüyünün misali gibidir. Rüzgâr onu bir oraya bir buraya savurur.*" (İbn Hanbel, IV, 409) Kalplerin bu özelliğinden dolayıdır ki Sevgili Peygamberimizin *'Ey kalpleri bir hâlden bir hâle çeviren Rabbim! Benim kalbimi de dinin üzere sabit kıl.'* duasını sıkça tekrarladığını *çevresindekiler nakletmişlerdir* (Tirmizî, Deavât, 89). Hatta Resûl-i Ekrem, kalbinin perdelenmesinden dolayı her gün yüz defa Rabbinden bağışlanma dilemiş (Müslim, Zikir, 41) ve O'ndan günahlarından arınmış, temiz bir kalp istemiştir: *"Allah'ım! Günahlarımı kar ve dolu suyu ile yıka ve beyaz elbiseyi kirden temizler gibi kalbimi hatalardan arındır."* (Buhârî, Deavât, 39)

Allah Resûlü, insanların ölü kalpler taşıdığı bir zamanda onların kalplerini imanla diriltmiş; takvayla, merhametle, muhabbetullahla, kalplerin sahibi ile tanıştırmış ve yüreklerin saffetini korumaya dair tavsiyelerde bulunmuştur. Hz. Peygamberin torununu öpüp kokladığına şahit olan Akra' b. Hâbis bu durumu hayretle karşılayıp "Sizler çocuklarınızı öper misiniz, hâlbuki biz onları öpüp okşamayız." dediğinde ona *"Allah senin kalbinden merhameti çekip almışsa ben ne yapayım?"* diyerek sitem etmiştir (Buhârî, Edeb, 18). Kalbinin katılığından şikâyetçi olan birine yüreğinin yumuşaması için fakirin ihtiyacını karşılamasını ve yetimin başını okşamasını tavsiye etmiştir (İbn Hanbel, II, 264). Kendisine iyilik ve kötülüğün ne olduğunu soran Vâbisa b. Ma'bed'in göğsüne mübarek elleri ile dokunarak kalbine danışmasını tavsiye etmiş ve safiyetini koruyan kalbin iyi ve kötüyü işaret eden bir pusula, bir mihenk noktası olduğunu ifade eden şu sözleri söylemiştir: *"İyilik, kalbinin huzur bulduğu ve içine sinen şeydir; kötülük ise insanlar ona onay verseler bile gönlünü huzursuz eden ve içinde bir kuşku bırakan şeydir."* (İbn Hanbel, IV, 227) Buna göre siyah lekelerle kararmamış, ferasetini kaybetmemiş, tövbelerle paslarından arındırılmış bir kalp, hakikatin aynası olabilmektedir.

O halde, bizler de Allah Resûlü'nün öğrettiği şekilde şuur, vicdan, idrak ve imanın merkezi, Rahman'ın nazargâhı olan gönül hanelerimizi mamur kılalım. Şefkatle yumuşasın, merhametle tanışsın kalplerimiz, sevgi bağı ile birbirine bağlansın, Allah'ı anmakla huzur bulsun. Nasuh tövbelerle temizleyelim gönüllerimizi, yetimlerin yüzlerine tebessümler kondurarak silelim kara lekelerimizi, paylaşmanın sevinciyle aklayalım kalplerimizi. Çorak yüreklerimizi hüzün yağmurlarıyla, başkaları için döktüğümüz gözyaşlarımızla yeşertelim. Resûl'ün sığındığı gibi Rabbimize sığınalım Allah'tan korkmayan kalplerden. Elinden, dilinden ve kalbinden selamette olunan insanlar olalım. Kalplerimizden kimseye zarar gelmeyeceğinden emin olalım. El, dil, kulak, göz ile birlikte kalplerimizde biriktirdiklerimizin de ortaya konacağı o günde huzura kalb-i selîm ile varalım. Zira *"O gün, ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a kalb-i selîm*

ile gelenler müstesna.” (Şu’arâ Suresi, 26/89)

Tebessüm etmek sadakattir; topluma, arkadaşlığa ve dostluğa sadakat… Tebessüm gönülleri açan ve ferahlandıran güzel bir anahtardır. Günümüz modern dünyanın tebessüme olan ihtiyacı her zamankinden daha fazladır.

Modern Dünyada
Tebessüm Etmeyi Öğrenmek

Rıfat ORAL
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Günümüz dünyasında insan, tüketen bir canlıdır. Küreselleşme ve teknolojinin dayanılmaz gücü insanları esir almıştır. Konuşmayı ve gülmeyi unutmuşlar, sanki birer gölge varlıklar hâline gelmişlerdir. Çocuklar bile teknoloji ile büyümektedir; ellerinde cep telefonları ve tabletler… Sokaklardaki insanlar; gözleri yerlerinden fırlamış, stresli ve telaşlı bir koşuşturma hâli her yere sinmiş…

Bu tehlikeli süreci gören kişiler modern dünyanın yapısını yeniden sorgulamaya başladılar. Bunlardan birisi de Muhammed Esed'dir. Kendisi 1926 yılının sonbaharında bir gün Berlin metrosunda yolculuk yaparken oradaki yüzlerin derin ve gizli bir acıyla kasılmış olduğunu gördü. Çok sarsılmıştı ve bunu yanındaki eşi Elsa'ya açtı. Elsa "Bir cehennem azabı çekiyorlar sanki… Acaba kendileri bunun farkındalar mı?" diye cevap verdi. Esed bu acıları ve ızdırabları insanların gerçeksiz, inançsız ve fasılasızca refah peşinde olmalarına bağladı. Eve döndüklerinde masada açık kalmış Mushaf'ı gördü. Kapatıp kaldırmak için uzandığında gözü Tekâsür suresine ilişti: "*Çokluk (güç) saplantısı sizi oyaladı. Sonunda kabirlere geldiniz. Kesinlikle bilecekler ilerde (tüm gerçekleri)….*"[52] Muhammed Esed birden surenin o gün metroda yaşadıklarının tam bir yankısı olduğunu hissetti ve şunları düşündü: *"Bütün çağlarda insanlar tamahı, açgözlülüğü tanımışlardır; ama tamah ve açgözlülük başka hiçbir çağda bu günkü kadar ciğer sökücü bir hırs halinde kendini açığa vurmamıştı… İnsanların boyunlarına binmişti ifrit; kamçısını tam yüreklerinin başına indiriyor ve uzaklarda alayla göz kırpan yalancı hedeflere doğru götürüyordu onları… Ne kadar hikmetli olursa olsun bir insan, yirminci yüzyıla özgü bu acılı koşuyu kendiliğinden bilemez. Böylesine hâkim bu perdeden, böylesine apaçık bir üslupla dile getiremezdi. Hayır, Kur'an'da konuşan, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in sesinden daha güçlü, daha yüksek bir sesti ve bütün zamanları aşarak ulaşıyordu insan kulağına…*" Esed, bu olaydan kısa süre sonra Elsa ile birlikte Müslüman olduğunu açıkladı.[53]

Yaşadığımız dünyada bizi etkileyen dört unsur vardır. Bunlar insanın nefsi, ailesi, çevresi ve kültürü olarak belirlenir. İnsanı şekillendiren bu unsurlar toplumların geleceğini inşa eder. Bunlarla insan yeryüzünü hem cennet hem de cehennem hâline getirir ya da bunlarla insan özgürleşir ya da köleleşir; bir başka tabirle ellerine ve ayaklarına prangalar takar ya da bunlardan kurtulur. *"İnsan kendisini müstağni (yeterli/ihtiyaçsız) gördüğünde azgınlaşır/tağut olur."*[54] Günümüz dünyasının temel problemlerinden birisi de her bireyin kendisini yeterli görmesidir. Sosyal hayatın ve beraber yaşama bilincinin önündeki en büyük engel budur. Kendini müstağni gören insan iki durumdan kurtulamaz. Ya kendi kabuğuna çekilir ve kaybolur ya da başkalarına zulmeder, azgınlaşır.

Bu çağın ahlâk ve tebessüm öğretmenleri de gönül ehli, temiz ve ahlâklı

insanlarıdır. Gönül ehli insanlar kendileriyle barışık, fedakâr ve paylaşmayı bilen kişilerdir. Toplumda güzel ahlâk yaygınlaştıkça her şey değişir. İnsanın yüzü gülünce eşyanın da yüzü güler. Tebessüm bu dünyadaki her şeyi değiştirir. Modern dünyada tebessüm etmeyi öğrenmek için kazanmamız gereken değerler şunlardır:

1- Şükür: İnsan elindeki ile mutlu olmalıdır. Bunun sonunda birey yüksek bir ahlâki seviyeye ulaşır. Şükreden insan etrafına sürekli pozitif bir enerji yayan kişidir.

2- Sabır: Olumsuzluklara karşı dayanmak ve direnmek gerekir. Sabırlı insan başkalarına da yaşama gücü ve morali verir.

3- Saygı: İnsana değer vermek medeni toplumların hasletlerindendir. Başkalarına saygılı insan her zaman hürmet ve saygı görür.

4- Îsâr: İnsanın başkasını kendisine tercih etmesi yaşadığı toplumu güçlendirir. Başkasını düşünen ve bencil olmayan bir toplumda insanlar rahatlık ve güven içinde yaşarlar.

5- Amel-i salih: Görevin hakkıyla yapılması toplumsal riskleri azaltır ve toplumu rahatlatır. Fertlerdeki vicdani rahatlık bütün topluma pozitif olarak yansır.

6- Tayyibât: Helal gıda ve helal kazanç bilinci vicdanı ve gönlü rahatlatır. Kazancı ve yedikleri helal olan insanlar toplum tarafından sayılır ve sevilir.

7- Furkan: Doğruyu yanlıştan ayırma gücü insana doğru düşünce ve rahat bir hayat imkânı sunar. Çünkü hata ve kaza yapma ihtimali asgariye inmektedir.

8- Selâm: İnsanların birbiriyle olan medeni ilişkilerindeki en önemli unsur selâmlaşmadır. Bununla karşıdaki insana güven mesajı verilmekte ve toplumdaki sevgi ortamı genişlemektedir.

Örnek şahsiyetlerin ahlâki davranışları toplum açısından büyük önem arz eder. Bu açıdan ailenin ve toplumun önderleri olan anne ve babaların, liderlerin ve yöneticilerin tebessüm ehli olmaları gerekir. Hz. Peygamber tebessüm konusunda da insanlara örnek ve rehber olmuş büyük bir şahsiyettir. Allah, Kur'an'da onun güzel ahlâkını şöyle över: *"Sen kesinlikle güzel bir ahlâk sahibisin."*[55] Uhud savaşında yenilgiye sebep olan bazı sahabilere bile Allah Resûlü kızmamıştı ve iyi davranmıştı. Biliyordu ki onlar pişmandı ve tövbe etmişlerdi. Allah bunu şöyle haber verir: *"(Ey Peygamber!) Allah'ın sana verdiği merhamet duygusu ile onlara yumuşak davrandın. Eğer sert ve katı kalpli biri olsaydın etrafındakiler dağılıp giderdi."*[56]

Sahabe-i kiram Allah Resûlünü çok sever ve onun etrafında pervane olur, onu korumak için gözlerini kırpmadan canlarını ve mallarını feda ederlerdi. Çünkü Hz. Peygamber onlara karşı hep güler yüzlü ve tatlı dilli idi, her şeyini onlarla paylaşan samimi, fedakâr ve cömert bir insandı. Ganimetlerde hissesine düşen at, deve, altın ve gümüş gibi her şeyi fakirlere dağıtır, infak ederdi. Kendisi halkı gibi yaşar, onlar gibi bazen aç kalırdı. Medine'de hiç kimsenin aç ve açıkta kalmasını istemezdi. Bunun için müthiş bir sistem kurmuştu. Toplumdaki sermayenin bir kısmının zekât ve sadaka yoluyla paylaşılması, savaş sonunda ganimetlerin dağıtılması ve özellikle akşam namazlarında mescide gelen ve yiyeceği olmayan fakirlerin zengin sahabilere paylaştırılması ve kalanları da

kendisinin doyurması, hastaları ziyaret etmesi, düğünleri olanların davetlerine icabet etmesi ve ölenlerin cenaze namazlarını kendisinin kıldırmaya gayret etmesi gibi yüzlerce örnek onun neden sahabe tarafından bu kadar sevildiğini ortaya koymaktadır. Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber ve sahabeyi defalarca gören Mekke müşriklerinin liderlerinden Ebû Süfyan şöyle demektedir: "Ashabı tarafından Muhammed'in sevilmesi kadar hiç kimsenin sevildiğini/sayıldığını görmedim."[57] Hudeybiye anlaşmasında Kureyş adına bulunan Urve b. Mes'ud es-Sekafi dönünce arkadaşlarına şöyle dedi: "Vallahi ben kralları ziyaret ettim; Kayser, Kisra ve Necaşi'yi gördüm. Ama hiçbir kralda ashabının, Muhammed'e olan saygısını görmedim."[58]

Hz. Peygamber sıcakkanlı ve cana yakın bir insandı. Sahabeden Cerir b. Abdullah onu şöyle anlatır: "İslam'a girdiğim zamandan beri kendisinden istediğim hiçbir şeyden Hz. Peygamber beni men etmedi. Beni her gördüğünde yüzüme gülümserdi. Ben kendisine, "At üzerinde tam duramıyorum" diye dert yanmıştım; o da eliyle göğsüme vurup şu duayı etmişti: "Ey Allah'ım, Cerir'i sabit tut, onu hâdî ve mehdî (rehberlik eden ve edilen) kıl!"[59] Yine sahabeden Abdullah b. Haris b. Cüz dedi ki: "Resûlullah'tan daha mütebessim birisini görmedim."[60] Hz. Peygamber farz namazlardan sonra sahabesine dönerek otururdu. Sorusu veya isteği olanları dinlerdi. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar yerinde oturur, ashabını izlerdi. Onların konuşmalarını dinlerdi. Cabir b. Semüra'ya; Resûlullah'ın meclislerinde bulunur muydun? diye sorulunca şöyle dedi: "Evet! Çok bulundum! Sabah namazını kıldığı yerde, güneş doğuncaya kadar kalkmaz; güneş doğdu mu kalkardı. Ashab kendi arasında konuşur ve cahiliyyedeki bazı şeyleri anlatırlar, gülerlerdi. Resûlullah da tebessüm ederdi."[61] Hz. Peygamber abdesti öğretirken bile yine o mütebessim çehre ile onun sevabını ve karşılığını anlatırdı. Hz. Osman bir keresinde abdest için su istedi. Abdest aldı ve gülümsedi. Sonra dedi ki: "Niye gülümsedim, biliyor musunuz? Resûlullah da böyle abdest alıp gülümsemişti, sonra "Niye gülümsedim, biliyor musun?" demişti. Ben "Allah ve Resûlü daha iyi bilir" deyince şöyle dedi: *"Bir kişi abdest alır, sonra namaz kılar ve namazını tamamlarsa annesinden yeni doğmuş gibi günahsız hâle gelir."*[62]

Bir hadiste şu mesaj verilir: *"Müslüman kardeşine tebessüm etmen sadakadır."*[63] Tebessüm etmek sadakattir; topluma, arkadaşlığa ve dostluğa sadakat… Tebessüm gönülleri açan ve ferahlandıran güzel bir anahtardır. Günümüz modern dünyanın tebessüme olan ihtiyacı her zamankinden daha fazladır. Çünkü teknolojinin ezici ve esir edici gücü karşısında yalnızlaşan insanı tekrar topluma kazandırmak gerekir.

---

[52] Tekasür Suresi, 102/1-3.
[53] *Esed, Muhammed, Mekke'ye Giden Yol, 404.*
[54] *Alâk Suresi, 96/6-7.*
[55] *Kalem, 68/4.*
[56] *Âl-i İmran, 3/159.*
[57] *İbn Kesir, es-Siretü'n-Nebeviyye I/601.*
[58] *Beyhaki, Şuabü'l-İman, II/199, 1525.*

[59] *Buhari, Cihad 159; Müslim, Fedailü’s-Sahabe, 135, 2475.*
[60] *Tirmizi, Menakıb 10, 3641.*
[61] *Müslim, Fedâil 69, 2322.*
[62] *Ahmed b. Hanbel, 1/61.*
[63] *Tirmizi, Birr 36, 1956.*

Gönülleri kazanabilmek için gönüllere girmek gerekir. Bu da gönülden yapılacak çalışmalarla gerçekleşecektir. Gönülle bağlantılı olmayan, gönülden gelmeyen, gönüllü olarak yapılmayan bir söylem yahut eylem, gönüllere işlemeyecektir.

Kur’an’ın Gönül Dünyasını Fethetmesi

Prof. Dr. Ali AKPINAR
Konya İl Müftüsü

Kur’an’ın Kuşatıcılığı

Allah’ın eşsiz kelamı Kur’an, diğer kitaplar gibi sadece insanın beynine ve kulağına seslenmez. O, insanın yalnızca hislerine de seslenmez. Aksine o, insanın bütün yönlerine seslenir. O, bütün yönleriyle insanı kuşatır ve çok yönlü olarak onu harekete geçirir. O, insanın önce gönlüne hitap eder, yüreğini hoplatır; vicdanını sızlatır; hislerine hitap eder, onu duygulandırır, hislendirir; ardından beynine hitap eder, düşündürür ve onu ikna eder. Sonuçta tüm yönleriyle insanı etki alanına çeker, onu harekete geçirir, onu yönetmeye ve çekip çevirmeye başlar. Bu bakımdan Kur’an’ın tek başına çok yönlü bir yaptırım gücü vardır.

Evet, Kur’an, önce gönüllere seslenir, onları etkiler ve harekete geçirir. Temiz yürekler, Kur’an lafzı ile, ondaki derin manalar ile ve onun etkileyici üslubu ile yerinde duramaz olur. Harekete geçen gönüller, his ve duygular, vücudun diğer organlarını harekete geçirir. Kur’an gerçekleriyle dolan gönül, akıl ve diğer organlar birlikte harekete geçerler. Artık bu aşamada bütün organlar kalp ile irtibatlı olarak hareket ederler. Dil, el, göz, kulak ve diğer organlar, kalp ile irtibatlı olarak hayatı kavramaya başlarlar.

Tabiidir ki Kur’an’ın bu etkisinden faydalanabilmek için gönüllerin kirli duygulardan arınması ve temiz duygularla dolu olması gerekir. Bu konuda ayetler şunları söyler:

“Müminler o kimselerdir ki Allah hatırlatıldığında onların kalpleri ürperir, onlara Allah’ın ayetleri okunduğunda, ayetler onların imanlarına iman katar.”[64]

“Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer, ikişerli bir kitap halinde indirdi. Rablerinden korkanların, ondan derileri ürperir, sonra derileri ve kalpleri Allah’ın zikrine yumuşar. İşte bu Allah’ın rehberidir. Dilediğini bununla doğru yola iletir. Ama Allah kimi sapıklığında bırakırsa artık ona yol gösteren olmaz.”[65]

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere Kur’an’dan istifade edebilmek için, gönül alıcılarının açık olması gerekir. Bunu şöyle izah edebiliriz: Bulunduğumuz herhangi bir yerde pek çok ses ve görüntü dalgaları akıp gitmektedir. Ancak onların varlığını, radyo yahut televizyon gibi sağlam bir alıcıyı açtığımızda ve onu çekmesini istediğimiz yöne çevirip o yayın frekansına ayarladığımızda çekecektir. Aksi takdirde cihazın ekranına herhangi bir görüntü gelemeyecektir.

Tıpkı bunun gibi, Kur’an’ın her zaman ve mekânda herkese yönelik olan evrensel çağrısını alabilmek için gönül alıcımızı açık tutmamız gerekir, onu hakikatler tarafına çevirmemiz gerekir. Gönül alıcılarını Kur’an vericisine çeviremeyen, ona açmayan, onun frekansına giremeyen kimseler Kur’an’dan istifade edemeyecekler, gerçeklerle buluşamayacaklardır. Bunun için Kur’an, ayetlerinin müminlerin imanına iman kattığını söylerken, diğer yandan da inkârcıların küfrünü nefretini artırdığına dikkatleri çeker.

Zira inananlar, alıcılarını Kur’an’a çevirenlerdir. Onların alıcıları Kur’an

vericisine hazırdır. İnkârcılar ise, alıcıları Kur'an'a kapalı olan yahut Kur'an vericileri yanında başka parazit vericilere de yönelik olanlardır. Elbette onların Kur'an'dan istifade etmeleri mümkün olmayacaktır. Şimdi şu ayetleri okuyalım:

"Biz, and olsun ki öğüt almaları için bu Kur'an'da bunları türlü türlü açıkladık. Fakat bu açıklamalar ancak onların nefretini artırmıştır."[66]

"And olsun ki Rabbinden sana indirilen Kur'an, onlardan çoğunun azgınlık ve küfrünü artırır. Öyleyse kâfirler için tasalanma."[67]

"Kur'an'dan inananlara rahmet ve şifa olan şeyler indiriyoruz. O, zalimlerin ise sadece kaybını artırır."[68]

Görüldüğü üzere bu ayetleri dinleyenler, Kur'an'ın dilini bilen ve onu anladıklarını sanan kimselerdi. Ancak bu dinleme onların küfür ve nefretini artırmaktadır. Sonuçta Kur'an onların dinlemelerini gerçek dinleme, anlamalarını da gerçek anlama olarak kabul etmemekte ve bu konuda şu tespitleri yapmaktadır:

*"Ey inananlar! Allah'a ve peygamberine itaat edin, Kur'an'*ı dinleyip dururken yüz çev*irmeyin, dinlemedikleri halde 'dinledik' diyenler gibi olmayın."*[69]

"Onların kalpleri vardır ama anlamazlar; gözleri vardır ama görmezler; kulakları vardır ama işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha sapıktırlar. İşte bunlar gafillerdir."[70]

Çünkü Kur'an'ın hedeflediği dinleme, *gönül kulağı* ile olan bir dinlemedir. Bu ise, ön yargısız, hakikati öğrenip kabul etme amacı doğrultusunda olan bir dinlemedir. Aynı şekilde Kur'an'ın istediği anlama da *gönül* ile olan ve hakikate susamışların susuzluğunu gideren ve onları doyuma ulaştıran bir anlama olacaktır. Bunun için Kur'an, ***kalp ile anlamaya ve akletme***ye dikkatlerimizi çeker. Akıl ile anlama ve akletme değil de, kalp ile anlama ve akletmedir, Kur'an'ın bizden istediği:

"Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek kalpleri, işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir."[71]

"Bunlar Kur'an'ı düşünmezler mi? Yoksa kalpleri kilitli midir?"[72]

Kur'an'ın gönülleri fethetmeye yönelik bu evrensel çağrısı, hakikat davetçileri olarak bizlere gönülleri kazanmaktan işe başlamanın gereğini hatırlatmaktadır. Bu ise en başta çağrımızı gönülden yapmayı gerektirir. Gönülleri kazanabilmek için gönüllere girmek gerekir. Bu da gönülden yapılacak çalışmalarla gerçekleşecektir. Gönülle bağlantılı olmayan, gönülden gelmeyen, gönüllü olarak yapılmayan bir söylem yahut eylem, gönüllere işlemeyecektir. Onun için her şeyde gönüllü olmak, ilk ve öncelikli olması gerekendir. Kilitli kalplerin kilidini açacak olan da gönülden kaynaklanan söylemler olacaktır.

Gönül Kavramları ve Tertemiz Gönüller

Kur'an'da yer alan pek çok ayet gönül dünyasının inşa ve ihyasına yöneliktir. Kur'an'da kalp ve kalbe yakın anlamı olan kavramların geçtiği yüzlerce ayet yer almıştır. *Kalb/kulûb* kelimesi yüzden fazla, *sadr/sudûr* kavramı 44, *fuâd/efide* kavramı 16, *akıl-ukûl* kavramı fiil olarak 49, *nefs/nüfûs* kavramı da üç yüze yakın

yerde geçmektedir. Dilimizde de *kalp, gönül, yürek, bağır, sadır, sine, iç dünya* gibi çeşitli kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramlar birbirinin yerine kullanılsa da aralarında ince farklar vardır. Söz gelimi *fuâd* kavramında incelik, *kalb* yumuşaklık anlamları ön plandadır. Çünkü *fuâd* kalbin dış örtüsü için kullanılır. Buna göre fuâd incelirse, kalbe sözün tesiri ulaşır; örtü kalınlaşırsa sözün kalbe ulaşması güçleşir. Yine kalp yumuşak olduğu için, kalbe ulaşan söz oraya yapışır ve orada asılı kalır. Kalp katı olursa oraya ulaşan söz, orada tutunamaz.[73] *Kalbe* bu ismin verilmesinin sebebi, onun değişken olmasıdır. İnsanlık tarihinde nice katı kalpli insan, iman ve İslam'la tanışarak selîm kalp sahibi olmuştur. Onun için hem kendi kalbimizi istikamette tutmak, hem de bize göre ne kadar katı/kötü kalpli de olsa muhataplarımızı iyiye/güzele dönüştürmek için gayret etmeliyiz.

Bu kavramların yanı sıra Kur'an'da kalbin eylemleri cümlesinden olarak *iman, ilim, marifet, basiret, muhabbet, zikir, fikir, takva, teslimiyet, şirk, küfür, inkâr, nifak, gaflet, şüphe, hased, kin, kibir, nefret* gibi yüzlerce kavram ve konu yer almıştır. Dikkat edilirse bu kavramların hepsi insan eğitiminde dinin ısrarla üzerinde durduğu temel kavramlardır. Kur'an, muhatabı olan insanın iç dünyasının eğitimi üzerinde geniş bir biçimde durmuştur.

Hem Mekke'de hem de Medine'de inen yüzlerce Kur'an ayeti, öncelikle insanın kötü ve art niyetlerden uzak temiz, arı-duru bir kalp sahibi olmasını ister. Bunun için iyi niyet ve sahîh iman, bütün salih davranışların olmazsa olmazı sayılmıştır. Bu yönüyle bu ayetler, insanın gönül dünyasına seslenerek, adeta damardan girerek hedeflenen ideal insan tipini, Kur'an adamını inşa etmeye hedeflemiştir. Kur'an, gönül dünyasını inşa ettiği insanı başıboş bırakmaz. Bu sefer onu bu çizgide yaşatmak için, gönlünde kökleşen iman doğrultusunda hareket etmek için ona seslenir.

Art niyet, kin, haset, günah tutkusu, günah kurguları, aşk-ı hımarî gibi Müslümana yakışmayan şeylerle işgal edilmiş gönüllerimizin; *iyi niyet, ilim, iman, marifet, takva* gibi güzelliklerle donanarak Kur'an'ın inşa ve ihyasına ihtiyacı, dünden çok daha fazladır! Bunun için de bu işe gönül koyma yerine, gönlü bu işe koymak şarttır. Öyleyse açalım gönül alıcılarımızı Kur'an'ın gönül dünyasını inşa ve ihya eden mesajlarına! Kalp, yeri ne olursa olsun insanın davranışlarına yön veren yahut davranışlarını içselleştirip onlara değer kazandıran merkezdir. Davranışlar, önce gönüllerde çimlenir, kök salar ve neşv ü nema bulur. Sonra da dış dünyaya açılır. En kâmil ve en mükemmel davranış, kökü ile bağlantılı olan davranıştır. İnsan hayatında bu kadar önemli olan gönül dünyası, İslam'a göre başıboş bırakılmamıştır. İslam, işe öncelikle gönüllerden başlamış ve iç dünyanın kontrolünü elinde tutmaya gayret etmiştir. Nitekim davranışların İslam katında anlamlı ve değerli olması, inanarak yapılmasına bağlanmıştır. İman gibi kalbî bir eylem olan *niyet* de son derece önemlidir. Müminin niyeti, amelinin kaptanıdır, niyeti amelinden daha önce ve değerlidir. Eylemlere değer kazandıran niyetler, yani o yapılan eylemlerin niçin ve ne adına yapıldığıdır. Bu yüzden niyet, eylemden önemlidir.

Allah'ı görüyormuş gibi yaşama demek olan *ihsan* makamı da tamamen kalple alakalıdır. Öte yandan insanın söylediği her sözün, işlediği her eylemin onun iç dünyasında bir alt yapısı ve etkisi vardır. Yani insan, ya içindekini, söz ve

eylemiyle dış dünyaya yansıtır; ya da insanın söyledikleri ve işledikleri onun iç dünyasında kalıcı izler bırakır.

İslamî ilimler arasında önemli disiplinlerden olan Akâid, Ahlak ve Tasavvuf'un temel gayesi, gönül dünyasının en güzel ve mükemmel bir biçimde dizayn etmek, kısaca gönül eğitimidir.

Vahyin on üç senelik Mekke döneminde inen ayetler, genellikle kalp eğitimine ağırlık veren cümlelerden oluşmaktadır. Medine'de inen ayetlerde de aynı konu gelen hükümler arasında işlenmeye devam etmiştir. Pek çok ayette yer alan *"Yüce Allah'ın iç dünyalarda olan her şeyi bilmesi"* gerçeği, gönüller üzerinde ilahî bir baskı kurarak onları iyiye güzele yöneltmek içindir. Bu konuda şu ayetleri okumamız yeterlidir:

"Şüphesiz Rabbin onların gönüllerinin gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir."[74]

"İçinizde olanı en iyi Rabbiniz bilir. İyi kimselerseniz bilin ki O şüphesiz, kendine yönelenleri bağışlar."[75]

"Hakkında kesin bilgin olmayan şeyin ardına düşme. Şüphesiz kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur."[76]

"Bilin ki, onlar Kur'an okunurken gizlenmek için iki büklüm olurlar. Bilin ki, elbiselerine büründüklerinde bile Allah onların gizlediklerini ve açığa vurduklarını bilir. Çünkü O, kalplerde olanı bilendir."[77]

"Günahın açığını da gizlisini (ayette geçen 'bâtıneh' ifadesi, kalbî günahlar, niyet, yönelme, tasarım, kurma ve benzeri şeylerdir) de bırakın. Günah kazananlar, kazandıklarına karşılık şüphesiz ceza göreceklerdir."[78]

"Allah, sizi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, fakat kalplerinizin kast ettiği yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah bağışlayandır, hilim sahibidir."[79]

"Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kadirdir."[80]

"Rabbimiz! Bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz sen sonsuz bağışta bulunansın."[81]

Görüldüğü üzere ayetlerin büyük bir kısmı, Yüce Allah'ın iç dünyalarda olan her şeyi, gizlenip saklananları da bildiğine dikkat çekmektedir. Bu, O'nun bilgisinin enginliğini anlatma yanında, insan için de bir uyarıdır. Şöyle ki insan, açıktan bir şey yaparken nasıl, Allah'ın yaptığını bildiğini farkında olarak, yapıp ettiklerine dikkat ediyorsa yahut etmesi gerekirse; aynı şekilde içinde gizlediklerini, kurup tasarladıklarını da Yüce Allah'ın bildiğinin şuurunda olarak içinden geçenlere de dikkat etmelidir. Ayetlerde, gizlenip saklanan her şeyin ahirette açığa çıkacağına da vurgu yapılmıştır. Bunun yanı sıra ayetlerde, kalbin temizliği, iyiliği, arılığı, kalplerin uzlaşması, kalp hastalığı, vesvese, kalbin katılaşması, paslanması, mühürlenmesi, kayıp sapması gibi olumlu ve olumsuz kalp eylemlerine ve kalbin sorumluluğuna dikkat çekilmiştir.

Kalp de diğer organlar gibi Allah'ın insandaki emanetlerinden birisidir. İnsan diğer organları gibi, kalbini de nerede ve nasıl kullandığından sorumludur. Kalbin en başta gelen fonksiyonu olan niyet, insanın duygu, düşünce, söz ve davranışlarına değer kazandıran bir gönül eylemidir. İslam'da hemen bütün

amellerde ise niyet, ilk ve temel şarttır. Onun için *hüsn-ü niyet,* yapılan yanlışlar için hafifletici ve hatta affedilmeyi sağlayan bir sebeptir. *Su-i niyet ise, su-i kastlere* davetiye çıkaran ve mümine asla yakışmayan bir husustur. Bu nedenle mümine düşen hüsn-i niyet, hüsn-i zan sahibi olmasıdır. Zira insanın dış dünyasını, davranışlarını güzelleştiren, onlara değer katan özünün temiz, iyi ve güzel olmasıdır. Unutmayalım ki vücutta kalbin düzelmesi, tüm bedenin düzelmesini sağlayacak; kalbin bozulması ise, tüm bedenin hastalanmasına yol açacaktır. Zaten hesap gününde de Yüce Allah, insanların dış görünüşlerine değil, kalplerine ve amellerine bakacak, ona göre değerlendirecektir.

Yazımızı Peygamberimizin dualarıyla bağlayalım:

"Allah'ım! Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi de hatalardan arındır."

"Allah'ım! Faydasız bilgiden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabul olmayan duadan sana sığınırım."

"Allah'ım! Senden doğru söyleyen bir dil ve selim bir kalp isterim."

"Ey kalpleri çeviren Allah'ım! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl."

---

[64] Enfal, 8/2.
[65] Zümer, 39/23.
[66] İsrâ, 17/ 41.
[67] Maide, 5/68.
[68] İsrâ, 17/82.
[69] Enfâl, 8/20-21.
[70] A'raf, 7/179.
[71] Hac, 22/46.
[72] Muhammed, 47/24.
[73] Bkz. Ebû Hilâl el-Askerî, el-Furûku'l-Lüğaiyye,*kalb md.*
[74] Neml, 27/74; Kasas, 28/69.
[75] İsrâ, 17/25.
[76] İsrâ, 17/36.
[77] Hûd, 11/5.
[78] En'am, 6/120.
[79] Bakara, 2/225.
[80] Bakara, 2/284.
[81] Âl-i İmran, 3/8.

Gönüllerin fethi yani İslam'a açılması çalışmalarında yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da faaliyet gösterme imkânlarının doğmuş olması, kurum ve kuruluşlar olarak çoğu dinî grupların önünü açmış bulunmaktadır. Bu imkânın, ümmetin temel görev ve misyonu olan İslam tebliği adına peygamber örneğine uygun olarak kullanılması zorunludur.

Gönüllerin Fethi Önceliği

Prof. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi

İslam Tebliğinde Amaç

İslam'da fetih ilkesi, gönüllerin fethi önceliklidir. Gönüllerin tevhide ve onun gereklerine razı edilmesi esasına dayanır. Bunun içindir ki, tebliğde silahlı mücadele, tıp ilmindeki cerrahi müdahale gibi en son kertede devreye girer. Çünkü amaç, yok etmek (imha) değil, yaşatmak (ihya), gönüller kazanmaktır. Bu sebeple durum, "Fütûhu'l-Kulûb Fütûhu'l-Büldândan Evlâdır = kalblerin/ gönüllerin fethi, İslam'a açılması, beldelerin/ülkelerin fethinden önceliklidir" sözüyle ilkeleştirilmiştir.

İslam'da beldelerin fethi de aslında gönüllerin fethi yani İslam'a açılması içindir. Bu sebeple de İslam Harb Hukuku'nda, "İslam ol!" çağrısı yapılmadan hiçbir ülkeye hücuma geçilmesine müsaade edilmemiştir. Muhatap ya da düşman hangi safhada Müslüman olursa, cihat orada biter. Çünkü maksat, her ne olursa olsun ülke fethetmek, toprak zapt etmek değildir. Allah'ın kullarını Allah'a kulluğa, İslam çerçevesi içinde razı etmektir.

Hz. Peygamber, Hayber Savaşı sırasında fethi gerçekleştirecek bir kahraman olarak sancağı şerîfi Hz. Ali'ye teslim ettiği zaman ona şu talimatı vermiştir:

"Yavaşça onların sahasına sokul. Sonra onları İslam'a davet et. İslam'daki vecibeleri (Allah'ın onlar üzerindeki haklarını) haber ver. Allah'a yemin ederim ki, senin vasıtanla Allah'ın bir kişiye hidayet vermesi (İslam'ın bir kalbe girmesi), kırmızı develerin olmasından senin için daha hayırlıdır."[82]

Savaş sancağı eline fetih maksadıyla verilmiş bir birlik komutanına *"Senin vasıtanla bir kalbe İslam'ın girmesi, kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır"* buyrulması, hem i'lâyı kelimetullah niyet ve maksadının önemini, hem de her gönlü bir ülke gibi İslam'a açmak için gayret gösterilmesi gerektiğini vurgulamaktır.

Öte yandan unutulmamalıdır ki, herkesin bir ülke fatihi olma imkân ve şansı yoktur ama bir gönül fatihi olma imkânı -en azından kâideten- bulunmaktadır. O halde İslam'ı yaymak, onu daha çok insana duyurmak ve taşımak için gösterilecek her seviyedeki gayretler ve yapılacak tebliğ girişimleri birer cihat eylemidir. İ'layı kelimetullah niyetine dayalı olduğu sürece bu uğurda harcanacak bütün imkân ve gayretler "Allah yolunda" sarf edilmiş demektir.

İslam Ümmeti

İnsan = 3K (*K*afa, *K*alp, *K*arın) tespiti, kişinin etkilenme yollarını, avlanma odaklarını, kendini ispat edebilmesi için sahip olduğu değer merkezlerini topluca dile getirmiş olmaktadır. Bu üçün içinde, ıslaha süreklilik kazandıracak olanı kalptir/gönüldür. Bu sebeple ilahî tebliğler hep insanoğlunun kalbine/gönlüne

yöneltilmiştir.

İslam'ın ilk yıllarını göz önüne getirelim. Toplumdaki adaletsizlikten ve haksızlıklardan, efendilerin kaba muamelelerinden kafaları çatlayanlar, beyinleri zonklayanlar, bunların yanlışlığını görenler, hınç ve kin duyanlar; hayat standartları bakımından karnını doyuramayacak, beşerî ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar, Karunlar gibi zengin olanlar, haksız kazanç yollarına ve imkânlarına sahip olanlar varken, Hz. Peygamber bu gruplardan herhangi birini veya birkaçını çağırıp düzeni değiştirmeye kalkmamış, sanki bütün bu olumsuz durumları görmüyormuş gibi davranıp, *"Ey insanlar, sizi ve sizden öncekileri yaratan rabbinizi birleyin ve sadece O'na kulluk edin."*[83] diye hepsinin kalplerine yönelik bir çağrıda bulunmuştur.

Görüntüde bu çağrı yukarıda sıraladığımız aksaklıkların hiçbirinin çaresi değildi. Ama gerçekte, hepsinin temelli ve sürekli tedavisiydi. Çünkü insanlar, kalpleri kazanılır, gönüllerine girilebilirse yönetilebilirler, kötülüklerden arındırılabilirler, iyiliklere yönlendirilebilirlerdi. Çünkü gerçek kemâl, kalpten/gönülden başlardı. İsl*am inkılâbının ortaya koyduğu tarih*î *sonuç kemâlin kalpten/gönülden başladığının kesin delilidir*. İslam medeniyetinin, diğer medeniyetlerde bulunmayan özellik ve güzelliği de herhalde bu kemâli, bu gönüller fethini süratle gerçekleştirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Mekke devrinde temelleri atılan ve Medine döneminde etkin bir sosyal yapı olarak kendisini ispatlamış olan Ümmet-i Muhammed, gönülleri kazanılmış yani fethedilmiş Müslümanlar topluluğunun oluşturduğu bir ümmettir. Bu ümmetin temel özelliği ve görevi de gönüller fethi cihadını sürdürmektir. Bir başka ifade ile ümmetin elçiliği sorumluluğunu bu çizgide yerine getirmektir.

Ümmet ve Öncelik Bilinci

Kaliteli ve bilinçli bir ümmet yaşayışı, dinin esaslarını dince belirlenmiş önceliklere göre yaşamakla mümkündür. Dolayısıyla ümmet hayatındaki birlik, dirlik ve düzen bu gereği yerine getirme oranına bağlıdır. Zira din, disiplin ister. Ümmet de bu disipline uyduğu ölçüde varlık ve etkinliğini korumuş olur.

İlgi ve ilişkileri karışık ya da karmaşık bir ümmet hayatı ahengini kaybetmiş bir yapıdan başka bir şey değildir. Bu sebeple dinin emir ve yasaklarındaki hükümleri, ağırlık yani öncelik sırasına göre yaşama bilinci fevkalâde önemli olup, kullukta ve ümmet hayatında kalite ilkesidir.

Ne var ki günümüzde söz konusu ilkenin hemen her kesim tarafından -değişik düzeylerde de olsa- yaygın olarak göz ardı edildiği ve bu sebeple de yoğun bir öncelik kayması ve karmaşası yaşandığı gözlemlenmektedir.

Konuya ait acı ve çarpıcı durum, önceliklerin kavranması (Fıkhu'l-evleviyyat) adıyla kaleme alınmış eserlerde incelenmiştir. Bu eserlerde verilen örnekler, hem ilkesel olarak hem de pratikte yaşanan öncelik karmaşasını gözler önüne sermektedir. Ümmet hayatında bulunması gerekli birlik ve vahdetin ne ölçüde ciddi düşünsel ve eylemsel yara almış olduğu tüm çıplaklığıyla ortaya konulmuş bulunmaktadır. Mesela Yusuf el-Karadavi, ümmetin içine düşmüş olduğu öncelik karmaşasını şöylece maddeleştirmiştir:[84]

1. Müslümanlar, ümmetin tümünü alakadar eden ve farz-ı kifâye hükmünde olan konuları büyük ölçüde ihmal ettiler. Söz gelimi ilim, savaş ve sanayi alanları.

2. Kimi farz-ı ayn olan konuları ihmal ettiler ya da gerekli özeni göstermediler. el-Emir bi'l-ma'ruf ve'n-nehyü ani'l-münker ilkesi buna örnektir.

3. Farz ve rükünlerin kimini kiminden fazla önemsediler. Mesela oruç, namazdan daha fazla önemsenmektedir. Yine namaza zekâttan daha fazla önem verilmektedir. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'de yirmi sekiz yerde namaz ve zekât birlikte zikredilmiştir. Birinci halife Hz. Ebu Bekir de namaz kılıp zekât vermek istemeyenlerle savaşmış ve bu ikisinin arasının ayrılamayacağını ilan etmiştir. Böylece İslam hilâfeti/devleti fakirlerin hakkı için savaşan ilk devlet olmuştur.

4. Kimi nafilelere farz ve vaciplerden daha fazla önem verdiler. Mesela zikir, tespih ve evradı çok çok yaparken özellikle sosyal alanlarla ilgili farzlara mesela çirkin ve yanlış şeylere, sosyal ve siyasal zulme karşı çıkma gibi konulara aynı önemi vermezler.

5. Namaz ve zikir gibi ferdî ibadetlere, faydası genel olan sosyal ibadetlerden daha fazla itina gösterdiler. Mesela cihat, insanların arasını düzeltmek, iyilik ve takvada yardımlaşmak, sabır ve merhameti tavsiye etmek, güçsüz insanların haklarına riayet edip onları korumak gibi konulara aynı itinayı göstermemektedirler.

6. Çoğu kimseler usul (ilke) ile ilgili meseleleri ihmal ettiler. Bunun karşısında furu' (ayrıntı) ile ilgili amel ve meselelere önem verdiler. Oysa usule riayet etmeyen maksada ulaşamaz.

7. Çoğu kimseler yaygınlaşan haramlara karşı veya zayi edilmiş farzlar uğrunda mücadele vermekten ziyade, mekruh veya şüpheli şeylerle uğraşmayı yeğlemektedirler. Aynı şekilde fotoğraf çektirmek, şarkı söylemek vs. gibi haramlığı veya helalliği tartışmalı olan konularla meşgul olurlar. Helak edici büyük günahlardan haberdar olmadıkları halde küçük günahlara karşı çıkmaya çalışanlar da görülmektedir.

Netice olarak ümmet, büyükleri küçültmeye, küçükleri büyütmeye, önemsizi önemli görmeye, önemli olanı basite almaya, önce yapılması gerekeni sona, sonda yapılması gerekeni öne almaya, farzları ihmal edip nafilelere düşkünlük göstermeye, ihtilaflı konulardan ötürü kavga etmeye başladı. Bütün bunlar ve bunlara eklenebilecek öteki çarpıklıklar, ümmetin derin bir öncelik bilincine ve uygulamasına ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Tebliğ Çalışmalarında Öncelik Kayması

Gönüllerin fethi yani İslam'a açılması çalışmalarında yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da faaliyet gösterme imkânlarının doğmuş olması, kurum ve kuruluşlar olarak çoğu dinî grupların önünü açmış bulunmaktadır. Bu imkânın, ümmetin temel görev ve misyonu olan İslam tebliği adına peygamber örneğine uygun olarak kullanılması zorunludur. Ne var ki, yukarıda işaret ettiğimiz üzere kendi içinde gerekli önceliklere göre hayatı değerlendirmekte yoğun bir kargaşa ve kayma yaşayan ümmetin kimi grup ya da cemaatleri, yurt dışı tebliğ

faaliyetlerinde de usulsüzlük ve öncelik kaymasından kurtulamamaktadır. Birkaç yıl önce rahmetli olmuş bulunan âlim bir zatın, bir gün televizyondan şöyle bir duyuru yaptığını bizzat izlemiştim. Diyordu ki, "...eserlerin birçoğunu 46 yabancı dil ve lehçeye çevirtmiş bulunuyoruz. O dil ve lehçelerin konuşulduğu ülkelere bu eserlerden göndermek ve böylece tebliğde bulunmak isteyenler şu telefona başvursunlar."

Bu duyuruda söz konusu 46 lehçeyi konuşan insanların hepsinin Müslüman olduğu yani Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler hakkında sağlıklı bilgi sahibi olup olmadıkları hakkında hiçbir bilgi verilmiyordu. Oysa herhangi bir toplumun İslamlaştırılmasında öncelik, Allah'ın kitabına sonra Resulullah'ın hadislerine ve sünnetine verilmesi gerekmektedir. Böylesi bir çağrıda bulunabilmek için önce "Kur'an-ı Kerim'i sonra da şu hadis kitap veya kitaplarını 46 dil ve lehçeye çevirttik, bunları hediye etmek isteyenler..." diye bir duyuru yapılması uygun olurdu. Her mezhep veya grup kendi üstat, şeyh ve hocalarının kitaplarını öncelikle tercüme ettirip insanlara dağıtmaya kalkarsa, İslam ile yeni tanışmış ya da tanışacak olan toplumlara sünnet-i seniyye gereği sağlıklı bir tebliğ stratejisi uygulanmış olmaz. Bu da ümmet bünyesinde yeni yeni ayrılıkların filizlenmesine ve ümmet birliğinin daha baştan farklı istikametlerde parçalanmasına vesile olmaktan başka bir işe yaramaz.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, âyet kavramı sahabilerin gönüllerine iyice yerleşinceye kadar, kendi sözleri hadis-i şeriflerin yazılmasına izin vermediği tarihî gerçeğini öncelik bilinci açısından hatırlamak gerekir. Bu sünnetin devamı sayılabilecek bir uygulamayı İmam Buhâri'nin, *Sahih*'indeki konu başlıklarını düzenlemekte ısrarla takip ettiğini görmekteyiz. Buhârî, konu başlıklarını ısrarla önce âyet, sonra merfu hadis, sonra mevkuf hadis (sahabe kavli), sonra tabiun ve etbau't-tabiin fetvası, daha sonra ulemanın görüşleri sırasıyla tanzim etmiştir. Günümüzde Müslüman beyni de meseleleri değerlendirir ve sunarken aynı usul ve önceliği dikkate almalıdır. Doğru olan budur.

Öncelik bilinci konusunda şu ilginç olayı hatırlamak, herhalde anlatmak istediğimiz hassasiyeti iyice ortaya koyacaktır.

Hicret'in 6. yılında gerçekleştirilen *Rıdvan Bey'at*'ında bulunmuş bir Müslüman olan Âiz İbni Amr *radıyallahu anh* başından geçen bir olayı şöyle anlatmaktadır:

Mekke'nin fethinden önceki akşam Ebû Süfyân ile birlikte Hz. Peygambere gittik. Bazı sahabîler Hz. Peygambere bizi;

- Bunlar Ebû Süfyan ve Âiz İbni Amr, diye takdim ettiler. Hz. Peygamber,

-*Bunlar Âiz İbni Amr ve Ebû Süfyan'dır. İslam,* (İslam olmayandan) *daha izzetlidir. İslam yücedir, onun önüne geçilmez!*[85] buyurdu.

Bu olay cereyan ettiği sırada Âiz Müslümandır. Ebu Süfyân ise henüz Müslüman değildir, ikisinin birlikte olduğunu gören sahabîler, sosyal konumunu dikkate alarak müşrik olmasına rağmen Ebu Süfyân'ın adını önce söylemişlerdir. Hz. Peygamber ise, onların takdim cümlelerini Âiz'in adını öne almak suretiyle "*bunlar Âiz îbni Amr ve Ebû Süfyan'dır*" diye tekrar etmiş ve peşinden de Müslümanlık vasfının, Ebû Süfyân'ın toplum içindeki itibar ve mevkiinden daha öncelikli olduğunu belirtmiştir. Yani İslam'ın ve Müslümanın her şeyden önde ve

üstün bir konuma sahip bulunduğunu, Hz. Âiz'in bu niteliğinin sıralamada dikkate alınması lazım geldiğini vurgulamak üzere *"el-İslâmu ya'lu ve la yu'la"* buyurmuştur.

Hadis-i şerif takdimde, tercihte, protokolde, hiyerarşide İslam'ı ve Müslümanı daima önde ve ileride tutmak lazım geldiğini, Müslümanı, Müslüman olmayanlardan sonra anmak gibi bir hataya düşmemek gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Aynı şekilde İslam tebliğinde de Kur'an-ı Kerim'i ve Sünnet-i seniyyeyi öğreten hadis-i şerifleri öncelemek esas alınmalıdır. Aksi halde verilen emekler ve gösterilen gayretler "usulsüzlük" sebebiyle neticesiz kalacak ya da halkımızın ifadesiyle, "kaş yapayım derken göz çıkarmak" anlamına gelecek sonuçların doğmasına sebep olacaktır.

Netice olarak biz burada öncelik bilinci gereğine ve ümmetin hayatındaki öncelik kayması ve karmaşasına, gönüllerin fethi gibi büyük ve soylu bir görev ve cihadın önünü kesme tehlikesine işaret etmek ve dikkat çekmek istedik. Merhum Âkif'in dizeleriyle sözümüzü bağlayalım:

İşte dert, işte devâ bende ne var? Bir tebliğ
Size aid sizi tahlîs edecek sa'y-i beliğ.[86]

---

[82] Buhârî, Cihad, 102, 143, Fedâilu's-sahâbe 9; Meğâzi, 38; Müslim, Fedâilu's-sahâbe 34.

[83] Bakara Suresi, 2/21.

[84] Bk. Yusuf Karadavi, *Fi fıkhı'l-evleviyyât*, s. 8-9, Doha, 1994; *Öncelikler Fıkhı* (trc. Abdullah Kahraman), s. 32-35, İstanbul 2015 (ikinci baskı).

[85] Bk. İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*, III, 261.

[86] *Safahat,* s. 171.

“Gönül almak”, karşıdakinin gerçek maksadını, durumunu, hâlini “incelikli bir şekilde anlamak” olsa gerek. “Gören gözler için gün ışımıştır” diye bir söz var. İnsana gönül evinden bakanlar, başka gönüllerde neler olup bittiğini görürler. “Gönül almak” için, insanın incindiği noktayı derinlemesine kavramak gerekir. Çaresizliğinin hışırtısını duymak gerekir.

İncinmişler Panayırı

Mustafa AYDOĞAN
Yazar

Gönül, Allah'ın evidir. Yıkınca, neyin yıkıldığını; kırınca neyin kırıldığını; yapınca da neyin yapıldığını böyle anlatmak istemiş, kadim geleneğimizin büyük üstatları. Tabii, her hikmetli söz, eninde sonunda peygambere dayanır. Peygamberler peygamberi efendimize dayanır. Bu da öyle. İlhamını oradan almış. Manasını orada kurmuş.

Dünya, gönül yıkıcı bir yer. Dünyaya gelip de gönlü yıkılmamış, yüreği incinmemiş insan var mıdır ki! Bu dünyanın, Allah'ın evini, hırsın, kibrin, riyanın ağır darbelerine maruz kalmaktan koruyacak sağlam bir yapısı, sağlam bir düzeni yok. Bu imkân verilmemiş ona. O, yani dünya, bir incinmişler panayırı sanki. Gören gözler için her can, acılar, ihmaller, yaralanışlar kumkumasıdır. İnsan, koca bir yaradır. Hepimiz öyleyiz. Dünyada kaldığımız sürece hep yara alırız. İşte o yaralanmışlardan bazıları:

- Yalnızlar
- Düşkünler
- Çaresizler
- İhmal edilmişler
- Yoksullar
- Yurdunu kaybetmişler
- Evsizler

Dışımız da, içimiz de bu insanlarla doludur.

Özelliğini saydığımız bu insanları, çoğu kere başka yerde ararız. Hâlbuki her biri bir adım önümüzdedir. Hatta o kişi bizizdir. Ben, sen, o. Yarın yapayalnız kalmayacağımızı kimse iddia edemez. Biraz sonra, aklımıza bile gelmeyen bir hadise başımıza gelir ve çaresizlerin en çaresizi konumuna düşebiliriz. En sevdiğimiz insan, hiç ummadığımız zamanda ve biçimde bizi ihmal edebilir. Elimizdeki hey şeyi kaybedip zenginken yoksul duruma düşmemiz için küçücük bir sebep yeter de artar bile. Yurdumuzu bize dar edebilirler. Sokakların evsiz insanlarla dolu olduğunu ancak evsiz kaldığımızda anlarız.

Dünya, bir gurbettir. Niyazi Mısri hazretleri şu mısralarında ne güzel anlatır dünyanın bu hâlini:

Ey garip bülbül diyarın kandedir
Bir haber ver gülizarın kandedir
Sen bu ilde kimseye yâr olmadın
Var senin elbette yârin kandedir

Kandedir, 'neredEdir' demektir. Her insan bir "garip bülbül"dür. Dünya da bir "il"dir.

İnsanoğlu, bir "hâl"ler mahşeridir. Hâlden hâle girer; bir saniye önceki hâli bir saniye sonraki hâlini tutmayabilir. Sanırız ki o hep öyledir. Güçlü hep güçlü,

zengin hep zengindir sanırız. Oysa, zanlarımız bize akla gelmedik tuzaklar kurar.

İnsanın içinde bulunduğu mutlak durumlardan ikisini hemen söyleyelim: Yalnızlık ve çaresizlik. Niyazi Mısri hazretlerinin mısralarının altında yatan hakikat de budur. Bu nedenle, insanın gönlü hep kırıktır. Ümitleri gerçekleşmemiş, yaraları iyileşmemiş, çareleri sıkıntılarını aşmıştır. Biraz da bunun için kibirlidir, bunun için acımasızdır, bunun için hata üstüne hata yapar, bunun için başkalarını görmezden gelir. Düzenini bir türlü tutturamamıştır.

İnsanın mutlak durumunun "yalnızlık" ve "çaresizlik" olduğunu düşündüğümüzde, onun asıl mekânının Allah'ın evi olan gönlü olduğu sonucunu çıkarabiliriz. İnsan gönülden ibarettir. O bir kırılmaya görsün, geride hiçbir şeyi kalmaz. Ne demişler: "Gökten düşenin parçası bulunur da gönülden düşenin parçası bulunmaz."

İnsanın temel sorunlarından birisi sıkıntı ve acı çeken insanlar karşısında "acıma" duygusunu harekete geçirmesidir. Oysa kimse "acıma duygusuna" muhatap olmayı sevmez. Acımak yerine "anlamaya çalışmak" daha doğru olandır. Gönül iklimi "anlamaya çalışmak" ile genişler, yeşerir ve meyve verir.

"Gönül almak" ne güzel bir ifadedir. İrfanî geleneğimizin kelimelere yansımış biçimi gibi görünüyor. Peki, "gönül almak"tan maksat nedir? "Gönül almanın" asıl hareket noktası neresidir?

"Gönül almak", karşıdakinin gerçek maksadını, durumunu, hâlini "incelikli bir şekilde anlamak" olsa gerek. "Gören gözler için gün ışımıştır" diye bir söz var. İnsana gönül evinden bakanlar, başka gönüllerde neler olup bittiğini görürler. "Gönül almak" için, insanın incindiği noktayı derinlemesine kavramak gerekir. Çaresizliğinin hışırtısını duymak gerekir. Yeni açılmış yarasına bir tutam serinlik gerektiğini fark edebilmek gerekir.

Peygamberimizin, kuşu ölen bir çocuğa başsağlığına gittiği rivayet edilir. Anlamanın en saf, en mübarek biçimlerinden biri olarak önümüzde duran bir örnektir bu. Onun gönlünü alacak, kalbini ferahlatacak, anladığını hissettirecek. Çocuk da teselli bulacak, acısı hafifleyecek.

Evimizde iki tane muhabbet kuşu vardı. Kızımızın hatırını kıramadığımız için eve getirmesine izin vermiştik. Bir seneden fazla bizimle kaldılar. Neredeyse ailemizin fertleri gibi olmuşlardı. Çok sevmiştik onları. Bir gün kuşlardan birisi öldü. Evimizin odalarına ağır bir hüzün çöktü. Günlerce bu ölümü unutamadık. İstedik ki birisi gelsin başımızı okşasın, gönlümüzü ferahlatsın.

Bir yetimin başını okşamak, onun gönlüne serinlik verir.

Bir çaresize dert ortağı olmak, onun yalnızlığını giderir.

Bir yalnıza tebessüm etmek, onun için dünyalara değer.

Bir fakirin sofrasına oturmak, onu zenginleştirir.

Bir yolda kalmışın yardımına koşmak, ona insanlığın ölmediğini gösterir.

Başkalarının incinmiş kalbi, bizim kalbimizin incinecek yerlerinden haber verir.

Başkalarının yalnızlığı, bizim yalnızlığımızdan bir paya sahiptir.

Başkalarının düşkünlüğü, bizim düşkünlüğümüze bitişiktir.

Başkalarının çaresizliği, bizim çaresizliğimizden izler taşır.

İhmal edilmiş, derdine kulak asılmamış insanların içindeki acı bizim komşumuzdur.

Gönül alıcı her eylem, aslında, insanın kendi varlığının, kendi durumunun bilincine varmasını sağlar. Dertlerin, sıkıntıların, acıların, yalnızlığın kendisi için yaratılmış olduğunu, onların sadece başkalarına ait olmadığını fark etmesini sağlar. İnsanın çaresiz bir varlık olduğunu, başkalarına muhtaç olmayan tek varlığın Allah olduğunu anlamasına yol açar. Bu da onu kötü davranışlardan/alışkanlıklardan korur, arındırır.

Her gönül diğerine bitişiktir. Bir gönül incinirse, bu incinme diğerlerine de sirayet eder. Bir gönüldeki yara silinince de diğerlerinde iyileşme başlar. Gönül alma eylemi, insanın bir tür kendini onarma, tamamlama, iyileştirme eylemidir. Bir gönül alırsak, iki tane gönlümüz olur. İki gönül alırsak üç tane gönlümüz olur. Gönül alma, insanı çoğaltan bir şeydir. Bir lütuf, bir merhamet kaynağıdır. Gönül alanın gönlü genişler. Gönül kıranın gönlü daralır, paslanır.

Peygamberimiz karşılıklı hediyeleşmemizi, birbirimize hediye vermemizi tavsiye eder. Hediye, bir gönül alma eylemidir. En güzel hediye ise kalbi kırılana gönlümüzü hediye edebilmektir. Gönüllerimizi karşılıklı alıp vermekten daha büyük hediye olabilir mi? Cennetin yolu gönül alma basamaklarıyla döşenmiş olabilir mi? Eğer böyleyse, cennete bu basamaklara tutuna tutuna gideceğiz demektir. Öyleyse, kaç gönül aldığımıza bakmamız ve arada bir gönül pazarlarına uğramamız gerekiyor. Gönül pazarlarını ise gariplerin, çaresizlerin, yalnızların ve yetimlerin yanı başında aramak gerekiyor.

"Ben gelmedim da'vi için benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmağa geldim."
Yûnus Emre

Kırklara Karışan Gönül

Prof. Dr. Mustafa KARA
Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Adına ister gönül eğitimi, ahlâk eğitimi denilsin ister ruh terbiyesi nefs terbiyesi denilsin hepsinin hedefi Kur'an-ı Kerim'de kalb-i selim (bk. Şuara, 26/89) diye tarif edilen güzellik ülkesine ulaşmaktır. Nefs-i emmareden (bk.Yusuf, 12/53) nefs-i mutmainneye (bk. Fecr, 89/27) doğru olan bu yolculuğun adı tasavvufî literatürde seyrusülüktür. Nefsin yaramaz sıfatlarını terbiye ederek onu "Allah'ı seven Allah tarafından sevilen (bk. Maide, 5/54) bir makama yükselten bu gönül yolculuğuna din eğitimi demenin de hiçbir mahzuru yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de kalbin hâlleri tesbit edilirken hastalıklı, mühürlü, paslı, katılaşmış, taşlaşmış ... gibi ifadeler kullanılır. Bu menfilikleri yok etmeye yönelik olan gönül eğitimi, gönül adamlarının sohbet ve eserlerinde sık sık ele aldığı konular arasındadır.

Yolculuğun son durağına aşk ve muhabbet demek mümkün olduğu gibi rıza ve teslimiyet de denebilir. Bu yazıda gönül erlerimizin en büyüklerinden biri olan Yunus Emre'nin mısralarıyla söz konusu yolculuk kırk soruda takip edilecektir:

1. Dosta kiminle gidilir?

Yoldaş olalım ikimiz gel dosta gidelim gönül
Haldaş olalım ikimiz gel dosta gidelim gönül

2. Günahlarına ne zaman ağlayacaksın?

N'ola gelsen şimden giru fesadı terk etsen gönül
Gâh ağlasan günahına gâh kanaat etsen gönül

3. Dervişin nasıl olması gerekir?

Derviş gönülsüz gerekdir söğene dilsiz gerekdir
Döğene dilsiz gerekdir halka beraber gerekmez

4. Dervişliğe ne zaman girilir?

Gider gönül teşvişini bezeme hoyrat nakşını
Uçurmadan can kuşunu gel ikrar et erenlere

5. Dervişlikten ırak olan kimdir?

Miskin olagör bari benlikten ırak yürü
Gönlünde benlik olan dervişlikden ırakdır

6. Dervişlik ne değildir?

Dervişlik dedikleri hırka ile tâc değil
Gönlün derviş eyleyen hırkaya muhtac değil

7. Kalbin hastalıkları nelerdir?

Kendözümü görürüm sallanuban yürürüm
Buğz u kibr u adavet gönlümü almış benim

8. Düşmanlarım kimlerdir?

Düşman benim nefsim durur tama' ile hırsım durur
Tama' ile hırsa uyan gönüllerde yer eylemez

9. Cevher (Gevher) nerededir?

Gir gönüle bulasın Tur, sen-ben demek defterin dür
Key Güher, er gönlündedir sanma ki ol ummandadır

10. Benlik gidince kim geldi?

Varlık çun sefer kıldı ondan dost bize geldi
Viran gönül nur doldu cihanım yağma olsun!

11. Dış görünüşün değeri var mı?

Hırkam suçuma perde endişem fasit yerde
Gönlüm ayruk pazarda dilimde sözüm esrar

12. Yolda tehlike var mı?

Gönül usanmadın sen bu seferden
Çalabım saklasun seni hatardan

13. Hâl nicedir?

Aksakallı pir koca, bilmez ki hâli nice
Emek yimesin hacca bir gönül yıkar ise

14. Dostun evi nerededir?

Ben gelmedim da'vi için benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmağa geldim

15. Dosta giden yol nereden geçer?

Dosta gidenin yolu gönül içinden geçer

Bir amel eylemedüm gireyidüm gönüle

16. Gönül gözü görmese ne olur?

Yunus imdi sen Hakk'a er, dün ü gün gönlün Hakka ver
Gönül gözü görmeyince bu baş gözü görmeyiser

17. Gönlün hâlleri nasıl değişir?

Hak bir gönül verdi bana ha demeden hayran olur
Bir dem gelir şadi olur bir dem gelir giryan olur

18. Kendini bilen ne söyler?

Ol dost açtı gözümü gösterdi kendözümü
Gönlümdeki râzumı söyledim dile geldim

19. Dosta doğru uçan kanatların adı nedir?

Gönlüm canım aklım bilim senin ile karar eder
Pervaz vururlar dembedem uçuban dosta gitmeğe

20. Namaz kılmayan nerede yatar?

Gönlünde ikilik tutan ol metaı bunda satan
Yarın cehennemde yatan bunda namaz kılmayandır

21. Suyun akışı bize ne söyler?

Sen yüceden çıkarsın alçak yere akarsın
Gönül Hakka tutarsın alçak gönlün var senin

22. Âlimler ne diyor ne yapıyor?

Âlimler okuyup tutmaz halkı görüben gözetmez
Gönüllerde safa bitmez saladır kudse gidelim

23. Şefkatin ikiz kardeşi kimdir?

Kimde ki şefkat vardur rahmet dahi andadur
Şimdi bir gönlü açık sünnî müsülman k'anı

24. Dost nerededir?

Yunus sen diler isen dostu görem der isen
Ayandır görenlere işte gönül içinde

25. Gönül ne zaman sever?

Gönlüm bana eydürdi seni severem dedi
Gönlüm beni sevdiği Dost'a erinceyimiş

26. O'nu sevmekten başka iş var mı?

Eğer bana sorarısan canı yoktur şol kişinin
Maşuka sevmekden artuk gönlüne endişe gelir

27. Bunca ayrılık yetmez mi?

Yine seyreyledi gönlüm dostun cemalin arzular
Hicre katlanmaz gönül dostun cemalin arzular

28. Gönlün dosta hazır mı?

Yunus ko yalan davayı gel arıta ko sivayı
Gönlün evini kız eyle dost gelicek kondurmağa

29. Düşman kimdir?

Bu dünyaya gönül veren sonucu pişman olısar
Dünya benim dedikleri hep ona düşman olısar

30. Gönül neyi şerh ediyor?

Can neye ulaşırısa akıl da ona harc olur
Gönül neyi sever ise dil onu şerh etse gerek

31. Neredesin?

Söylerisem dilimdesin ger tek dursam gönlümdesin
Gönlüm gözüm seni sever ayruk nigârım yokdurur

32. Beytullah nerededir?

Kur'an kelâmım dedi gönüle evim dedi
Gönül ev ıssın bilmez ademden tutmayalar

33. Sır nerededir?

Halk içindir bu dil sözü gönüldedir dostun râzı
Gönül dosta söylediği ne der ise Kur'an'ımış

34. Kur'an yoluna girmeyen kim?

Gönül dolu zulmettir işlediği bid'attir
Bu niçesi ümmettir, Kur'an yoluna girmez

35. Onu kime soralım?

Yunus gönlün alanı sen kime söyleyesin
Sorarısan sor imdi sen onu bulmuşlara

36. Kime gönül vermeli?

Bir kişiden sorgil haber kim maniden haberi var
Bir kişiye vergil gönül canında aşk eseri var

37. Aşka doyum olur mu?

Benim gönlüm aceb aşkdan usanmaz
Varır aşka düşer hiç bana tanmaz

38. Aşk neye benzer?

İşidin ey yârenler aşk bir güneşe benzer
Aşkı olmayan gönül meseli taşa benzer

39. İmam kim?

Aşk imamdır bize gönül cemaat
Kıblemiz dost yüzü dâimdir salât

40. Kâl mi hâl mi?

Sûfiyem halk içinde tesbih elimden gitmez
Dilim marifet söyler gönlüm hiç kabul etmez

“Gönül kırmak veya yıkmak kolaydır, önemli olan gönülleri inşa ederek yeni nesillerin hakikat âleminin nefesinden beslenmelerine fırsat vermektir. Mü’min, kardeşinin imarında bir bütünün diğer yarısıdır. Dolayısıyla Müslüman kardeşinin kalp incinmesine sebep olacak, tüm hallerin giderilmesi için, her türlü çabayı sarf etmelidir.”

Gönül Kırmak/Yıkmak ya da Gönül Yapmak

Prof. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

“İncinsen de İncitme…” (Hacı Bektaş-ı Veli)

İstanbul’da Üsküdar iskelesi yanında, Mimar Sinan’ın inşa ettiği Mihrimah Sultan Camii’nin karşısında sahilde sabahın erken saatleri… Hava serin, denizden gelen sert rüzgâr insanın âdeta yüzünü yakıyor. Bir seyahatim nedeniyle evden erkenden çıkmıştım. Meydanda birkaç ayakkabı boyacısı, açık havada tezgâh kurmuş, müşterilerini bekliyorlar. Vaktimin olmasını fırsat bilerek ayakkabılarımı boyatmak istedim. Boyacılardan birine yaklaştım, tam oturup ayakkabımı boyatacaktım ki, tezgâhın sahibi, “Ben siftah yaptım, yandaki arkadaşım siftah yapmadı”, dedi ve siftah yapmayan arkadaşına işaret ederek ilave etti: “o boyasın.”

Boyacı amcanın verdiği cevaba çok şaşırdım, “biz bunları tarihimizden örnekler olarak veriyor, Osmanlı medeniyetinden örnekler olarak anlatıyoruz. Bu tür olayların bu zamanda olacağını hiç düşünmezdim” dedim. Bu yaşadığım olayla, mazide kaldığını düşündüğüm değerlerin bugün de yaşatıldığını ve Osmanlı medeniyetinin ahlak mirasının hâlâ canlı olduğunu gördüm. Meslektaşını kendisine tercih eden boyacıya şunları söylemeden edemedim: “Lise ve üniversite yıllarında öğrenciyken bu tür ifadeleri hocalarımızdan duyar; bir efsane gibi biz de başkalarına anlatırdık.”

Gerçekten İstanbul’u ticaretin, rekabetin kızıştığı bir mekân olarak düşünür, bu türden bir meslek dayanışmasının halen var olduğunu hiç tahmin etmezdim. Para, çıkar ve menfaatin zirve yaptığı bir yerlerden biri olan Üsküdar düşünüldüğünde, gösterilen inceliğin diğerkâmlığın değeri daha da artacaktır.

Gönül Medeniyeti

Medeniyetimizde gönül zenginliği, mal servet zenginliğinden önce gelir. Gönül dünyası zengin olanların inşa ettiği bir medeniyetin temsilcileri, bencil ve faydacı/çıkarcı bütün olumsuz hâllerden azade olarak, başkalarının da var olduğunu her daim zihinlerinde tutarlar.

Modernizmin *empati* dediği, kültürel dünyamızda *diğerkâm* olarak bilinen yalın bir şekilde “başkasının yerine kendimizi koyma” olarak ifade edebileceğimiz erdem, elan yaşayan geleneğimizin önemli hasletlerinden biridir. Daha ileri aşaması olan isâr (kendisini muhtaç olduğu halde, ihtiyacı olana vermek) ise başka medeniyetlerde karşılığı olmayan yüce bir fazilet olarak varlığını korumaktadır.

Erdemlere kaynaklık yapan Kur’an ve onun açıklayıcısı olan hadislerden beslenen ilim ve irfan dünyamız, yüzlerce yılın birikimiyle şekillenmiştir. Bu müktesebatta gönül dünyamız ayrı bir yer tutar. Nitekim çalışmamızda “gönül kırmak” üzerinde duracağız. Ancak *gönül kıran* ve *gönül yıkan* olumsuzluklardan

ziyade bunların iyileştirme imkânları üzerinde yoğunlaşacağız. Zira gönül yıkmak, ilim ve irfan dünyamızın rehberlerince en ağır bir şekilde kınanan erdemsizliklerin başında gelir.

İrfanî geleneğimizin değerlerinden birisi olan Türkistan'ın pîri Hoca Ahmet Yesevî (1093-1166), nice gönüller yıkıp onları mahzun bıraktığından dolayı pişman olduğunu ifade eder. Yesevi'nin bu pişmanlık içinde yazdığı dizeler Yunus'un (1240-1320) sözlerini hatırlatır:

Ki bilmeden sayısız günah işledim,
Gönülleri yıkıp mahzun eyledim.[87]

Gönlü, yönelecek Kâbe[88] olarak gören Yunus için, onu inciten ve kıran Hakk'ı incitmiş olur.

Gönül mi yig Ka'be mi yig eyit bana aklı iren
Gönül yigdür zirâ Hak gönülde tutar turagı [89]

Zira gönül yıkanın namaz ve niyazı, Hakk nezdinde makbul olmaz. İbadet ve kulluk Rahman'ın indinde hayırla buluşmaz.

Bin kez hacca vardunısa bin kez gazâ kıldunısa
Bir kez gönül sıdunısa gerekse yüz yıl yol dokı[90]

Bir kez gönül yıkdunısa bu kıldugun namaz degül
Yitmiş iki millet dahı elin yüzin yumaz degül[91]

Ancak gönülleri inşa edip ona hayat vermek ise, günah ve şerden azâde olmanın yolunu keşfedip haccedenlerle birlikte yürümek anlamına gelir.

İlm ü amel ne assı bir gönül yıkdunısa
Ârif gönül yapdugı berâber hicâzi ile [92]

Düriş kazan yiyidür bir gönül el getür
Yüz Kabe yigrekdür bir gönül ziyareti[93]

Yunus Emre dir hoca gerekse var bin hacca
Hepisinden yüce bir gönüle girmekdür[94]

Yunus, gönle uyanın rahmete nail olacağını düşünür. Artık bu makamda, tüm diğer manalar son bulur. Can gözü veya bâtın gözü, gönülde gizlidir ve orada mekân tutar. Gönül gözü, her şeyi görene (Basîr) ulaştırır. Böylece Hakk'ın tecelli ettiği cân dirilişe geçer ve yenilenir. Cânı yenilemek, İlahî hayattan nasiplenmektir; ebedî iksirden doymaksızın beslenmektir.

Sen olduğun gönüller her dem cânın yiniler
Bunlardır ölmeyenler hâkimi sen olasın [95]

Gönül neye muhabbet duyarsa onu okur ve şerh eder. Aşk şarabının feyzinden kana kana içenlerin gönlü her daim diridir; asla yıkıntı ve sıkıntılardan etkilenmez.[96]

Yaşadığımız dünya, insanımızı ve insanları modernleşme ve dünyevileşmeyi/sekülerleşmeye hızlıca kontrolsüz bir şekilde sürüklemektedir. Sonuçları itibariyle, fert ve toplum/cemiyet bu hâlden menfi bir şekilde etkilenmektedir. Nihayetinde bütün dinlerin, ideolojilerin ve felsefî sistemlerin amaç olarak hedeflediği mutluluk ve onun elde edilmesi gerçekleşmemektedir.

İnsanlarımızın yitirdiği değerler ve gönülleri incitici hâller, gün geçtikçe çoğalmakta, yürekler kırılmakta ve sızlamaktadır.

Modern insan, narsistik bir tavır içinde kendisini, zaman ve tarihin âdeta "yarı tanrısı" gibi görmek düşüklüğü içerisindedir. Aydınlanmacı ve pozitivist düşüncelerin, emekleme çağındaki insanın artık tabiata, dolayısıyla her şeye egemen olduğu hususundaki marjinal yorumları, bireyleri kendilerini "üstün insan" görmeleriyle sonuçlanmıştır.

Aranmamak ve Aramamak

Olgu ve olayların, hâsılı her şeyin merkezine kendisini yerleştiren modern insan, dünyanın ve hatta evrenin içindeki canlı ve cansız her şey ile beraber sadece onun için var olduğunu düşünmektedir. Bu çerçevede her düşünen canlı, onu gündemine taşımalı ve onunla ilgilenmelidir. Diğer taraftan iletişim kurduğu, dost ve arkadaşları/akrabalarıyla iletişimini sürdürdüğü halde, aranmamanın verdiği dayanılmaz gönül sızısı ve yürek daralmaları…

İlahî ve nebevî ilke, yapılması gerekeni bildirmektedir: Aramayanı aramak, gelmeyene gitmek, vermeyene vermek ve zulmedeni affetmek. Gördüğünde ve sesini duyduğunda Allah dostlarını görmüş ve duymuş gibi sevdiğin insanların aramamaları insana acı vermektedir. Bunun sonucunda misilleme gibi marazî hâlin ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Tabiri caizse rövanş alma hastalığı… İslam peygamberinin (s.a.s.) dostları ve arkadaşları, onu gördüklerinde "anam babam sana feda olsun… Sen bize çölde çok sıcak gündeki soğuk sudan daha tatlısın…" demeleri ne kadar güzeldir. Kutlu peygamberin (s.a.s.), kızı Fatıma'nın kendisini ziyaret ettiğinde, yerinden kalkıp alnından öpüp kendi oturduğu yere oturtmasını nasıl unutabiliriz.

Defalarca aradığı halde, "artık aramayacağım, bir de o arasın" kolaycılığının sahte tatminine kapılmadan aramayanı aramak erdemini sürdürmek arif ve âkillere mahsustur.

Anlaşılmamak veya Yanlış Anlaşılmak

Aradığı ve arandığı halde anlaşılmamak/yanlış anlaşılmak, hâllerin en müşkül olanlarındandır. Kendisini ve meramını anlatamamanın daraltıcı, boğdurucu girdabında kaybolmak. Hayatı, insanı, tabiatı "fehmedememenin" yetersizliğinin sonucu olarak, kendini ifade edememek… Kelimelerin ve cümlelerin, kısaca dilin, gönül ve zihin dünyası için güç yetirememesi…

Ön şartlılığın ve kesin kabul/inançların yargılarının, yürekler üzerindeki

baskısı, en ağır yüklerin verdiği yorgunluktan daha da ağır gönül yaralanmalarına/sızılarına yol açabilmektedir. Dinleyip anlamanın verdiği mutluluk evreninde var olmak, gül bahçesindeki ıtırlardan doya doya nefeslenmek gibidir. Hâlini ve ahvalini tüm benliğiyle var oluşuyla paylaşabilmek…

Kıymet Bilmemek ve Kıymeti Bilinmemek

Meleklerin "itaat secdesi" yaptığı insan, Hakk Teâlâ yarattığı için kutsaldır, mukaddestir. Yani "yaratılanı, Yaratan'dan dolayı hoş görmek." Kibrin ve isyanın temsilcisi şeytan ise, emri çiğneyerek insanın kıymetinin anlamını bilmedi. O insan ki, aceleci, hırslı yaratıldığı için kendisine verilen şerefi idrak edemedi. Nankörlük ederek, neden ve niçin yaratıldığının sorgulamasında imtihanı kaybetti. Tabiatın dört unsurundan ikisi; toprak ve sudan varlık âlemine geldiğini düşünmedi. Ama her şeye rağmen, o en güzel surette yoktan var edildi.

Yaratan isteseydi; nâsı, tek bir millet ve kabile olarak bir arada bir yerde bir coğrafyada aynı renk, şekil ve dille halk edebilirdi. Akıl, düşünme ve konuşma gibi dünyalar kadar değerli nimet ve lütufları; inayet ve cömertliğinin genişliğiyle insana bahşetti. Kendisine karşı isyan ve kendisini inkâr etme özgürlüklerini verdiği insan, türdeşlerini korkutan bir "kan dökücü" ve "fesat çıkarıcı" olsa da bu ikramlardan sonsuz bir şekilde nasiplendi.

Akleden ve akletmeyen bir canlıyı öldürmek, insanî ve İslamî bir eylem değildir. Nitekim kasten bir insanın hayatına son vermek, tüm âlemi sonlandırmakla eşdeğerdir. Kutlu peygamber ki, yüze vurmayı bile nehyetmiştir…

Varlık âlemiyle buluşan insan, tüm canlılar gibi gelişim evrelerinin basamaklarından geçer. Yeter ki, onların derecelerine göre konuşulsun ve muamele edilsin… İnsanlara merhamet edeni, Allah rahmetiyle şereflendirir, bereketlendirir. Öyle ki, onu melekler, göklerin ve yerkürenin ahalisi ve ummanlardaki balıklar bile hayır duasıyla anarlar.

O halde insan neden kendisine iyilik emredildiği halde, tersini yapar; kusurları araştırarak ziyana uğrar. Âdem'in sureti üzerine yaratılan "unutkan" insan, neden ilahî ilkeleri hatırlamaz? Onların istikametinde yolculuğuna devam etmez?

Var oluş, bu dünyayla sınırlı değilken, öte dünyalar için seyahat azıklarını hasat mahsulleri ve meyvelerini neden hazırlamaz, hoyratça onları heba eder? Hem kendisini hem de ona tabi olan çevresini, nârın en kızgınıyla buluşturma gayreti içine düşer. Bilmez mi ki, başkalarından önce azaları ona şahitlik edecektir. Şu halde neden Hakk'tan gayrısı talep eder, kudret noksanı olanlara kullukta bulunur, köle olur.

İnsanların en hayırlısı, rahmet elçisinin çağında yaşayan inanç erleridir. İnsanların en şerlisi ise, Rezzâk'ın rızası için istenildiği halde vermeyendir. "İki vadi altın", ihtirasların şiddetini dindirmez, üçüncü, dördüncü ve sonsuz olana talip olur.

Ama hiçbir servet, isterse Karun'a verilen anahtarlarını bile bir grup insanın ancak taşıyabildiği hazine olsun, insanın kıymetinin ölçüsü ve karşılığı/bedeli

olamaz. Şanı yüce olan Allah halk ettiği için insan bizatihi değerlidir, terazilerin bile değerini ölçmeye güç yetiremeyeceği kadar kıymetlidir. Kendisi için paha biçilemeyen insan; şehvet, nefis ve şeytana itaat edip onların kölesi olursa, hayvanlardan aşağı derekeye düşer… Ancak hâkimler hâkiminin hükümranlığına tabi olup özgürlüğün zirvesini yakalarsa, o zaman meleklerin derecesinin üzerine sıçrar/terfi eder/nurlanır…

Şu halde, yapılan iyilik ve hayrın sahiplerinin kıymetini bilmek, denizdeki balıkların bile duasına muhatap olanı unutmamak, ilişkiyi kesmemek erdemin zenginliğini gösterir. Bugün yaşanan kişilik krizlerinden birisi budur. İyilik, hayır ve menfaat olunca en uzak olana bile yakın olma iştahıyla düşkünlük göstermek… Lakin ihtiyaç ve yardım isteği gerçekleştikten sonra, en yakın olandan aslanın pençesinin saldırısıyla karşılaşmış gibi kaçmak… İhtiyaçlar ve yardımlar, tekrar ortaya çıkınca, yine arayıp sormalar, iletişime geçmeler, yakınlaşmalar; nihayetinde aynı tekrara düşme bahtsızlığına duçar olmak, alçalmak…

Kıymet ve değere muhatap olmak için, başkalarının katkı ve desteklerini unutmamak, kıymet bilmek… Kıymet bilmeyenin kıymeti bilinmez… Aslında şu hikâye anlatılanları özetlemektedir: “Yaşlı adamın eşi evde tereyağı yapıyordu. Kocası ise her gün yakınlardaki bakkala götürüp satıyor onunla geçiniyorlardı. Bakkal, adamın getirdiği tereyağını hiç tartmıyordu. Ancak bir gün acaba dedi, adam gittikten sonra tereyağını tartıya koydu, 900 gram olduğunu görünce çok öfkelendi ve yarın geldiğinde bunun hesabını sorar bir daha da ondan alışveriş yapmam, dedi. Ertesi sabah yaşlı adam elinde tereyağı içeriye girdi, bakkal sert bakışlarıyla bir daha senden tereyağı almayacağım, dedi. Yaşlı adam üzülerek “efendim bir yanlışım mı oldu?” dedi. Bakkal, efendi senin bana verdiğin tereyağını tarttım. 900 gram geldi, ayıp değil mi bu yaptığın dedi. Yaşlı adam utanarak başını yere eğdi ve “efendim bizim terazimiz yok, sizden bir kilo şeker almıştık, onu tartı olarak kullanıyoruz” dedi. Bakkal utancından ne yapacağını şaşırdı. Böyledir işte dünya… Kime ne ağırlıkta kıymet verirsen o ağırlıkta kıymet bulursun.”

İyiliğe Karşılık Vermemek

Gönül dili, her şeyin kıymetinin para ve maddî değerlerle ölçüldüğü bir zamanda yaşamayı anlamakta zorluk çekiyor. En yüce iyilik ve mutlak iyinin gerçekleşmesi, kâinatın güzelliğinin bir gerçeğidir. Gösterilen bir hayrı görmezlikten gelmek ve ona mukabelede bulunmamak bir şahsiyet zehirlenmesidir. Yapılan iyiliğin ve güzelliğin karşısında suskun, sessiz ve tepkisiz kalmak, hayrın değerini düşürmez. Ancak kendisine fayda verenin kıymetini zedeler.

İnsanları hayra ve en yüksek iyiliğe çağıracak, onu emredecek topluluğun bulunma zorunluluğu ilahî bir emirdir. İlahî ilke bununla yetinmez. Aynı zamanda kötülük ve şerrin her türlüsünü uzaklaştıracak, hatta engel olacak kimselerin de bulunması cemiyet için bir zorunluluktur.

Karşılık beklemeden vermek, sadaka ve infak, hayırların en güzelidir.

Günahlardan arınmanın yolu, dünyevî ve uhrevî güzelliklerle karşılaşmanın da formülüdür. Ancak verirken, gözü arkada kalmadan vermek, “sağ elinin verdiğini sol elin görmeyeceği” gizlilikte vermek… Bunun mükâfatı gölgelerin bulunmadığı günde, serinlikler içerisinde ebedî mutluluğun hazzına varmakla gerçekleşir. İyiliğin tamamlanması bir süreçtir. Onda acele etmek gerekirken, bir taraftan onu önemsiz göstermek; diğer taraftan onu çok değerli bir mücevheri gizleme hassasiyetiyle açıktan, alenen göstererek yapmama titizliğinde bulunmak...

İyilikte yarışmak ve yardımlaşmak esas prensip olmalıdır. Düşmanlık, günah ve fenalıkta ise Allah’ın gazabından çekinerek muhalif bir tavır içerisinde sabitkadem olmak hayrın hayat bulması için kaçınılmazdır. Nihayetinde hayrın ve hasenatın ecri, onu yapanda hayat bulacaktır. Aksi durumda ise, vebal hâli zuhur edecek, şerrin faili iki cihanda kaybedecektir. Sonunda buluşma ve dönüş, âlemlerin Rabb’inde olacaktır.

Eziyet veren bir şeyin yoldan kaldırılmasının bile kadr ü kıymetini takdir eden Rahîm, mabetlerin kötü ve bakımsız bırakılması gibi tali bir konuyu da çirkin hâller arasında değerlendirir. Güzel yüzle karşılanan bir Müslüman kardeş, tebessümün, infaklar içerisinde bir sadaka olacağının bilincindedir elbette.

Hiç iyilikle kötülük eşdeğer ve denk olabilir mi! Kötülük ve çirkinliğin engellenmesi vicdanî bir zorunluluktur. Düşmanlığa maruz kalan muhalif kimse, candan bir dosta, ancak sabırla dönüşür. Lakin şeytanî hislerin esiri altındaki nefsin, aziz olana sığınmaktan başka çaresi yoktur. Her şeyi gören (Basîr) ve her şeyi duyan (Semî), hazların verildiği vesveseyi bertaraf edecek yegâne kudrettir.

Şu halde iyilik âleminde, yol işaretleri açıktır: Senden ilişkiyi kesenle bağı koparmamak. Zalim de olsa zulmü karşısında affetmenin genişliğini yüreğinde hissetmek, kötülük ve şerrin sahibine iyilikle karşılıkta bulunmak… Zikri geçen erdemler, söylenmesi kolay, yapması güç peygamberî sabır getiren hâller ve davranışlardır.

Kötü ve Zor/Sıkıntılı Zamanlarda Dost ve Arkadaşların Yanında Olmamak

Çıkar ve ihtirasların öne çıktığı günümüzde, sıkıntılı ve zor zamanlarda yanımızda dost ve arkadaşları bulamamak büyük hayal kırıklıklarına ve gönül yıkıntılarına sebep olmaktadır. Büyüklerimizin “dost ve arkadaş kötü günde belli olur” sözleri, âdeta bizler için bir hayat ilkesi olmuştur. Bencilliğin, başkalarının sıkıntılarını paylaşmaya izin vermemesi, cemiyet içindeki vahdet ve tevhidi yaralamaktadır. Nitekim peygamberimizin (s.a.s.), iyi ve kötü arkadaş hakkında enfes bir mukayesesi bulunmaktadır: “İyi arkadaşla kötü arkadaş misk taşıyan kimse ile körük üfüren kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana onu ikram eder yahut sen ondan (miski) satın alırsın ya da ondan güzel bir koku duyarsın. Körük üfüren kimse ise ya elbiseni yakar ya da ondan kötü bir koku duyarsın!” (Müslim, Birr, 146)

Dost ve arkadaş, kişinin aynı zamanda inanç ve hayat felsefesini belirler. Zira insan “sevdiği ile beraberdir.” Bu beraberlik hem dünyada hem de ahirette

olacaktır. Onun için inanç alanlarının içerisinde bulunmayanların dostluğu, mü'mine hayır getirmeyecektir. Dolayısıyla dostluklara azami dikkat göstermek gerekmektedir. Allah'a karşı gelmekten korkanlar ve istikamet üzere dosdoğru yol üzerinde olanlarla yolculukları sürdürmek, inananlar için büyük maslahatlara vesile olacaktır. "Keşke"ler içerisinde yanlış dostlukların pişmanlığını yaşamamak gerekir. Bilelim ki, en yüce dost (Refik-i Âlâ) ve onun Habib'inin sevgisi, bütün sorun ve problemlerin çözüm yeridir. Geçici ve menfaat üzerine kurulan arkadaşlıklar, ateşin samanı yakması gibi bir anda veya zor zamanlarda kaybolur. Allah'ın dostluğu, O'nun yarattıklarından gelebilecek her türlü korku ve üzüntüyü berheva edecek yegâne güçtür. Şeytanın dostluğu ise, sonu ziyan ve hüsranla neticelenecek olumsuzluklara sebebiyet verecektir. Şeytanın arkadaşlığı, kendisinde hayır bulunmayacak en kötü dostluklardandır. Peygamberler, sıddıklar, salihler ve şehitler ise en güzel arkadaşlardır.

"De ki: 'Biz Allah'ı bırakıp da bize fayda veya zarar vermeyen şeylere mi yalvaralım? Allah, bizi doğru yola kavuşturduktan sonra ardımıza mı dönelim? Arkadaşları, bize gel, diye doğru yola çağırdıkları halde yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşıp, şeytanların ayartarak uçuruma çektikleri ahmak gibi mi olalım?' De ki: 'Allah'ın gösterdiği yol, yegâne doğru yoldur. Bize, bütün âlemlerin Rabb'ine teslim olmamız emrolundu." (En'âm, 71)

Hz. İbrahim'in oğlu İsmail'le olan birlikteliği, Hz. Musa'nın kardeşi Hz. Harun'la olan ilişkisi, Hz. Yusuf'un zindan arkadaşlarıyla muhabbeti, Hz. İsa'nın Havarilerle olan kader birlikteliği ve Hz. Peygamberin (s.a.s.) ashabıyla olan ana-babanın da ötesindeki aşkı, bizlerin yaşam anahtarlarımız olmalıdır. Yine "İki kişiden biri olan" Hz. Ebubekir'in dostluğu, Hz. Ömer'in cana yakınlığı, Hz. Osman'ın hayâlı muhabbeti ve Hz. Ali'nin cesur arkadaşlığında yüce gönüllülük örnekleri bulunmaktadır. Günümüz Müslümanının, bu ilişkiler demetinde alacağı çok dersler mevcuttur.

"Eğer siz ona (peygambere) yardım etmezseniz, Allah ona yardım eder. Hani o kâfirler, onu Mekke'den çıkardıkları vakit sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına 'Üzülme, çünkü Allah bizimledir.' diyordu. Allah onun kalbine sükûnet ve kuvvet indirmişti ve onu görmediğiniz bir orduyla desteklemişti. Kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan Allah'ın kelimesidir. Ve Allah güçlüdür, hikmet sahibidir." (Tevbe, 40)

Sözünde Durmamak

Söz ve ahit, zamanımızın en çok örselenen olgularından biridir. Söz vermenin anlamsızlığı, cemiyetimizin karşılaştığı önemli bir problemlerdendir. İlahî emirler yapılması gerekenleri bildirir: *"Verdiğiniz sözü ve yaptığınız antlaşmayı yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir."* (İsrâ, 34)

Antlaşma yapıldığında, verilen vaatlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu ahitlerden dolayı Allah katında sorumluluk bulunmaktadır. Aynı şekilde verilen sözü, yeminle desteklemek, buna rağmen o ahdi yerine getirmemek, Allah indinde çok ağır sorumlulukları ve büyük günahları beraberinde getirecektir: *"Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'a karşı verdiğiniz sözü*

yerine getirin. Allah'ı kendinize kefil kılarak pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı bilir. Bir topluluk diğer bir topluluktan daha (güçlü ve) çoktur diye yeminlerinizi aranızda bir hile ve fesat sebebi yaparak, ipliğini iyice eğirip büktükten sonra (tekrar) çözüp bozan kadın gibi olmayın. Allah, bununla sizi ancak imtihan eder. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri kıyamet günü size elbette açıklayacaktır." (Nahl, 91-92)

Sıla-i Rahimi Kesmek

Yakın ve uzak akrabayla irtibatta bulunmak ve ziyaret etmek, yani sıla-i rahim, farzdır. Müslüman bir kimse kin tutmaz, küslük yapmaz, üç günden fazla da dargın olamaz. Bu üç hâl de onun için haramdır, istenmeyen bir durumdur. Sahabeden bir adam şöyle dedi:

– Ya Rasulallah! Kuşkusuz ki, benim akrabalarım var. Ben onları ziyaret ediyorum, onlar benimle alakayı kesiyorlar! Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar! Ben onlara anlayışlı yumuşak davranıyorum, onlar bana kaba ve cahilce davranıyorlar!

Bunun üzerine Resulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

– *"Eğer hakikaten sen söylediğin gibi isen, sen onlara ancak kızgın kül yedirmektesin. Sen bu hâl üzere devam ettiğin müddetçe senin yanında da muhakkak Allah tarafından onların ezalarını def eden bir yardımcı bulunmakta devam edecektir."* (Müslim, 2558/22)

Yani akrabalık bağını kesen ve koparanın, iki dünyası da onun için kayıptır. Efendimizden aktarılanlar, sıla-i rahmin, rızkı bollaştırdığı ve ömrü uzattığı müjdelerini bildirmektedir. Esas sıla-i rahim, ilişkiyi kesen akrabayı sormak ve ziyaret etmektir.

"Allah'a kulluk edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın! Anneye, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya ve ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın! Allah, kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez!" (Nisa, 36)

Günümüzün gönül sızlatan uygulamalarının başında gelen akrabayla ilişkiyi kesmek, dinî sorumluluğu en büyük olan hâllerdendir. İnsanlar, iyi bir gelire sahip iseler, sağlıkları yerindeyse, çoluk çocukları varsa, evleri ve arabaları varsa, kendi çekirdek ailesinin dışındaki yakınlarıyla irtibatlarını koparıyorlar. Yakın akraba, komşu, dost ve arkadaşlarıyla ilişkisini koparan insanımız, yalnızlaşma ve yabancılaşma hâlini yaşamaya başlıyor. Akabinde ruhî bunalım ve depresyonların içerisinde kendisini buluyor. Bunun neticesinde psikolog ve psikiyatristlerin kapılarını aşındırmaya başlıyor. İlaç ve anti-depresan kullanımları, onun içinde bulunduğu sıkıntılara derman olmuyor. Zira o, bereket kapıları olan, tüm irtibat yollarını tıkamıştır. Nefes alacak boruları ve bacaları kapatmıştır. Efendimiz formülü bize bildirmektedir: *"Ey insanlar! Birbirinize selâm verin, sıla-i rahim yapın, yemek yedirin! Geceleyin insanlar uyurken namaz kılın ki selâmetle Cennete giresiniz."* (Tirmizi)

Anne – Babayla İlgilenmemek

İlişkileri koparmanın en tehlikeli ve vebali en büyük olanı ise, anne ve babayla olanıdır. Yüce Mevlâ'mız, bu hususta bizi ikaz etmektedir: *"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, annenize ve babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine öf! bile deme! Onları azarlama! İkisine de güzel söz söyle! Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et (diyerek dua et!)"* (İsra, 23-24) *"Biz insana, anne babasına (en güzel bir biçimde davranmasını) emrettik. Çünkü annesi onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl içinde olur. O halde bana ve annene babana şükret! Dönüş banadır."* (Lokman, 14)

Anne ve babaya hürmet edip onlara iyilikte bulunmak, Allah yolunda cihat etmekten daha faziletli bir amel olarak kabul edilmektedir. Zira *"Hiçbir çocuk babasının hakkını ödeyemez! Ancak onu köle olarak bulur da satın alarak hürriyetine kavuşturursa babalık hakkını ödemiş olur."* (Buhari, Edebü'l-Müfred, 10; Müslim, 1510/25)

Anne babasıyla ilişkisini kesenle Allah ilişkisini keser. Nihayetinde hayattayken onların hayır duasını almayanlar, iki cihanda da kaybedenler olacaklardır. Zira onlara isyan etmek, büyük günahlardandır.

"Kuşkusuz ki, Allah size annelere asi olmayı, verilecek borcun men edilip verilmemesini, verilmeyen şeyin alınmasını ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömmeyi haram kıldı! Ve yine Allah sizin için dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı zayi etmeyi kerih gördü!" (Buhari, 13/5979)

Yalan Söylemek

Yalan söylemek, o kadar yaygınlaşan kötü bir haslet oldu ki, ticarette, okulda, pazarda, camide vs. hâsılı her yerde, nelere bedel olacağı hiç düşünülmeden ve günahından çekinilmeden yapılan bir hareket olarak karşılaşılmaktadır.

Abdullah İbnu Amir radıyallahu anh anlatıyor: "Bir gün, Resûlullah (s.a.s.), evimizde otururken, annem beni çağırdı ve,

"Hele bir gel sana ne vereceğim!" dedi. Resûlullah (s.a.s.), anneme,

"Çocuğa ne vermek istemiştin?" diye sordu.

"Ona bir hurma vermek istemiştim" deyince, Resûlullah (s.a.s.),

"Dikkat et! Eğer ona bir şey vermeyecek olursan, üzerine bir yalan yazılacak!" buyurdular." (Ebu Davud, Edeb 88, 4991)

Yalan söylemek, kalbi karartan bir rezilettir. Güldürmek için bile yalan söylemekten kaçınmak gerekir. Çocuklara bile yalan söylemek onların gelecek hayatlarında derin yaralar bırakır.

İmam Malik'e ulaştığına göre, İbnu Mes'ud radıyallahu anh şöyle demiştir: "Kul yalan söylemeye ve yalan söyleme niyetini taşımaya devam edince bir an gelir ki, kalbinde önce siyah bir nokta belirir. Sonra bu nokta büyür ve kalbinin tamamı simsiyah olur. Sonunda Allah nezdinde "yalancılar" arasına kaydedilir." Muvatta, Kelam 18, (2, 990)

Resûlullah aleyhissalatu vesselam buyurdular ki: *"Yazıklar olsun o kimseye ki, insanları güldürmek için konuşur ve yalan söylerler! Yazık ona, yazık ona!"* Ebu

Davud, Edeb 88, (4990); Tirmizi, Zühd 10, (2316)

Gıybet Etmek

İnsanları en çok yaralayan fiillerden biri de gıybettir. Gıybet, "ölü kardeşinin etini yemekle özdeşleştiren bir erdemsizliktir.

Rasûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dediler. Bunun üzerine,

"Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!" açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam,

"Ya benim söylediğim onda varsa, (bu da mı gıybettir?)" dedi. Aleyhissalatu vesselam, şöyle buyurdu:

"Eğer söylediğin onda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir." (Ebu Davud, Edeb 40, 4874; Tirmizi, Birr 23, 1935; Müslim, Birr, 70, 2589)

Müslüman, kardeşine gıybet etmez. Eğer bir kimsenin gıybet ettiğine şahit olunursa onu uyarmak ve ona engel olmak dinî bir vazifedir. Yanında din kardeşine gıybet edilen kişi, gıybet edeni, şayet gücü yetiyorsa men etmeli ki, Allah da onu mükâfatlandırsın. Aksi takdirde Hakk Teâlâ, onu dünya ve ahirette rezil eder.

Gıybet, nefsin güzel gösterdiği ve haz aldığı bir fiildir. İnsanlar, gıybetin zararlı ve azarlanmış/kınanmış bir kötü fiil olduğunu bile bile yine de gıybet etmekten kendilerini alamazlar. Şu halde, Allah, bu marazî hâli neden haram kılmıştır? Bu haram kılınmada elbette birçok sır ve hikmet bulunabilir. Bunların en önemlilerinden biri, gıybetin insani ilişkileri zafiyete uğratmasıdır ve kişiler arası güven bunalımlarına sebep olmasıdır. Gıybet toplumsal ve çevresel barış ve birliği zedeler. Ama insanların gıybet ederken büyük nefsanî bir haz aldıkları da aşikârdır.

Hakaret Etmek - Zulmetmek

Efendimiz, bir gayrimüslime bile hakaret edilmesine hoş bakmamıştır. Müslümana, başka sıfatlarla hitap etmek, sıfatları kendisine çevirir. Zira mü'minler kardeştir. Onun için birbirine hakaret etmedikleri gibi, bedduada da bulunmazlar. Lanet, kaba ve çirkin sözler, Müslüman ahlakı ile bağdaşmaz. Onun üslubunda ve hitabetinde yer bulmaz. Bilinir ki, laneti çok yapanlar, ne şefaatçi ne de şehit olurlar. Haksız yere lanet etmenin neticesi, lanetin kendisine dönmesidir.

"Sakın zanna yer vermeyin. Zira zan, sözlerin en yalanıdır. Tecessüs etmeyin, haber koklamayın, rekâbet etmeyin, hasetleşmeyin, birbirinize buğzetmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrettiği şekilde kardeş olun…"

"Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona (ihânet etmez), zulmetmez, onu mahrum bırakmaz, onu tahkir etmez (hor görmez)…"

"Kişiye şer olarak, Müslüman kardeşini tahkir etmesi yeter…" (Buhari, Nikah 45, Edeb 57, 58, Feraiz 2; Müslim, Birr 28-34, 2563-2564)

Rahmet olarak gönderilen bir peygamberin ümmeti olarak kusur ve ayıp aramamak lazımdır. Dil uzatanı bile, o kusuruyla ayıplamamak esastır.

"Allah'ın mü'min kulu kızdığında zulmetmez. Sevdiği kişi için günaha girmez. Kendisine emanet edilen şeyi zayi etmez. Haset etmez. Başkasının şerefini lekelemez. Etrafına sövüp saymaz. Şahidi bulunmasa da üzerindeki hakkı itiraf eder. Başkasına kötü lâkap takmaz." (Câmiü's-Sağîr, 2/1375)

"Dikkat ediniz! Mü'mini öldürmek kâfirlerin vasfıdır. Mü'mine sövmek fâsıkların vasfıdır. Bir mü'minin, kardeşini üç günden fazla konuşmayarak terk etmesi helâl değildir." (Câmiü's-Sağîr, 2/1435)

Kusur Aramak

Eksik ve noksan arama hastalığı toplumda yaygınlık kazanan marazî olumsuzluklardandır. Başkası hakkında menfi düşünmek, yapılan hayırlı işlerin karşılığından mahrum kalma gibi bir durumla sonuçlanabilir. Yapılması gereken ise fertler olarak kusurlar ve yetersizlikler üzerinden insanları değersizleştirmekten şiddetle kaçınmaktır. Kusurları ortaya atılan insanın gönül yarası, kin ve intikam hâlini alabilir. Nihayetinde birbirini çekiştirip arkasından konuşanlar, "ölü kardeşinin etini yemek" gibi menfur bir davranışın sahipleri olurlar. Kul ve Allah'ın hakkından çekinenler, Tevvâb'ın (tevbeleri çok çok kabul eden) mağfiret şemsiyesi altında iç huzurunu doyasıya tadarlar. Allah ki, Müslümandan, Müslüman kardeşinin kanını, ırzını ve kötü zanda bulunmasını haram kılar.

Diliyle Müslüman, kalbiyle imanın lezzetinden yoksun olanlar, Müslümanları üzmemeli, ayıplamamalı ve onların noksanlarını araştırmamalıdır. Eksikleri ve ayıpları araştırmayı kendisine vazife edinenleri, Allah iki cihanda pişman ve perişan ederek utandırır. Müslüman kardeşinin ayıbını ortaya çıkaranı, Mevlâ da, o kimseyi evi gibi herkese açık olmayan yerde bile olsa rezil eder, insanların yüzüne bakamaz hâle getirir.

Hakk'ın örttüğü bir kusur ve günahı, ne kullar ne de onun sahibinin ilan ve teşhir etmesi Allah'ın inayetine nankörlük anlamına gelir. Büyük günahları işleyenleri bile, Hakk'ın Habibi örtmeye, görmemeye ve olmamış gibi kapatmaya çalışmıştır. Onun nebevî uygulamaları, biz takipçileri için en iyi yol olsa gerektir.

Hâsılı, başkalarının günah, ayıp, kusur, eksiklik, noksanlık ve yetersizliklerini aramaya çalışmak, araştırmak yerine kendi ayıp ve kusurlarını giderip onlar için tövbe etmek, müjdeler müjdesine nail olmakla sonuçlanır.

Vefalı Olmamak

Vefa, ruhlar âleminde Yaratan'la ahitleşmeyle başlar. O'nun verdiği sınırsız/sayısız nimetler, inayetinin bize karşı yönünü gösterir. Hakk'a karşı yerine getirilen sözler, O'nun katında karşılık bulur. Vefa, bir istikamettir, bir sözleşmedir, bir ahitleşmedir. İlahî ve beşerî muhabbetin kalıcı hâle dönüşüp kenetlenmesidir. Zihinleri ve gönülleri birleştiren ve kimsenin kolay kolay ayıramayacağı manevî bağların ebedîleşmesidir. Vefa, verilen ve lütfedilene nankörlük yapmamaktır.

Allah'a karşı sözünü yerine getiren, O'nun sevgisinden sınırsızca nasiplenir. Vefada ölçü ise insanın gücü nispetindedir. Hakk'ın öğütlerinden beslenenler, vefa ehli içinde ayrıcalıklı hâllerini korurlar.

Karşılıklı olan maddî ve manevî ilişkiler, çıkar ve faydalar üzerinden yürümemelidir. Nasıl ki, Rahman'la ilahî akitleşme, ebedî mutlak bir sorumluluğu gerektiriyorsa, insanlarla olan karşılıklı ilişkiler de faydanın elde edilmesiyle son bulmamalıdır. Bugün yapılan erdemsizliklerden olan vefasızlık, toplumda gönül yıkıntılarıyla neticelenmektedir. "İşi bittikten sonra", bir daha arayıp sormamak ve bağı koparmak sosyal bir hastalık hâline geldi.

Efendimizin (s.a.s.) duası ne güzeldir: *"Allah'ım! Ben senin kulunum. Gücüm yettiği kadar ahdine ve vaadine sadâkat gösteriyorum!"* (Buharî, Deavât, 16)

Samimi Olmamak

Hakikî inanç, insanı, samimiyetin sıcaklığıyla hemhâl olmuş bir değer ve norm modeli olmalıdır. Bunun için samimiyet, ihlâs ve sadakatle bezenmelidir. Müslümanın, Müslüman üzerindeki haklarından birisi de gıyabında kardeşine karşı samimiyetini muhafaza etmesidir.

Samimiyet, aynı zamanda sadakattir, yani aldatmamaktır. Eşini, çocuğunu, ailesini, çevresini, toplumunu ve nihayet insanları aldatmamaktır. Ailenin temel unsuru olan eşlerin sadakati, içten ve gönülden bağlılık üzerine temellenir. Nitekim Efendimiz bir hikmetli sözünde şunları ifade etmektedir: *"Bir mü'min için takvadan sonra, saliha bir eş kadar hayırlı ve yararlı bir şey olamaz; emrettiğinde itaat eder, yüzüne baktığında sevinç duyar, üzerine yemin içtiğinde yeminini boşa çıkarmaz ve onun gıyabında gerek nefsi ve gerekse malı konusunda samimiyeti ve bağlılığı devam eder."* (İbn Mace, Nikâh, I, 596, 1857)

Yöneticilerin toplum ve tebaasına karşı samimi olması, cemiyet içindeki barışın teminatıdır. Eğer idareci, halkını samimiyetle kucaklamaz ve kuşatmazsa, onun adaleti sorgulamayla karşı karşıya kalır. Samimiyet, ticarette güvenden de önce gelen bir erdemdir. En hayırlı kazanç, kutlu elçinin dilinde, çalışan samimî olduğu müddetçe elde ettiği kazançtır.

Hayırları ve her şeyin en mükemmelini Yaratan'ın buyruğu açıktır: *"...kulumun kendisiyle bana ibadet ettiği en sevimli şey, bana karşı ihlaslı ve samimi olmasıdır."* (İbn Hanbel, Müsned, V, 254)

Samimiyet ve sadakatten beslenmemiş her türlü ibadet ve iyilik/hayır, yapılmamış hükmündedir. Çünkü orada riya, gösteriş, çıkar ve yaranma söz konusudur. Saflığı bozan ve yozlaştıran her türlü faaliyet, arınmanın içtenliğine muhtaç kalacaktır. İyi niyet ve halis niyetten uzak kalan eylem; şirk (Allah'a ortak koşmak), nifak (ikiyüzlülük), riya (gösteriş) ve süm'a (ibadetlerini halka duyurma) gibi erdemsizliklerin cenderesinde buharlaşır.

İslam'la özdeşleşen bir olgu olarak ihlâs; şirk ve riyadan, batıl hurafelerden, kötü duygulardan, çıkar ve gösterişten kalbi arındırmayı ifade eder. Arındırma ve saflaştırma, var edenin rızasıyla zirveye ulaşır.

Kardeşinin kendisine yönelik konuşmasından ve eyleminden güvenlik içinde bulunan Müslüman, buna karşılık o da kardeşinin elem ve kederlerinden dolayı

hüzünlenir; onun acılarına ortak olur. Yanlışlıklarda uyarır, güzellikler ve hayırlarda teşvik eder, yüreklendirir.[97]

Samimi olmayan ibadetin Âlemlerin Rabb'i katında bir değeri yoktur. Gösteriş için yapılan kulluk ve infakın, ecirler dünyasında bir karşılığı bulunmamaktadır. Hâlis ameller, karşılık beklenmeden kendisinden manevî lezzetlerin devşirildiği salih eylemlerdir. Sonuçta güzel bir hayatın yaşanması ve yapılanların, güzel mukabeleyle şereflenmesidir. Rabb'le kavuşma ve buluşmanın yollarını, samimî niyetlerle gerçekleşmiş ameller ve ibadetler açar.

Samimiyetin ölçüsü; biçim, şekil, suret ve sözler, hâsılı nicelik değildir. Esas mihenk; iyilik diyarının davranışları ve kalplerdir. Yaratılmışların gözünde "yüksek hayır" gibi görünenler, Basîr'in (her şeyi gören) nezdinde yok hükmünde meşakkat çekilmiş fiillerdir. Salih işlerin ihlâsını, niyetlerle birlikte amellerin son hâlleri belirler. Her şeyi göreni görüyormuş gibi ibadet edenler, ne kadar büyük bir servet sahibidirler. Yine kendisi görmese de Basîr'in kendisini gördüğü şuurunda olanlar, salih niyetleri ve ihlası içinde mahşerde herkesin şehadetiyle karşılaşacaklardır.

Gönüllerden geçenler, Gafur'un inayetiyle bağışlanmıştır. Gönülden geçip de amele dönüşemeyenlerin mükâfatları, elbette bâkidir, daimidir. Samimi olan, Allah'ın bırakmadıkça, En Yüce Dost, onu terk etmez. Önemli olan, devam eden iyiliklerin ve hayırlı işlerin az olması değildir, süreklilik göstermesidir. Samimi olsalar dahi sadece ameller, insanı cennet bahçelerine kavuşturmaz; Allah'ın samimiyeti her şeye güç yetirendir.

"Ameller niyetlere göredir. Herkese niyet ettiği şey verilir (Niyetine göre ecir ve sevap alır veya cezalanır. Kimin hicreti Allah ve Resulüne ise, onun hicreti Allah ve Resulüne olur. Kim de dünyalık kazanmak ve bir kadınla evlenmek maksadıyla hicret ediyorsa, onun da yapmış olduğu hicreti, hicret ettiği şeylere olur." (Buhârî, Bedü'l-Vahy, 1; Müslim, İmare, 155; Ebu Davud, Talak, 11)

Selam Verdiğinde Selamını Almamak

Müslümanın kardeşi üzerindeki haklarından birisi, selamı verildiğinde selam almak, yani karşılık vermektir. Yapılması gereken; selam verildiği zaman, ondan daha güzeliyle, hiç olmazsa aynı selamla karşılık vermektir.

"Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya aynı selâmla karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını gereği gibi yapandır." (Nisâ Sûresi, 86)

Nitekim bugün gönül incinmelerine sebebiyet veren hususlardan birisi, selam vermemek veya verilen selamı almamaktır. Enaniyet ve kibir, bahsi geçen durumlarda öne çıkmaktadır. Hz. Peygamberin âdetlerinden ve tavsiyelerinden birisi, yeni tanıştığınız birisinin adını, nereli olduğunu, anne ve babasının kim olduğunu sormamızı istemesidir.

Selam bugün düşünülenden daha kapsamlı bir edep durumunu ifade eder. Öyle ki selam edebi gereği kişi kendi evinin dışında bir kimse yabancı bir eve girdiğinde selam vermeden oraya girme teşebbüsünde bulunmamalıdır. Bu hayırlı ve sonuçları itibariyle olumlu bir uygulamadır. Şüphesiz selamların en güzeli Allah'a ve Resûlü'ne verilen selamdır.

Hz. Peygamber, selamın değerini anlatırken selam ile iman arasında varoluşsal bir ilişki kurar: *"Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki; iman etmeden Cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmeden de iman etmiş olmazsınız. Size yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir işi göstereyim mi? Selamı aranızda yaygınlaştırınız."* (Müslim, İman: 17; Ebû Dâvûd, Edeb: 27)

Konuşmaya başlamadan önce selamın verilmesi gerekir. Selam vermeden önce yemek davetinin yapılması uygun bir yaklaşım tarzı değildir. Selamda ölçü, binekte olanın yürüyene, yürüyenin oturana, az sayıda olan grubun çok sayıdaki gruba, küçüklerin büyüklere selam vermesidir. Bir yere girildiğinde, selam vermek âdeta orada bulunanlara ödenmesi gereken bir borç gibidir. Ayrılırken selam vermenin bereketi, yapılacak hayırlı işlere ortak olmak kadar çoktur. Selam vermemek, cimrilikle eşdeğer kabul edilir. Onun için peygamberimiz, selamın yayılmasını, açların doyurulmasını, sıla-i rahimde bulunulmasını, gece herkes uykudayken namaz kılınmasını cennete açılan kapıların anahtarı olarak görmektedir.

Allah katında derecesi yüksek olan kimse, muhatabından önce selam verme çabası içine girer. Müslüman kardeşine selam vermek, yanına gelince ona yer göstermek ve hoşlandığı isimle hitap etmek aradaki muhabbeti ve sevgiyi artırır. Yine tatlı dille konuşmak, selamlaşmak ve yemek ikram etmek, cennete götüren amellerdir. Tanıdığına ve tanımadığına selam vermek, erdemli bir davranış modelidir.

Davete İcabet Etmemek

Müslümanın reddetme seçeneği olmadığı hususlardan birisi de, çağırılan davete icabettir. Onun için Hz. Peygamber (s.a.s.), *"Biriniz bir davete çağrıldığı zaman, hemen ona gitsin."* (Buhari, Nikâh 71; Müslim, Nikâh 96, 97, 98) buyurmuştur.

Karşılaşılan olaylar bize gösteriyor ki, davetler azaldığı gibi, yapılan davetlere de icabet etme konusunda gereken hassasiyet yeterince gösterilmemektedir. Bu da gönül kırılmalarıyla sonuçlanmaktadır. Davete icabet etmemenin gerekçesi, bazen kendi davetine katılmama karşısında yapılan bir misilleme şeklinde de gerçekleşebilmektedir.

Her şeye rağmen, davete icabet konusunda hassasiyet göstermek gerekçeler ve mazeretlere sığınmadan çağırılan yere gitmek nebevî bir duruşu gösterir. Davet teklifi, yemek olunca, ikram edilenler karşısında Efendimiz şunları emretmektedir: *"Eğer oruçlu değilse (orada ikram edilen) yemeği yesin. Oruçlu ise (yemek veren kimsenin ev halkı için) dua etsin."* (sözlerini de) ilâve etti. (Müslim, Nikâh 98; İbn Mâce, Nikâh 25)

Davete icabet etmek, İslam'ın emirlerinden biridir. Ziyafete çağrıldığında ona katılmak gerekir. Bu yemek, bir düğün yemeği veya başka bir ziyafet olabilir. Yemeği mutlaka yemek zorunda değildir. Dilerse yer, dilerse de yemez. Ancak davete icabet etmiş olur. Hak ve hukuku yerine getirerek mesuliyetten kurtulur.

Cenazeye Katılmamak ve Taziyede Bulunmamak

Doğum ne kadar önemli bir hadiseyse, ölüm de o kadar önemli bir hadisedir.

Müslümanlar arasında haklar konusu ve bunun hassasiyeti, Hz. Peygamberin (s.a.s.) hadislerine konu olmuştur. Nitekim Hz. Ali (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: *"Müslümanın Müslüman üzerindeki altı hakkı vardır. Karşılaştığında selam verir, davetine icabet eder, aksırdığı zaman 'elhamdülillah' derse 'yerhamükallah' der, hastalandığında ziyaretini yapar, öldüğünde cenazesinin ardından yürür, kendisi için sevdiğini o kardeşi için de sever."* (Dârimî, İstizan: 5; İbn Mâce, Cenaiz: 43)

Artık birçok cenaze merasiminde, insanlara yapılacak son görevlerde bile, kırgınlık ve küslükler öne çıkmakta, inatlaşmalar sonucunda birbirleriyle irtibatı kesen akraba ve dostlar, cenaze törenlerinde dahi bir araya gelememektedir. Son ayrılışta dahi cenazeye katılma konusunda hiçbir gayret sarf etmemek, insanlarımızın sekülerleşme/dünyevileşme cenderesine kısıldığını göstermektedir.

Cenaze namazının kılınışından toprağa verilmesine kadar cenaze ortamında bulunmanın ecri yüksektir. Mevtaya yapılan son görevde bulunmanın mükâfatını, Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle bildirmektedir: *"Kim, sevabına inanarak, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek bir Müslüman cenazesi ile birlikte gider ve namazı kılınıp gömülünceye kadar beklerse, her biri Uhud dağı kadar olan iki kîrât sevapla döner. Kim de cenaze namazını kılar, defnolunmadan önce ayrılırsa bir kîrât sevapla döner."* (Buhârî, İmân 35, I,17; Müslim, Cenâiz 56, I,653-654)

Netice-i Kelâm

Allah'ın hürmet gösterilmesini emrettiklerine saygıda bulunmak, hayırlar diyarının övülen amellerindendir. Şefkat ve tevazu kanatları, zalimin dışında herkesi kapsamalıdır. Hatta zalimi de içine almalıdır ki, başta o kimse hem kendine hem de başkalarına zulmetmesin.

Gönül kırmak veya yıkmak kolaydır, önemli olan gönülleri inşa ederek yeni nesillerin hakikat âleminin nefesinden beslenmelerine fırsat vermektir. Mü'min, kardeşinin imarında bir bütünün diğer yarısıdır. Dolayısıyla Müslüman kardeşinin kalp incinmesine sebep olacak, tüm hâllerin giderilmesi için, her türlü çabayı sarf etmelidir.

"Yanında ok varken mescitlerimize veya çarşı-pazarımıza uğrayan kimse, Müslümanlardan herhangi birine onlardan bir zarar gelmemesi için, okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun." (Buhârî, Salât 66, Fiten 7; Müslim, Birr 120-124)

Mü'minler, birbiriyle öyle kenetlenmiştir ki, bırakın onun gönlünü kırmayı, onu incitme ihtimali olan tüm hâllerden bütünüyle uzak durulmalıdır. Bir organın hastalığı ve acısı, diğer organlara ve nihayetinde tüm vücuda ıstırap verir. Birbirimize merhamet ve hürmet etmeliyiz ki, Yaratan da bizlerden rahmetini esirgemesin. Efendimiz, şu sözleriyle kardeşlik hukukunun sınırlarını ne güzel çizmiştir: *"Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse, Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim bir Müslümanın ayıp ve kusurunu örterse, Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter."* (Buhârî,

Mezâlim 3; Müslim, Birr 58)

Kişi kendisi için arzu ettiklerini kardeşi için de arzu ederse, hakikî bir iman erbabı ortaya çıkmış olur. Ancak kendisi için istemediği şeyi, kardeşi için de talep etmemelidir. Bunu yaparken elimiz ve dilimiz, hayır ve iyilikler âleminin güzelliklerinden faydalanacaktır. Yardımlaşma ve kaynaşma devam ettiği müddetçe, Hakk'ın yakın desteği de devam edecektir.

Hıyanet ve yalan içinde bulunmayanlar, kardeşlerine yardımı kesmezler. Zira Müslümanın malı, canı ve ırzı diğer bir kardeşine haramdır. Şer ve kötülüğü, Müslüman kardeşiyle yan yana getirmeyenler, iki âlem mutluluğunu kazanmaya adaydırlar.

Kin, nefret ve şiddeti besleyip büyütmenin, kardeşlik dünyasında müspet bir karşılığı yoktur. Zulüm ve haksızlık, zihin ve gönüllerde kolay kolay iyileşmeyecek derin yaraları beraberinde getirir. Dolayısıyla iyiliğin, hayrın ve sabrın temsilcisi olmayı seçmek, şeytanı ve takipçiliğini reddetmek anlamına gelir.

"*Birbirinizle hasetleşmeyiniz. Almayacağınız bir malın fiyatını müşteri kızıştırmak için artırmayınız. Birbirinize kin ve nefret beslemeyiniz. Birbirinize darılıp yüz çevirmeyiniz. Birinizin satışı üzerine başka biriniz satış yapmasın. Ey Allah'ın kulları, böylelikle kardeş olunuz. Müslüman, Müslümanın kardeşidir. Ona zulüm ve haksızlık yapmaz, yardımı kesmez ve onu hakir görmez.* -Peygamberimiz üç defa göğsüne işaret ederek buyurdular ki- *Takva buradadır. Müslüman kardeşini hor ve hakir görmesi, bir kimseye şer olarak yeter. Her Müslümanın kanı, malı ve ırzı, başka Müslümana haramdır."* (Müslim, Birr 32; Buhârî, Edeb 57; Ebû Dâvûd, Edeb 47; Tirmizî, Birr 24)

Müslümanın hayat kitabında aldatmaya asla yer yoktur. Sadakat ve muhabbet, Allah için sevenlerin yol işareti olacaktır. Kemalâtın gerçekleşmesi imanla başlar, sabırla devam eder, hikmet ve irfanla olgunlaşır.

Sevgisiz bir iman kâmil bir iman değildir. Birbirimizi sevmekle hakikî imanın bütün parametrelerine ulaşılır. Mutlu, geniş gönüllü insan ve toplumların inşası, Kur'an ve sünnetin referanslarıyla beslenmiş bir hayat felsefesiyle gerçekleşecektir. Kutlu peygamberin (s.a.s) kutlu ümmeti, ebedî mutluluk iksirini elde etmenin formüllerine sahiptir. Yeter ki, sevgi ve muhabbetle gönülleri inşa edebilsin…

---

[87] Hoca Ahmet Yesevî, *Divân-ı Hikmet*, haz: Hayati Bice, hikmet: 32, İstanbul 2015, 62.

[88] Mustafa Tatcı, Yunus Emre Divanı II, İstanbul 1997, 366.

[89] Tatcı, Yunus Emre Divanı II, 366.

[90] Tatcı, Yunus Emre Divanı II, 166.

[91] Tatcı, Yunus Emre Divanı II, 166.

[92] Tatcı, Yunus Emre Divanı II, 335.

[93] Tatcı, Yunus Emre Divanı II, 380.

[94] Tatcı, Yunus Emre Divanı II, 91.

[95] Tatçı, Yunus Emre Divanı II, 261.

[96] Bayram Ali Çetinkaya, "Yunus Emre'de Akıl Kalp İlişkisi Akleden Gönül",

İslâm Düşüncesi Tarihi Siyasetten İrfana, İstanbul 2015, 401.

[97] Mehmet, Görmez, “Hz. Peygamberin Bir Hadis-i Şerif’inde Din Tanımı”, Diyanet Aylık Dergi, sayı: 278, Şubat 2014, 4-9; Bayram Ali Çetinkaya, “Modernleşmenin Tükettiği Erdem: Samimiyet” (basılmamış tebliğ), TSV 2023 | “Medeniyet İnşası - Türkiye Vizyonu” Uluslararası Kongresi, İstanbul 2015, 2.